Dr. Ivo Sorli:

Štefan Zaplotnik.

Povest veselega človeka.

Predpoglavje.

V kakem kotlu se je skuhala ta historija.

Dolg, dolg je bohinjski predor. Pa je tudi prav, da je dolg, — dolg pomišljaj, da dobro pomisliš, kakega pomena je prehod s severa na jug. Ta veličastna vrata na podbrški strani nad odprtino, to so vrata v deželo veselega neba, sladkih smokev in rujnega vinca.

Gledaš in praviš: „Kje so tu smokve, kje trs? Ne vidim drugega nego to strašno stisnjeno dolino, stisnjeno med gorske vrhe, ki kipe na vseh straneh navzgor, da komaj vidim malo neba, ako se že popolnoma ne prevrnem čez kupejska okna.“

Potrpi! Z vsako postajo bo več in več tega sinjega neba nad teboj in bolj in bolj se bosta odpirali pred teboj zeleni strani te ogromne knjige, lepo poslikani z belimi hišicami in gospodarskimi dvori, s prijaznimi vasicami okrog domačih cerkvic in čepečimi seniki pod gladkimi senožeti, dokler se čisto ne razgrneta pred teboj popisani s plodnimi polji, dolgimi vinogradi, velikimi vasmi, trgi in mesti, a po sredi kot trak med stranmi ves čas sinja voda Bače, potem Idrijca in naposled naša ljuba Soča.

A midva ne greva tako daleč. Samo še par postaj in zdaj poglejmo, kako je tu že lepo, kako že prosto dihajo naše prsi in se poigravajo srca v njih!

Pozdravljena, domovina! Pozdravljeni, spomini!

Na ravnici, kjer zdaj stoji železniška postaja, so nekdaj ležale Podobnikove lepe njive. A tamle na drugi strani vode, tik nad slapom stoji domačija moža, ki o njem pripoveduje ta povest — dom Štefana Zaplotnika.

Kako grmi slap, pol po božji, pol po človeški roki ustvarjen, pol jez in pol naravni slap. Tako grmi, da smo ga slišali daleč gori do mojega doma, in njegov šum je šumel v moje prve sanje, speče in bedeče.

In tu ta most! V loku so ga bili postavili pravični pradedje, skril ob skril, do polovice gor, onstran zopet polagoma dol. In od daleč so ga hodili gledat razumni tujci. Tam doli na levi so se

ustavljali in so gledali spoštljivo sem: most, skalovje, pod njim grmeča voda, vse v enem kovu in enem livu. Pa so morali napraviti to betonsko neslanost čez! Tako, ravna črta čez tvoje delo, stari Bog! Zakaj stari most je bil tvoje delo!

Še par stopinj na desno. Evo, tu je zdaj Štefanov dom. Bogve kaki ljudje gospodarijo zdaj tod! Tu pred hišo je kamen, nad njim in vse do tal gosto orehovo vejevje; tu bomo presedeli z našim Štefanom še marsikako uro. In tu je njegova bela hiša: na to stran sem enonadstropna, dol proti vodi dvonadstropna, med vrati mož, ki nese v mlin, a vsa okna danes prazna, nekdaj polna rdečih nageljnov, zelenega roženkravta in rožmarina nemškega. Za hišo tik nad vodo je prizidan mlin, a nad njim stoje dokaj obširni hlevi. Dalje tja v ozko ravnino še velik stog na štirih mogočnih zidanih stebrih s pravilno štirikotnimi latami v treh ravnih vrstah, srednja vrsta naslonjena na dva lesena stebra na obeh straneh. Potem pride še lesena koliba za sadje in tik ob njej sušilnica zanj.

A pred hišo, okrog hiše, za hišo, ob hlevu, tja dol ob stogu en sam velik latnik, poln črnega in belega grozdja! Te trte je bil Štefan prevzel že za dedščino in je latnik samo še razširil, da je razprezal veje starih trt dalje in dalje. Mnogo vina, čeprav kislega in trpkega, je bilo nekoč baje po teh krajih, dokler ni pred davnimi leti hudobna slana v eni sami jesenski noči skoro vseh trt pomorila. Zaplotnikovini, skriti pod strminami, je še dobro prizanesla. Teh starih trt, spodaj debelih kakor prava drevesa, se Zaplotnik ni upal dosti dregati, ker ni poznal ne on ne kdo drugi njihovih navad: star običaj je bil, da jih pustiš v deblu na miru in da smeš samo gori obrezovati in razpletati. Zato pa tamle na brdu nad ravninico: kak krasen vinograd, urejen in gojen kakor pravi vinogradi doli na jugu! Do dvajset hektov prav dobre kapljice je pridelal Štefan, a je znal tudi iz grozdja z latnikov s primesjo jabolčnika in hruškovca pripraviti pitno pijačo. O koliko truda je stal Štefana ta vinograd! Koliko let je bilo treba samo poskušanja, katera južnih trt se najbolj prilega temu podnebju; in potem koliko kopanja v teh strminah, v živo mejo, vse čez preko najbolj solnčnih obronkov, predno je stal miren in ponosen ta „bataljon“.

In naposled še ravninica od poslopij daleč tja do gozda, med vodo in strmino, ne široka, ali ravna kakor miza. Tam zadaj bataljon, tu pa prelepe dolge vrste samih svetlih generalov z ogromnimi šopi zelenega perja na klobukih: hruške, jablane, breskve, črešnje, tudi marelice in celo smokve vmes. Druge smokve navadno ne do-

zore v teh krajih, prve pa so debele in sočne, da se jim ni treba sramovati svoje prvotne domovine. Kak lep spomenik si je tudi tu postavil Štefan Zaplotnik, spomenik svoje žive vere, svoje trdne volje, svoje vesele ljubezni! O, pa je bilo to vse še mnogo lepše takrat, ko je stopal tod ustvaritelj vseh teh lepot: temu in onemu deblu se od blizu že pozna, da mu manjka skrbne njegove roke, tuintam gleda iz generalovega perja oskuben konec. In tudi začrtanim čez položno brdo nad sadovnjakom, tostran vinograda, da so bliže delavni roki, se pozna nekaka drugačna razvrstitev. Štefan Zaplotnik, tvoj naslednik popravlja za teboj, — tudi tvojega dela čaka usoda dela vsakega reformatorja: reformator samokolnico iz grape v hrib, reformator mrtev, samokolnica zopet nazaj navzdol, ne morda več čisto v grabo, a vsekakor za toliko nazaj, v kolikor je gnan od duha, čez zakon narave prekoračil črto naravnega razvitka!

To torej je Štefana Zaplotnika dom: tu se je trudil, tu se je boril, tu počival in se veselil.

Veselil, sem rekel, ne zabaval! Dom je človeku, kakor je bil Štefan Zaplotnik, lahko kraj najslajšega veselja, — zabava pa se doma samo, če ima prijateljsko družbo. A na splošno: na sejmih, po gostilnah, v mestu, tam je zabava.

In kakor Štefan ni bil pivec, — pijanega še ga človek ni videl, — noga se mu je po večerji posebno od takrat, ko je bil prišel učitelj Jesenko v vas, po dvakrat, trikrat na teden obrnila kar sama po tej le cesti, po kateri jo kreneva zdaj midva, sopotnik, v hrib.

Pa je tudi, kakor da je ta občinska cesta, raskava in razdrapana kakor vse občinske ceste, prav prišla po Zaplotnika: od mostu sem tik pred njegov oreh; tu se je v hitrem ovinku obrnila: „Alo, Štefan, greva malo v vas! Nocoj je petje!“ — „Pa pojdiva!“ pravi Štefan in gresta.

S kraja, dvajset, trideset korakov še po ravnem; potem pa se zažene svet naravnost vkreber in cesta po mislih starodavnega cestomerca, da bo tako najbolje, kar za njim.

Pet, šest minut ni usmiljenja: kar naravnost navzgor! Tujec bi pomislil, kako se neki kosci še obdrže v teh strminah. Toda tam gori pred Kurovčevim kozolcem se je Bog premislil in je sklenil tako: Strmino do tu gori vse tja ob robu do brda damo Zaplotniku. Zraven mu damo ravninico nad vodo in ves breg nad njo. Tu gori pa svet malo zapregnemo v prijeten polog. Tako še malo bolj — dobro bo: solnčni žarki naj padejo v kolikor mogoče pravem kotu na njive. Zakaj odtod, recimo kakih pet minut dobre hoje, naj bodo

njive za Strniščane. Na koncu teh pet minut postavimo namreč prijazno belo vasico Strnišče. Naj bo, celo polog na tem mestu še malo popravimo, da se hišam ne bo treba le preveč napenjati z nogami v breg. Evo, dovolj bo za štirideset, petdeset hiš, da bo fara imela središče in zbirališče. Drugi pa se poizgubite po brdih in rebrih vse naokrog, tostran in onstran vode. Prevelikega stiskanja po vaseh v teh hribih itak ne vidim rad. Svet je strm, a zemlja vsa dobra: naj bodo bele hišice posejane po brdih kakor zvezdice nad njimi in s hriba v hrib ukajoč naj hodi fantič k svojemu dekletu v vas, da se ne navadi samo potikanja po potuhnjenih vaških ulicah — menj greha bo tako . . . Pa to le mimogrede. Zdaj naprej! Najprej potegnemo s kredo ravno belo črto čez celo pokrajino; to je cesta, ki pelje iz Tolmina proti Podbrdu. In tu v sredi bo Strnišče, pol pod cesto, pol nad cesto. Tu prva hiša od te strani bo župnišče, tu na sredo vasi postavimo kaplanijo, levi konec pa si vzamem za Sebe: ta ljubki griček delavci malo odstrižejo, postavijo nanj Mojo hišo, jo ogradijo s primerno širokim zidom, da bodo Strniščani med pridigo udobno sedeli na njem, zadaj za zidom pa evo jim še za ped ravnice, da bo za vrtec Moji beli dekli. Tako bomo: na eni strani vasi Jaz, v sredi kaplan, na drugem koncu gospod župnik, da bo red in mir med narodom, vmes pa naj si postavijo gospodarji svoje hiše, kakor vedo in znajo.

In vse se je zgodilo tako: na vzhodnem koncu je župnišče, v sredi je kaplanija, na skrajnem zapadu pa je cerkev, hiša božja. In tam zraven čaka tudi Štefan Zaplotnik vstajenja dan. Ne bomo hodili gledat, ali mu je človeška roka postavila spomenik, — saj to je prazna stvar, — naj ti bo, Štefan Zaplotnik, to moje skromno delce živejši spomenik!

S cesarske ceste ob studencu, samo nekaj sto korakov na desno od vasi, se vzpne vkreber občinski kolovoz, vodeč v potrpežljivih ovinkih visoko gor do planinskega sela pod vznožjem Jalovnika, ki ima najlepših očnic okrog svojega zelenega klobuka, — doli smokve, gori očnice, vse v isti srenji!

A koliko je tu vmes zopet plodnih njiv, gladkih travnikov, visokih stogov in belih hiš! Tam gori na brdu vsa bela in visoka in kakor veder obraz v dolino gledajoča naša starodavna domačija, — tujec gospodari tod sedaj in bogve, kaj je počel z našimi častitimi tradicijami, — spodaj pod njo svakova, na desni stričeva, na levi tetina hiša. In po vseh brdih naokrog sami prijatelji in svojci, — ne spominjam se, da bi bil sovražnik vmes.

Nad tem širokim pasom travnikov in njiv, čez to vse pobočje se raztesa le malo ožji pas gozdov, a nad gozdovi dolga, dolga vrsta čudovito gladkih senožeti, razdeljenih po mejah iz samih leskovih grmičev tako pravilno za gospodarja od gospodarja, kakor je nekoč sam pravični Bog odločil vsakemu pravičniku svoj kos. In zdaj še ravna črta med njimi, ki loči zemljo od neba. Povsod tod so hodili moji mladi dnovi, ni je stezice, ki bi je ne bile prebrodile moje noge . . .

Potem pa je prišlo tako, da smo se preselili v ono hišo tam ob cesti, kjer se skrije bela cesarska cesta za brdo. Rad sem šel v ta svoj drugi dom, da bom ob cesti.

Še ena hiša je stala že takrat tam: Ravniharjeva, komaj se ji še vidi dimnik izza brda.

In od onod gre še ena pot do Zaplotnikovine; poševno dol čez polje gre, da se potem skrije v gosto, nad njo strnjeno grmovje, a zadnji del izgine pod strmino. Kolikokrat je napravil Štefan Zaplotnik to pot! In vesel je bil, da je bila tako skrita.

*

Aj, to ti je bil lep kraj tiste čase, ko še ni bilo tam doli na dnu te črne črte, ki je tujec zvezal z njo tujino s tujino. Tako lahko še se zamislim v tiste čase, če ne sopiha ravno sajast vlak po dolini. In še v starejše čase se lahko zamislim, ki mi je pravil stric Ivan o njih: takrat so živeli taki silni ljudje po teh krajih, da so se klicali kar s hriba v hrib: „Hoj, hoj, boter Podmejar, ali boste pri vas že kosili seno?“ „„Ne, ne bomo še ta teden. Ja, vi imate več solnca tam, mi bomo šele drugi teden.““ „Pa vašega Petra mi pošlji sem. Kako? Ali da ne? Pa Mihca!“ Tako so se pomenili takrat ljudje. Pa še jaz sem spoznal pastirja-sošolca po samem vriskanju tam od Bizjaka, in ko je takrat gorelo, smo natanko razločili klice na pomoč. Pa če sta tudi Hum na desni in Kozar na levi malo bolj razmaknjena, ure iz cerkva na obeh vrheh si dobro prešteI.

Cela dolina je kakor kotel, ali kotel, kjer je vrelo čisto naše slovensko življenje.

Poskusim, da zajamem. Moj korec bo kriv, ne kotel, če ne bo teknilo. Bog blagoslovi!

I. poglavje.

Kako Štefan Zaplotnik pod orehom sedi in kar je temu podobnega.

Štefan Zaplotnik sedi golorok in gologlav pod zelenimi in širokimi vejami oreha pred svojo hišo. Celo bose noge je bil potegnil iz opankov in jih položil nanje. Zakaj vražje vroč julijski dan je bil, čeprav je bilo zdrknilo solnce že globoko nad Rakovec. Štefan Zaplotnik namreč tega, da je danes vroč julijski dan, niti ne občuti, ker je vrgel raz sebe vse, kar le dostojnost pripušča in še bolj, ker sedi tik nad bobnečim jezom, od katerega veje do njega neprestano sveža, od divje razpršenih vod vsa mokra, prašna sapica.

Ali človeku za oknom je tako prijetno, ker ve, da je zunaj mraz, in Štefan Zaplotnik dvojno uživa ta hlad, ker ve, da bi se ves oznojil, če bi storil le sto korakov tja v polje. In tako jih ne stori.

Ne iz lenobe. Saj je zjutraj prvi na nogah, vse prehodi in pregleda po hiši, po hlevih in shrambah; potem pa s potrebnim orodjem najprej tja v sadovnjak in tam od drevesa do drevesa z bistrim očesom, da mu niti pajek ne uide. Tuintam si vzame z rahlo roko sočen sad, ne kakor bi pobiral obresti od dolžnika, ampak kakor dar od prijatelja. Nato dalje gor v vinograd, — sadovnjak veselje očem, vinograd srcu veselje. In naposled nazaj čez pod njivami, — veselje gospodarskemu razumu. In Štefan ima tudi za vsako leho prijazno besedo -- samo skrb zanje je že prepustil drugim rokami. „Vam ne bo hudega, tudi ko me več ne bo. Edino sadje in trsje me bo pogrešalo.“

Odtod je šel še v mlin. Tam so kameni že grmeli. Pogledal je sem, pogledal tja in kaj poravnal, in nato v izbo, kjer je šivala Zorka. Odprl je omaro, si odrezal kos preokusne gnjati ali želodca, klobasice ali salame, — vsega tega je ob kolinah prav lastnoročno pripravil veliko množino, — in kos dobrega rženega kruha, je sedel in mirno in počasi zavžil, pomenkujoč se z dekletom.

Tako je prišla ura deset. Zdaj je začelo njegovo uradovanje, — prihajale so stranke. Tako je bil naučil ljudi, da so vsi prinašali vreče in mehe od te ure do poldne v mlin. A dolg boj je bil prej; ljudje so mrmrali, vse polno zamer, mnog je za dolgo časa izostal. Toda iz Štefanovega mlina je prihajala taka lepa moka, tak je bil red, da je trmoglavec zmagal: zunaj v veži je odložil človek svojo

vrečo na tehtnico in stopil pred Štefana. Ta je šel pogledat tehtnico, je vse vpisal v debelo knjigo, je iztrgal iz druge dva lističa, izročil enega človeku, drugega nalepil na vrečo in za dva, tri dni je lahko prišel kdorkoli z onim prvim lističem po moko, točno ob obečani uri. Nobenih poti zaman, nobene zamenjave in zmešnjave; in če si pretehtal na desetih tehtnicah, ni manjkalo v vreči niti za pest več moke, nego jo je določila mlinarju za mletev pravica. Tudi popoldne si mogel za silo opraviti; a Štefan je grdo gledal, če je moral vstati. In ko si ga vprašal, kdaj lahko prideš po moko, je pogledal proti gozdu v hrib na nasprotni strani, kakor da tam gleda na uro in počasi: „Tako-le v treh, štirih dneh bo že enkrat. Kdo more naprej vedeti!“ —

Pri obedu opoldne je imel vsak svoj krožnik pred seboj, — edina hiša v vsej župniji s to navado. In še dandanes je godrnjala žena, koliko je tega neumnega pomivanja; a Štefan Zaplotnik je bil človek, ki je mislil, da v mlinu vode nikdar ni škoda.

Po obedu je Štefan počasi odšel pod svoj oreh pred hišo. Tu je sedel, tu je čital, tu je ustavljal popotnega človeka, da čuje kaj in pove kaj, tu si ga našel poletu vsak dan, dokler se ni solnčna luč začela pomikati počasi više in više v hrib, vse gori do ravne črte nad senožeti, ki loči zemljo od neba.

V taki uri smo se približali Štefanu Zaplotniku. Pozdravljen, Štefan Zaplotnik! Kako ti privoščimo ta mir in počitek po tako dolgem, trudapolnem življenju! Odpočij se, težka ti mora biti duša in telo, zakaj mnogo si se boril s trdimi glavami in s trdo grudo! In tudi za bori ta tvoj počitek se moraš še boriti, ko ni tvoj delež, da bi bilo drugače . . .

Pa kdo nam daje pravico, da se je vgnezdilo v te zadnje besede nekaj kakor sočutje! Tega tebi ni treba, vedri mož, in tudi ti ni treba moje vzpodbude, ti samsvoj mož. Ne bilo bi tvoje lice tako jasno, da ni temnih senc za teboj in ne sedel bi tako zadovoljnega srca pod svojim orehom, da ti ni tuja mržnja skoro bolj na veselje nego na žalost.

In pred vsem poznaš tudi ti sam še najbolje to svojo pravico, da zdaj drugi delajo in ti počivaš, ako se ti zahoče tako.

A pravzaprav se tudi ne more reči, da bi ne delali radi. Človek bi skoro rekel, da niso za drugo. Pa to je vseeno. Vsekakor stoji sin Janez tam gori na travniku nad hišo in hlevi, visok in krepak, sredi pokošene travé in jo zlaga v kopo, in malo više Rezika, ki grabi in mu jo spravlja pod roke. Pridno delata, in samo kadar

mora biti, si obrišeta pot z obraza. Prijazno ju je gledati in očetu je prijetno pri srcu.

Jez grmi. Tam na drugem bregu vode, na Podobnikovem svetu je tudi košnja. Podobnik pripoveduje pravkar nekaj svojemu sinu. Zaplotnik gleda skozi orehove veje, ves skrit pod njimi in se mora smejati, ker ima Podobnik navado, da odpre usta za vsakih troje besed posebej čisto na stežaj, kakor bi spuščal drobnjav iz staje. To je zdaj še bolj smešno, ker se čez jez sem nič ne sliši.

V tem hipu zaropota kolo iz mlina na drugi strani hiše.

Torej se je Tine že vrnil. Moral je priti od one strani. Zaplotniku je vseeno nekako neprijetno sedeti tako brez dela. Tine ga pogleda vselej od strani, če ga vidi tako . . .

Zaplotnik išče nehote za hip, kaj bi vzel v roko, da bi bilo delu podobno. Ne iz strahu . . . vrag vedi, kak čut je to . . . Zakaj pa penzijonista ni sram, če sreča bivše tovariše, ki hitijo v urad? . . .

Ob takih prilikah si je Štefan večkrat mislil, kako je pravzaprav škoda, ko je tako popolnoma opustil čevljarstvo. Priložen posel in človek nima praznih rok, če kdo pride. Ampak seveda prej ni bilo časa, ko otroci toliko dorastejo, si pa že pozabil.

Tine je stopil zdaj res od zadaj v hišo in je že v veži; ampak obrnil se je v izbo, ne ven. Notri sedi Zorka in šiva. Tine jej poreče, da naj bi pomagala vsaj take dni nekoliko na polju, češ da ji že ne pade krona z glave. Pri tem stoji pri oknu in govori tako glasno, da se sliši tudi ven . . .

Stari posluša. Tine je zaprl v izbi vrata za seboj, zaradi prepiha, ker je bilo nasprotno okno na vodo odprto. Zorkin šivalni stroj zadrdra močneje, a ne spregovori nobeden. Pač pa se vrne Tine kmalu v vežo, odide in se obrne na travnik pomagat bratu in sestri.

Zaplotnik lahko vzame zopet časnik v roko in čita nov odstavek. Ima vedno najmanj po dva lista v žepu, od vsake stranke po enega. Tega plačuje sam, onega mu daje župnik. Celo dol mu ga prinese, ako ne pride sam ponj . . .

Veselje je gledati, kako se oblivata oba gospoda v mestu z gnojnico. Bogve, če vzameta v resnici vse to tako zares? In drugi, ki so okrog njiju, polovico tu, polovico tam? Človek bi dejal, da ne. Ampak nazadnje je to popolnoma vseeno. Samo pred volitvami pride najprej župan iz trga k tebi, potem pa župnik. Moraš iti! Sedeš na župnikov voz. Tudi sin Tine sedi zdaj prvikrat na vozu in se drži prav tako resno kakor vsi drugi. Gospod te pogledajo

malo postrani; ne zaupajo ti prav, ali ne rečejo nobene naravnost; samo o svojem kandidatu govore vso pot in sicer tako, da se jim vidi namen prepričati, če bi še kdo omahoval. V trgu malo premišljuješ, komu bi dal svoj glas. Imaš namreč oba listka v žepu ... Zakaj pa je tajno! Naposled se odločiš. Potem sedeš zopet na farovški voz. Ne radi teh par krajcarjev; tudi peš bi lahko šel, ampak bolj zabavno je tako in manj sumljivo ... A župnik napravi vseeno zopet dve dvoumni opazki o nezanesljivih elementih; ali ti se pred njegovo hišo lepo zahvališ za vožnjo in se vrneš veselega srca domov.

In potem se je zadnjič res zgodilo, da je zmagal oni-le „nasprotni" kandidat samo z enim glasom večine ... Ko je imel tisti dan Zaplotnik srečati gospoda župnika, mu je stopil vseeno rajši s poti ... Sicer ve, da župniku samemu ni bogve kaj na celi stvari, miren kakor je, a če bi Štefanu ušel smeh ali bi se drugače izdal, bi mu župnik vendarle zameril, bolj radi voza nego drugega.

Zaplotnik čita članek, se spomni vsega tega in se nasmehne. Veliko je zabave na tem svetu, kar zunaj na cesti in na planem, in niso vedno najslabši komedijanti, ki se ne skrijejo pod platnene šotore in ne pobirajo desetice pri vhodu.

Solnce je med tem dospelo že do zadnje četrtine svoje poti, in vročina je za danes prelomljena. Zaplotnik vstane in gre na polje. Seno je pravkar spravljeno v šupo; Janez in Rezika počivata pod širokim hrastom. Ene bilke ni videti nikjer več, vsaka krtina je podrta in prst lepo razgrabljena; vse je lepo in gladko in praznično snažno.

„Le počivajta lepo, otroka, le počivajta!" pravi Zaplotnik in gleda poln dobrohotnosti in zadovoljnosti nju in trato. „Po težkem delu zasluži vsakdo malo počitka."

„Nekateri ga imajo tudi, če ga ne zaslužijo," se oglasi izza vrzeli Tine, skoči sem in se opasuje s tankim usnjatim pasom.

Stari se zgane, ampak potem odgovori takoj:

„So pa prej delali, Tine, so pa prej delali!" pravi mirno, prijazno, a vendar trdno. „Tu-le je bil mejnik s Korenom, ko sem prevzel, zdaj je pa tamle na brdu. Še vidiš ga ne od tu."

Kaj vraga! Ni mu na tem, če mu Tine kaj reče, ampak glas njegov je tak in beseda okorna in trda.

„Kje je pa mati?" vpraša Štefan Reziko in sede v grivo.

„Zadaj na njivi je. Fižol sili k tlom in natike je tudi treba pritrditi."

„Ko pa mene ne poslušate! To je vse odveč delo. Tolikrat sem vam že pravil, kako delajo po Češkem in drugod!“

Štefan se je nekoliko razburil, gleda grdo pred se.

„Kako delajo pa Češkem? Meni niste še nikoli povedali,“ pravi Janez priljudno.

„Kako delajo? Pametno! Po tri natike zapičijo v zemljo, jih na vrhu zvežejo, in tako se ne morejo nagniti ne na desno, ne na levo, če je še tak veter.“

„Jej, saj res, da ne more potem solnce v kopico in gre pol pod zlo,“ se hudobno namrdne Tine in se obrne s počasnim korakom proti domu.

„Sami ne moremo začeti drugače, če delajo vsi tako,“ pravi Rezika in vstane. Pri tem prime krilo in si ga obtolče ob kolena.

Tudi njen glas je težak in oster kakor kamen v drči.

Staremu pa bi se hotelo tako močno prijaznega vedenja in in govorjenja. Vstal je zdaj tudi on in odšel za onima molče proti domu.

Tam pa gre v izbo in vzame note v roko. Zvečer je pevska vaja gori v vasi. Z nogo tolče pod mizo, prikimuje z glavo in mrmra polglasno pred se. Kjer ne zadene, poišče polagoma na tamburici pravi glas.

Z Zorko se je bil izuril sopran na tamburico že predpoldnem, in zdaj poje dekle kar pred njim. Le kjer se spotakne priskoči on. A pri težjih prehodih je treba še večkrat podrsati s trsko čez strune.

Mati prinese večerjo na mizo, grdo gleda, zmaja z glavo in nekaj zagodrnja. Zato nehata in prisedeta, da počakata še druge. Prej pa mora iti Štefan sam po krožnike, če jih hoče imeti.

(Dalje prihodnjič.)

Dr. Ivo Šorli:

Štefan Zaplotnik.

Povest veselega človeka.

(Dalje.)

II. poglavje.

Kako vidi Ivan Jesenko Strnišče in kako ono njega.

To, kar pride zdaj, se je dogodilo deset let prej. Tisti čas je prišel učitelj Ivan Jesenko v Strnišče in se mu je zazdelo tam tako, da se mu je srce prestrašilo in bi bil najrajši zopet odšel.

Gospod Jože, o katerem so še zdaj toliko pripovedovali in s katerim baje ni bilo mogoče spregovoriti pametne besede, je bil že umrl in drug vrtnar je bil prišel v ta vinograd Gospodov: gospod Peter Besednik. No, mož je bil bolan na želodcu in res ni mogel kopati in obrezovati tod.

Pravzaprav pa se niti v prispodobi ni moglo govoriti o vinogradu. Pašnik je bil, pust peščen pašnik, s slabotno uvelo travo in tupatam s kakim skrivljenim drevescem.

Tako se je zdelo Jesenku.

Včasih je slonel cele ure na svojem oknu in gledal ven. Zdelo se mu je, da se vidi dol v grapo in po hribu na oni strani navzgor.

Tik pod oknom je bil župnikov vrt, visoko podzidan, da ni zdrknil na pot pod seboj.

„Lep razgled imamo, gospod župnik. Do nebes se vidi.“

Župnik je bil poštena in dolgočasna duša.

„Lep!“ je prikimal in pogledal proti nebu.

Čez nekaj časa:

„Ali je zapisano v farnih bukvah, kdo je našel ta kraj, gospod župnik?“

„Ni. Bukve gredo samo do leta tisoč sedemsto devetdesetega nazaj. Prejšnje so pogorele z vasjo vred.“

„Škoda.“

In zopet čez nekaj časa, ko je gospod župnik glasno mrmrajoč prehodil z brevirjem v roki vrt dvakrat gor in dvakrat dol.

„Ali so vas Strnišče potem zopet sezidali, gospod?“

Župnik položi prst trdo in ne brez pomena sredi precej mastne strani, gre ž njim in z očmi počasi navzdol in potem, predno obrne, samo prikima.

„Kaj so bili ljudje zavarovani?“

Župnik takoj in trikrat odkima.

„A da! Takrat še ni bilo zavarovalnic, leta tisoč sedemsto devetdesetega.“

Župnik gre do konca poti in tam se trikrat latinsko pokriža; potem pa se ne obrne več sem, ampak gre navzdol proti zidu. Tako, da boš vedel motiti molitev!

Jesenko vzdihne, vstane, vzame klobuk in gre na cesto. Niti župnik mu noče delati družbe!

Štirje vaščani gredo mimo, trije moški in ena ženska. Moški stopajo nekoliko hitreje in gledajo v tla, gospodinja pa prijazno pozdravi. Njej je lahko, ker se ji ni treba odkriti; oni pa ne vedo, kako bi, kar samo tako dober dan se reče že vsakemu popotniku, odkriva se pa svetim stvarem in „gospodom“.

Tam na klopici pred svojim obširnim hlevom sedi sosed Drenjar. Ko zagleda učitelja, pokima z glavo in pravi:

„Sem pojdite, gospod! Povejte mi, koliko je od tu do solnca. Ne morem in ne morem si zapomniti.“

Drenjar čita knjige Družbe svetega Mohorja in potem premišljuje.

„Od tu sploh ni poti do solnca,“ pravi Jesenko in obstoji pred Drenjarjem. „Če se mislite odpraviti tja, morate iti najprej v Zalog in tam se obrnete hitro za cerkvijo na desno navzgor; naprej pa vprašajte!“

Drenjarju zdi se dobro in se nasmehne.

„Ali ste bili vi že gori, ko tako veste, gospod?“

„Ne, na Bregovem vrhu, že čisto gori se mi je napravil žulj, bos pa nisem mogel dalje, ko naprej še bolj drsi.“

„Ali ste ptič!“ pravi Drenjar in se zasmeje. „No, da, čas imate, pa vam pridejo take. Pa v pekel, dol, ali greste kaj?“

„O, zdi se mi, da sem ravno prišel, odkar sem v Strnišču.“

Drenjarju se obraz naenkrat zresni in potem pogleda Jesenku naravnost v oči.

„Slišite vi, gospod, meni kaj takega lahko rečete, pri drugih pa se morate že bolj paziti. Ni lepo, če je človek v takih stvareh hudega jezika, ko je pot odprta na obe strani.“

Jesenku je neprijetno in kri mu šine v lice.

„Saj nisem mislil nič slabega. Človek se pošali.“

„Tudi med šalo in šalo je razlika. Oba se morata zasmejati: tisti, ki reče in tisti, ki posluša; drugače si se zapotekel in je najbolje, če ne poskusiš več."

V Jesenku se nekaj upre in s hudim pogledom se obrne vstran:

„Veste kaj, ljubi moj Drenjar: ljudje bi me vseeno grdo gledali, naj se hvalim ali pritožujem. Branili so se šole, zdaj je pa tu. To je!"

Drenjar zmaja počasi z glavo.

„Šola, to je druga stvar. Eni, nespametni, pravijo tako. Vi pa niste šola. Če bi vas ne bilo, bi bil pa kdo drugi, lahko še desetkrat slabši."

Jesenko ne ve kaj drugega in zato pravi:

„Mislite?"

„Vem! Tisto so ljudem znabiti čudno zdi, da vas vidijo brez dela: ampak to je le spočetka, dokler se ne privadijo."

Jesenko vzplamti.

„Brez dela? Kaj nimam vsak dan pet ur šole? Ali je to brez dela? Kričati in se ubijati z zabitimi tepci po pet ur na dan?"

„Mi delamo po šestnajst ur."

„Da, ampak oprostite, to je nekaj drugega! Duševno ali telesno delo! Nočem reči nič slabega, toda čujte: kaj pa župnika, ali njega ne vidite? Koliko ur pa on dela?"

„Ta je delal prej, ko je študiral."

„Kaj jaz nisem študiral? Ta je lepa!"

„Ste, kar ste. Da ste študirali naprej, ne vem, če bi že novo mašo dobro speli; učite pa že nekaj let."

Jesenko se razgreva boljinbolj. „Prav, ampak kake dohodke ima župnik in kake jaz? To pomislite!"

„Vsak po svojem stanu. Pri kmetu se začne, potem gre navzgor. Čim višji gospod, toliko boljše zanj. Proti škofu je še župnik le muha."

Jesenko je sprevidel, da bi bila tu vsaka beseda zaman in je umolknil. Poslovil se je kmalu in jo je zavil po cesti ven iz vasi.

Bil je iz mesta doma in doslej ni poznal kmetov. V trgu jim je prišel že bliže; ali bilo je še vedno toliko gospode okrog njega, da je prihajal samo v opravkih z ljudmi v dotiko.

„Sredi samih sovražnikov sem!" se je zdrznil. Temno je gledalo nanj osem, deset visokih, z bori in bukvami obraščenih vrhov, ki so oklepali to dolbino, temno so se ozrli kmetje na njivi nad cesto za njim.

„Še Boga ne spomni! Celo fajmošter ne gre nikdar tako mimo," je zaslišal za sabo. Drugi je pristavil še nekaj, a kaj ni čul več; samo, da je nekaj sovražnega, je vedel.

Prijela ga je velika jeza in obrnil se je rezko nazaj.

„Kaj mislite, da bom jaz vas pozdravljal, če hodite vi mimo mene, kakor mimo štora? Še tega bi se mi manjkalo! Naučite se najprej vi olike, potem jo pričakujte od mene."

Ljudje nad njim so presenečeni obstali in so strmeli s topimi očmi nanj. Sram jih je bilo. Komaj pa je storil dvajset korakov, se je zavzdignil tak krohot med njimi, da je Jesenko nehote sklonil glavo, kakor bi bilo priletelo kamenje za njim.

„Utečem iz tega kraja! Kar zbežim!" mu je šlo skozi možgane. „Še ubijejo me, divjaki!"

Komaj da se je bilo pričelo mračiti, pa ga je bilo že groza. Ves zrak je bil prepoln nečesa zlobnega, vsaka teh dolgih senc se je pačila v nekaj porogljivega; in vse tuje, tako strašno tuje in tako grozno daleč proč je bilo od veselih svetlih krajev tam doli za gorami.

„Kam sem zašel, za božjo voljo! In to bo treba strpeti najmanj eno celo leto, če ne še več!"

Postalo mu je tako tesno pri srcu, da bi bil najrajši zbežal nazaj v svojo sobo, kjer je bil vsaj varen; ampak moral bi bil zopet mimo teh sirovin nad cesto, ko druge poti ni bilo. In tako je čakal, dokler ni odzvonilo Avemarijo in ni videl nikogar več.

Toda ko je prišel do studenca, dvesto korakov pred vasjo, je stopil naenkrat iz teme oni, ki se je bil prvi obregnil obanj, suh, visok, žilav starec. Jesenko je stisnil krepkeje svojo palico in je obstal.

„Dober večer vam Bog daj, gospod!" je pozdravil mož vljudno in se pritaknil celo klobuka z enim prstom. „Počakal sem vas, da vas prosim odpuščenja zaradi onih besed. Nočem, da bi bili v sovraštvu, ko ni zakaj. Kar sem rekel, sem mislil, da ne boste slišali. In pa navada je taka pri nas, da delavnim ljudem spomniš Boga, če greš mimo njih. Vi ste od drugod in morebiti tega ne veste."

Jesenko je bil zelo presenečen, kajti tolike ljubeznivosti po vsem tem ni pričakoval; vendar je rekel:

„Vi ste stric Potar, kaj ne? No, da glejte, Potar, saj me razumete: Nič ne iščem sebi časti; ampak lepo bi bilo vseeno, že zaradi otrok, zaradi dobrega zgleda, če bi se skazalo, ne meni, ampak mojemu stanu primerno spoštovanje. Ali vsak pogleda še

vstran, če gre mimo mene. Jaz potem tudi ne morem začeti prvi pozdravljati.

„Ni treba pozdravljanja. Vse tisto so prazne reči. Človek ni nič, Bog je vse; ampak spoštovanje vam bomo skazovali, kakor se spodobi in kakor jo skazujemo kancelijskim gospodom, žandarmom in še celo beričem. Bog jih je postavil nad nas, za potrebo in za pokoro. Če boste vi z nami, tudi mi ne bomo proti vam. Za prvi čas pa ne zamerite; še živina se grdo pogleda, ko pride prvikrat na pašo.“

Ta zadnji stavek je Jesenka potolažil, bolj nego vse druge besede, in v prijetnem pogovoru je dospel s kmetom do edine gostilne. Tu je Jesenko obedoval. Prijateljsko sta si segla z možem v roko in si zatrdila drug drugemu, da ni ostalo žela v srcu.

Jesenka je čakala večerja že na mizi, slaba in še mrzla povrh. Ali si je bil gostilničar Jurček res pridobil toliko izobrazbe po svetu, kakor je včasih sam trdil, ali mu je dajal vse to prirojen instinkt: pogledoval je vsak čas na stensko uro in zehal in zopet zehal, — vse prav tako, kakor naj olikani mestni človek pouči gosta, da bi se spravil.

Jesenko je še hitro izpil četrt vina in si brisal brke po poti. Pri vratih je že stal gospodar in jih zaklenil takoj za njim.

Vse tiho, vse mrtvo, nobenega razsvetljenega okna več nikjer. In vendar je bilo šele pol devete ure!

III. poglavje.

Kako vidi Štefana Zaplotnika Potarjeva Marička.

Potarjeva Marička je bila hči moža iz konca prejšnjega poglavja. Bila je takrat edina šivilja v vsej vasi in je imela vedno toliko dela, da se je izplačalo, najeti si celo pri pičlem zaslužku po eno dninarico več, da je mogla ostati ona doma in šivati. Ko je stopil oni dan Jesenko na prijazno očetovo povabilo na kozarček slivovke v hišo, jo je videl prvikrat.

Punica je bila vitka, lepa in bleda in je imela mestne oči. Tudi če se je ozrla od šivanja skozi okna na Rogarski vrh, je bilo, kakor da ji je preozko tule v tej soteski.

Tako so krenile Jesenkove misli še isti hip na kriva pota.

Kaj pa je hotel? Pet ur šole, devetnajst pa še drugih. Čital naj bi bil? Čital, — brez knjig? Knjige stanejo denar. Jesenko je

že pomislil sicer, da si jih bo kupil nekaj za prvi desetak, ki mu ostane. Ampak tistega desetaka pač še tako hitro ne bo. Zdaj jih dobi štiri, pa jih bo treba razdeliti lepo po vasi; in če bi ostal kak goldinar, bo za pot v trg. Tam bi dobil kako primerno knjigo, — ampak kdo bo vlačil domov? Skratka: zljubilo se mu vsaj zdaj še ni. Najprej je treba proučiti kraj in ljudi, si je rekel. In zvedel je, da presedi Potarjeva Marička cele ure sama doma. Pa bi kar od tu začel proučevati kraj in ljudi!

Danes je poskusil prvikrat. Šel je na sprehod na ono stran vasi in je stopal tja grede mimo Potarjeve hiše, ki je bila zadnja v vrsti, kakor da ni radi nje ubral poti na to stran. Hodil je nato še deset minut naprej, do tam, kjer se vspne pot strmo čez hrib, da bi pač ne bilo čisto nič sumljivo; potem se je vrnil telesno po isti poti, duševno pa v velikem ovinku do Potarjeve hiše nazaj. Tam se pa zdaj ni šele pomišljal in obotavljal kakor človek, ki ne ve kam; ampak stopil je naravnost noter, kakor kdo, ki ima opravek in določen cilj, ali ki se je nečesa spomnil.

V veži se je ustavil in je poslušal. Vse tiho. Sicer ni mislil, ampak mogoče bi bilo vendar, da bi bil stari doma.

Potrkal je na duri v izbo in počakal. Dolgo nič. Potem je skočil nekdo po koncu in se je bližal. Tedaj je spoznal, da je Marička in je odprl.

„Dober dan, Marička; ali ni očeta doma?“

Marička je zardela in je obstala trdo pred njim.

„Ne, očeta ni; ampak če želite, ga lahko pokličem, saj je le tu spodaj na njivi.“ Glas se ji je še trgal.

„Hvala, hvala! Hotel sem ga samo pozdraviti, če bi bil doma, ko sem šel ravno mimo. Kaj pa ti kaj, Marička? Vedno dosti dela?“

„O, saj pravim, da se ne bom več tako ubijala! Ali mi je treba? Seveda, če prinese kdo, pa spet vzamem.“

Premagala je že bila nekoliko svojo prvotno zmedo. Sedla je med temi besedami zopet na svoj prostor, njemu pa ni rekla, naj sede. Toda spomnil se je, da ni v salonu in se je spravil za mizo.

„Vidiš, Marička, o tem sem že slišal, koliko dela 'da imaš,“ je rekel važno. „In tudi pomoči ni najti tako hitro, ko je na polju še vse premalo delavcev. Pa sem si mislil: pojdimo k Potokarjevim; in če bosta oče in Marička zadovoljna, ji boš prihajal vsak dan po šoli malo pomagat. Časa imaš dovolj.“

Ker je bil ostal resen, ni vedela spočetka, kako bi. Potem pa se je zasmejala:

„Če bi se radi naučili hlače delati, morate iti k Strničkovemu Petrčku nad cesto. Jaz znam samo spodnje.“

„No, bova pa spodnje. Alo! kar pomiri mi jih in vreži; naprej bom že delal sam.“

Jesenko je že občutil, ko je govoril te besede, da se je ponudil zdajle kar sam od sebe veledramatičen moment: Zdaj se morda pokaže, kake vrste je to dekle in ob enem vsaj približno tudi, kako se mora biti ž njimi vsemi tu v tem kraju. Zakaj on še ni poznal kmečkih deklet in je bil gotov samo o tem, da so ženske, torej dostopne ljubezni v tej ali oni obliki. Okrog mesta in celo v trgu je bil vajen videti bolj ali manj drzne, včasih celo nesramne dekline; tu pa je čutil takoj, da je drugače. Še tedaj, če katero oko pri srečanju ni zbežalo pred njegovim pod ali nad cesto ali pa kar v tla, ni bilo niti od daleč onega klicanja takole kar z okna v okno, kakor ga je bil vajen prej. Temveč zdelo se mu je, da je oko reklo: „Zakaj bi te človek ne pogledal, če gledaš ti mene? Toda, če misliš, da me Maričke in Tinice in Katre ne vemo, česa išče takle gosposki škric, pa bodisi učitelj ali žandar ali kancelijski gospod, ki se včasih pritepe gor k nam, potem že lahko spet greš, od koder si prišel.“

Toda, si je mislil Jesenko, mogoče so pa samo videti tako poštene. In vidiš, besede so se same obrnile tako, da se z dekletom lahko malo bliže pogledava kar na prijetni poti dvoumnosti, in ne bo treba hoditi preveč dolgo okrog vrele kaše, — če bi sreča ne hotela, da kaša niti vrela ni . . .

Sklonil se je malo naprej in je čakal s porednim nasmehom, kaj punica odgovori. Pa da se le ni izrazil preveč grobo, preveč naravnost? . . . Mala ima tako mestne oči . . .

Maričkа ga je pogledala brez posebnega izraza v očeh. Hip pozneje si je rekel v svojem razočaranju celo, da bi bila neumnost edini izraz za ta izraz. In tudi smeh, ki je spremljal te njene besede, da je bil samo neumen, čeprav bi bil kazal po svoji obilnosti, da misli deklina, bogve kako imenitno se je odrezala.

„Vi boste sami delali, da!“ je rekla. „Take kakor bi jih vi sešili, bi bile najširše pri — — —“ No, kako bi se reklo, da bi bilo vseeno umeti? Če bi bilo samo pregrešno, bi bilo lahko zaviti v figova peresca in vsaj od daleč pokazati; toda bilo je res grdo in samo grdo. Ali smisel je treba le izdati: Maričkа je menila, da bi bile hlače, ki bi jih sešil Jesenko, širše ob stopalu nego ob sedalu.

No, Jesenko ni bil samo razočaran; bil je temveč naravnost ogorčen. Da, da ni bil osebno prizadet, to je: da se odgovor ni križal naravnost z njegovimi nameni, bil bi samo malo razočaran; kot narodnjak namreč: češ, mili narod še vedno rabi take grde besede. Sicer jih izobraženec često tudi, a tu je velika razlika: tisto, da jo razusti kmet ne kot dovtip ali celo duhovitost in brez vsake klasične dvoumnosti, to je, kar žali izobraženega moža.

O, Jesenko je bil ogorčen; tako lepo in kar sam od sebe se je ponudil dialog, ki bi se bil lahko razpletel do pozitivnih uspehov. Pa gre bunka kmečka in vse skupaj razdere v svoji nerodnosti, da sam ne veš, pri čem si.

Kako je vse to drugače pri izobraženi ženski! Rečeš ji nespodobnost, in potem se dogodi, da te resno zavrne. Dobro urezal si se, a to nič ne de. Navadno pa dama samo zardi, te udari s pahljačo ali brez nje in ti pravi, da si poreden, to je, da nadaljuj. Vedno pa veš, pri čem si. Če nisi uspel, si vesel, da je še kaka poštena ženska na svetu, — če si uspel, tem bolje, da ni ravno ta.

Kako pa zdaj tu? Mogoče pa, da ne znaš občevati s takimi dekleti brez olike? Mogoče, da ni treba drugo nego zagrabiti, in je vse to preiskovanje terena popolnoma odveč? Toda, ako temu ni tako: ako se izdaš, kak ptiček si, in te dekle ne samo zares udari, nego te še pred vsemi ljudmi ogrdi, da imaš potem posla s svojimi pazniki . . . Kaj potem?

Ali Jesenko ni bil toliko psihologa, da bi bil razumel, kaj ga je tako poparilo, ali pa si ni hotel pravega vzroka priznati, — vsekakor se je kot rodoljub samo bridko nasmehnil, in v mislih si je rekel: „Kaj se hoče, šole še niso imeli. Omike, omike bi bilo treba in olike!“

A ker ni bil prišel k Marički zato in ker se je čutil vsaj za danes na vsak način razočaranega, je že začel misliti, kaj bi rekel, da bi se lahko čim prej poslovil.

Marička pa je opazila, da mu nekaj ni prav in se je ustrašila, da je razžaljen.

„Pa niste hudi, ker sem rekla, da ste gospodje za nič?“ je vprašala, in v pogledu ji je bila skrb. A že se je zasmejala „To je vendar samo takale beseda, ko vendar ne mislite začeti šivati hlače.“

„Eh, bolje bi bilo za mene. Precej bi zamenjal! Kako življenje je to, tičati v taki samoti, ves dan sam!“ je zasehal Jesenko.

Bil je razdražen in je še bolj trdo govoril nego mu je bilo.

Pogledala ga je začudena, a potem kakor da je razumela.

„A, seveda preveč časa imate, primerne družbe vam pa manjka. Gospod župnik je bolj sam zase . . . Pa zakaj ne greste nič k Zaplotniku? Ta utegne in je še vesel, če kdo pride.“

„Kdo je to?“

„Kaj ga še ne poznate Zaplotnika, Štefana, mlinarja iz grape, s tisto dolgo črno brado do popka?“

„A tisti? Ne, pri Jurčku ga še nisem videl. Sicer pa hodim zgodaj spat, ko me Jurček nekam grdo gleda.“

„Jej, pa že premalo pijete?“ se je zasmejala Marička.

„En četrt, nič več. Ampak v nedeljo pri maši sem videl takega človeka s tako brado. To je torej Zaplotnik? A kak človek je pravzaprav ta Zaplotnik?“

In Marička je pripovedovala: Čuden človek da je in posebnež; v nekaterih stvareh tudi kakor da ni prave pameti. Ljudje pravijo, da je hodil veliko po svetu, ko je bil mlad, in da ga je spravilo to nekam iz reda. Vse da je le tako prav po njegovem, kakor je po svetu; kar je domačega, da ni za nič. Tudi da govori bolj po gosposko. Pa da še njen oče pravi, da tak človek ni dosti prida, ki ne spoštuje domačih šeg in domačega jezika.“

„Kaj govori rajši nemški ali laški?“ se je vtaknil Jesenko.

„O, to že ne. Pa še hud Slovenec je. Samo noče govoriti tako po domače kakor mi drugi.“

Jesenko se je nasmehnil. Začel je razumevati.

„Pa kake slabe lastnosti še ima ta nesrečni Zaplotnik?“ jevprašal, da bi izvedel še kaj. Zdaj ga je Maričkino pripovedovanje res zabavalo.

Pa ni bilo treba priganjati. Kmečki človek še rajši opravlja nego gosposki. Marički se je sami najbolj mudilo:

„Nekateri pravijo, da je zunaj po svetu tudi pravo vero izgubil. Neke lutrske bukve da je prinesel s seboj in da so od znotraj in od zunaj črne.“

„Kako od znotraj črne? Kako bo pa čital, če so črne?“ se je zasmejal Jesenko. „Potem bi bilo treba, da so vsaj črke bele!“

Marička je bila užaljena.

„So pa bele zaradi mene! Jaz jih nisem videla!“

Nastal je molk. Jesenku je bilo žal, da jo je ustavil. In poskusil je, da bi spravil pripovedovanje zopet v tek.

„Čuj, Marička! Jaz bi rekel, da bi bil že gospod župnik dejal katero, če bi bil imel Zaplotniku zaradi vere kaj očitati.“

„Saj rajnki gospod Jože ga tudi nikoli prav ni maral. Ta sedanji gospod je pa za vse stvari bolj mehak. Pravijo, da se je go-

spod Jože enkrat, — jaz sem bila še otrok, — kar na prižnici znesel nad tem . . . nad tem — vedomcem.“

Ob besedi „vedomec“ se je pomaknila s celim telesom bliže proti Jesenku in jo je skoraj zašepetala, oči čisto na široko odprte.

„Vedomec?“ je zategnil Jesenko skoro preplašen. In ker je videla to grozo v njegovih očeh, je Marička vsa oživela.

Sklonila se je še bliže, — tako velika je bila skrivnost, — položila je palec svoje desnice na desno, a kazalec na levo stran obrvi in ju je potegnila skupaj.

„Kako?“ je šepnil Jesenko, da ne moti svete tišine.

„Take obrvi ima, čisto skupaj zraščene in tako goste,“ je odgovorila Marička tudi šepetaje.

Zdaj pa se je Jesenko veselo zasmejal. Tako neumni pa že ne morejo biti ti možje: Drenjar, Potar, Jurček in še par drugih, ki jih je v tem času spoznal, da bi verjeli take stvari o tebi, Štefan Zaplotnik! Toda precej te mora biti, da so celo tvoje sence, ki jih mečeš v take bolj šibke glave, tako strahotne! . . .

„To bo pa že bolj babja, ne zameri, Marička! Tega pa vendar sama ne verjameš, Marička, da ima Strniška fara vedomca! Vraga, da ga grem kar spotoma gledat — črnega vedomca!“

A čim bolj se je Jesenko smejal, bolj grdo ga je gledala Marička; a to je Jesenka le še bolj gnalo v smeh.

„Daj, Marička, nikar ne zameri, da ne verjamem na — vedomce!“

„Vi najbrže še na kaj drugega ne verjamete,“ je odgovorila Marička mračno.

„Ti hočeš reči, da brez prazne vere ni prave vere, Marička? Pa ni tako, verjemi mi, da ni tako. Kaj je že kedaj gospod župnik pridigal o vedomcih?“

„O, gospod Jože že!“ je rekla kljubovalno.

„Tisti vaš gospod Jože je pa najbrže sam na vedomce verjel,“ se je na novo zasmejal Jesenko.

In ker ga je bila zdaj spravila Marička v tako dobro voljo, mu ni bilo več za sedenje; vstal je in stopil pred njo:

„Vidiš, zdaj grem vedomca gledat, pa se prav nič ne bojim. Pa ti le moram še povedati, da so tvoje očke še bolj lepe, če tako hudo gledajo.“

Prijel jo je pod brado in ji je smeje se pogledal v oči.

„Ali ti je že kdo povedal, da imaš nebeško lepe oči, Marička?“

Evo, Jesenko, to je prava pot tudi do teh src! Marička je vsa zardela, a oči so ji še lepše zažarele in kakor nerade so se povesile.

„Odgovori no, Marička!“

„Eh, oči so oči!“ se je zasmejala in je skoro trdo odrinila Jesenka od sebe.

„Take oči so vedomci, Marička! Take človeku srce izpijejo.“

Začel je zopet nekako, kakor bi bil hotel dobiti poljub od nje; a razonegalo se je vse v čudno premetavanje; in ko je stal v veži, da sam ni vedel prav kako, in si je moral popravljati zmečkani klobuk, bi bil skoraj zaklel, kakor ni imel navade, da se mu ni zdela cela stvar vendar zabavna.

„To je bilo zopet nekulturno dejanje, Marička!“ je zamrmral skozi zaprta vrata in se je zasmejal.

„Lepe oči pa le imaš, Marička!“ je zaklical pred pragom.

Vesel smeh mu je odgovoril:

„Vi pa tudi!“ (Dalje prihodnjič.)

Janko Samec:

V predmestju . . .

Iz šumnih ulic tja med koče nizke
predmestja včasih me srce nemirno
pognalo je na težko pot večerno . . .
In jaz sem šel v te žalostne obiske!

Tam srečal sem ljudi . . . Okovi tesni
njih rok so se oklepali in vrata;
podpirajoč drug drugega kot brata
korakov težkih šli naprej so resni. —

Joj, koliko prestale ur viharja
njih duše v neprijaznem so življenju! —
In koliko še dni jim v hrepenenju
bo treba preživeti, prej ko zarja

jim v srcih žalostnih bo zasijala?
Ah, težke slutnje se je duša zbala,
ker moje bile so oči uprte
v obrazov njih globoke, silne črte. —

A tam se zunaj vesna je smejala . . .

Dr. Ivo Šorli:

Štefan Zaplotnik.

Povest veselega človeka.

(Dalje.)

IV. poglavje.

Kako se pokaže in razkaže Štefan Zaplotnik Ivanu Jesenku in narobe.

Tako je torej Jesenko od daleč izvedel, kdo je Štefan Zaplotnik. In kakor je bil rekel, se je odpravil takoj skozi vas in po cesti iz vasi, kjer se je cepila steza k Zaplotniku navzdol. Lepše je bilo tod, nego po glavni poti, ker je šlo ves čas zložno čez polja, in se je spustil samo zadnji kos steze po bregu navzdol.

Ko je dospel Jesenko vrhu tega brega, je zagledal spodaj na klopici pred hišo moža, ki je čital iz debele knjige in si gladil pri tem črno dolgo brado.

Počasi se je spustil Jesenko po rebru, pričakujoč ves čas, kdaj ga oni zapazi. Ali mož je moral biti ves vtopljen v svojo knjigo, zakaj Jesenko je bil že spodaj, samo nekaj korakov še nad potjo, in oni ga še vedno ni videl. Seveda, voda je šumela in mlinska kolesa so grmela iz ozadja, da skoraj še sam ni čul svojih korakov. Šele, ko je stal že tik pred njim, je vzdignil Štefan Zaplotnik presenečen glavo.

Ali kakor je mož z brado hitro vstal, privzdignil čepico v pozdrav in se priklonil, — Jesenko je videl takoj, da nima navadnega kmeta pred seboj, če bi že to, kar je doslej čul o njem in če bi že njegova brada sama ne bila pokazala, da je Štefan Zaplotnik svoje vrste človek.

„Dobrodošli, dobrodošli, gospod učitelj. O, kako me veseli, da vas smem pozdraviti v svoji hiši. Saj izvolite nekoliko k nam, gospod učitelj?“

Vse to je bilo izgovorjeno s toliko vljudnostjo in v tako lepem jeziku, da Jesenko ni mogel drugače, nego, da je imenoval v svojem odgovoru Zaplotnika gospoda. No, Zaplotnik je moral biti tega vajen, ali pa je imel toliko razuma, da se ni protivil, ako se je Jesenku zdelo primerno tako.

„Kaj smemo res verjeti? Prav zaradi mene da ste se potrudili, gospod učitelj? To bi bilo pa v resnici preveč časti, ki je nisem vreden," je hitel in je spretno odprl vrata pred gostom.

Jesenko je popolnoma pozabil, da bi mu rekel tudi on kaj prijaznega, tako lepo je bilo, kar je ugledal.

Iz svetle snežnobele izbe so bile odprte duri v drugo manjšo sobo in iz te na stežaj ven na zelenobarvan balkon, ves opleten z zelenjem in raznobojnim cvetjem.

Jesenka je kar potegnilo s seboj in stopil je ven. Tik pod njim na levo je hrumela voda čez troje mlinskih koles v globok propad. Pod hišo tja se je prelival ozek, dolg vrt v neštetih barvah, za njim pa so se bleščali v solncu izza vseh vej rdeči in rumeni šopi neverjetno debelih in gladkih jabolk, hrušk in breskev.

„To je naravnost krasno!" je vzkliknil.

Štefan Zaplotnik se je nasmehnil. Oči so mu mežikale, ko je gledal od strani Jesenku v obraz; ali da se služimo lepega starega izraza: pasel se je na učiteljevi presenečenosti, in učiteljevi navdušeni vskliki so padali med to pašo kakor rdeča jabolka z vej.

A pri stari ti metafori je dvojna korist: napase se ta, ki se pase, a napase se tudi oni, ki je bil predmet te paše. In res se je Jesenko zdajci obrnil in je v znak, da ima za enkrat dovolj, počasi rekel:

„To je res nekaj nenavadnega! Komaj da sem videl kaj lepšega v življenju! Pa tu gori v teh hribih, ali da rečem še bolje, tu doli na dnu tega kotla! Potem pa res ni čudno, če vas imajo ljudje za čarodelca, gospod Zaplotnik!"

Štefan je od veselja poskočil.

„Kaj res?" je vskliknil. „Ali ste tudi vi že slišali o tem? In da sem vedomec, in da imam luterske črne bukve? In da imam luterski žegen? Ste slišali to? Da mi ni treba nič delati? Da zato samo pri meni sadje vedno obrodi, da zato pridelam celo pravega vina, ko raste tu kvečemu kisli cibidin? Ali bi jim jaz dal luterskega žegna, nemarnežem! Pa saj sem jim enkrat tudi res pokazal, kak je ta luterski žegen: Spravil sem jih bil kakih dvajset mlajših gospodarjev k Jurčku v tisto zadnjo sobo, češ, da jim pokažem luterski žegen, ko že toliko govore o njem. In ko so bili vsi skupaj, smo zaprli vrata; in zdaj vstane Štefan Zaplotnik in pravi: „Možje tak je luterski žegen in tako uči Luter Martin: Komaj pride malo mraza in malo snega, — veliko ga v teh krajih tako ni in še ta hitro izgine, — pa zakurite peči, da kar puha vročine in se spravite z ženami in otroci gor. In noben vrag vas ne spravi dalje nego do

hlevov, da položite živini in kvečemu še po malo drv ali sena v senožeti. Potem pa zopet na peč! In tu pravi Martin Luter: Možje s Strnišč, ne na peč, ne na peč, ampak pikon in lopato v roke, pa na delo! To rebro gori nad vasjo je še občinski svet: prekopajte ga vsi skupaj v robotah, nasadite ga s trtami in čakajte, da pade poletno solnce nanj, pa boste videli luterske čudeže. V vsem bo vam Štefan Zaplotnik, ki je to že vse poskusil, rad pomagal. A če pridela Štefan Zaplotnik, ki ima svoje parcele tam doli v grapi, kamor pride samo pol solnca in kjer mora skoro vsako breskev in skoro vsak grozd posebej proti solncu obračati, če pridela nekaj, kar je res sadju in vinu podobno, potem pravim jaz luterski Martin Luter, da bi vi Strniščani, ki ste na sredi solnca, lahko pridelali še vse kaj drugega."

Ali gospod učitelj, ko sem prišel do tu in sem pogledal okrog sebe, se mi je zazdelo, da govorim danes kakor svojo prvo, najbrže tudi zadnjo lutersko pridigo. Možje so bili zdaj že razumeli, kam pes taco moli, in menda častitemu predgovorniku ni bilo več namenjeno veliko besed. Tuintam na mizi se je delala pest debela kakor prešca: čakaj boš pokusil, kolédar; tuintam je že objemala druga roka velike Jurčkove čaše: čakaj luterska butica, da malo trčiva. Zdaj obrni taco, Štefan, zadnji čas je!

„Možje!" sem rekel in se poklonil. „Možje, nisem povabil brez premisleka le najbolj pametne glave naše župnije na ta sestanek, može, ki razumejo pametno besedo. Tega in onega sem že imel na umu, pa sem si rekel: ta ni prav bistrega razuma in bi res nazadnje mislil, da mu bo Štefan kake copernije kazal. Za vas pa, kar sem vas povabil, sem bil za vsakega gotov, da bo vedel, kako gre le za pameten gospodarski pomenek. In res, če gledam okrog sebe, moram reči, da se nisem motil niti v enem." — Prešce so lezle počasi pod mizo in Jurčkova težka baterija k ustom. Štefan, dobro je! Zdaj pa še zadnja beseda: „Prijatelj župan, povej zdaj ti, kako misliš: ali bi bila mogoča taka robota; in če si druge misli, kako bi drugače začeli to stvar in ali bi jo začeli?"

„Ne bom vam razlagal, kaka je bila tista debata, gospod učitelj. Le tako je končalo, da sem še enkrat vstal in rekel: „Ker vidim, da je moj predlog propadel, ga umaknem." Ne vem, kaj so mislili, da je to; za mene je pomenilo, da sem vesel, ko jo tako dober kup lahko spet poberem. In sem še dostavil: „Čeprav ste bili danes že zbrani najpametnejši gospodarji, le povejte še drugim, o čem smo razpravljali. In recite vašim ženam, da ste jih hoteli samo po-

dražiti, ko ste jim pravili, da greste gledat lutrov žegen. Mogoče, da se kdaj pa le še premislite in se spomnite Martin Lutrovega nauka: da oni, ki hodi vse leto od drevesa do drevesa, obrezuje, snaži, podpira, uničuje mrčes in če treba zaliva, — le pokaže, da kdor gmajno spremeni v vinograd, ni lenuh; in da onemu, ki je v mladosti pridno delal, na stare dni ni treba samemu nositi na hrbtu gnoja, ampak mu to lahko tudi dninar opravi; in da pametnemu gospodarju ni treba luterskega, ampak samo božjega blagoslova. Zdaj pa vsi lepo pozdravljeni in lahko noč!"

Ploskanja nisem več čakal, ker nisem bil prav gotov, kam bi padalo."

Jesenko se je zdaj glasno zasmejal. Ves čas pa je veselo vžival Štefanovo živahno pripovedovanje in živo slikanje. „Ta bi bil za oder!" si je mislil.

„Pa so Strniščani povedali svojim ženam, kak je lutrov žegen?"

„Mislim, da so," je navihano pomežiknil Štefan. „Zato sem jih tudi naučil, ker sem se bal, da bi sami ne bili našli odgovora na vprašanja od vseh strani. Ali nekaj je le moralo priti v javnost iz tajne seje: v nedeljo me je bil gospod župnik ustavil za Drenarjevim oglom in mi je rekel, da sem falot. Ponoči naj se rajši za nekaj časa ne potikam okrog vasi, ker bi znal kak kamen poskusiti na meni moč luterskega žegna. Ponižno sem se zahvalil in sem šel. Pa sem se le obrnil in sem videl, da se je za menoj široko smejal."

„Župnik je dober človek?" je vprašal Jesenko.

„Kar se reče: blaga duša. Rad bi, pa ne ve kako. Mene je, bi rekel, bolj podpihoval nego podpiral, če sem hotel kaj pametnega začeti pri ljudeh. Zdi se mi namreč, da mu bolj ugajajo moje neumnosti nego moje pametnosti."

Jesenko se je glasno zasmejal.

„Zdi se mi, da razumem gospoda župnika," je rekel. „Ne zamerite mi Zaplotnik, a dozdeva se mi, da ste velik navihanec. In če ima župnik malo smisla za humor, vas mora imeti rad. Kaj pa politično, ali se strinjata?" je pristavil Jesenko malo bolj prežeče, da vidi, kako je z enim in drugim na to stran.

„Politično? Kaj se to pravi pri nas? Ali nista bila zadnjič pri volitvah na eni strani advokat, na drugi pa sam doktor svetega pisma, in je škofija bila za prvega proti drugemu. Župnik že bolj posluša, kako gre veter od gor; tudi tistih par mož pobere na svoj voz, da nima kakih neprilik; ampak vse skupaj mu je vse eno, se mi zdi. Miren človek je. Jaz sem ga zadnjič malo podražil, kako more biti

duhovnik proti duhovniku, a on mi je odgovoril, da o tem ne odloča. Treba se je držati starih voditeljev, dokler se oni dobro drže, in se ne puntati proti njim. Puntar pa gospod župnik res ni."

Zaplotnik je govoril vse te besede resno in počasi, in nobene šegavosti mu ni bilo več v očeh.

„Potem bi se pa tudi z ljudmi ne moglo nič novega začeti?" je počasi vprašal Jesenko.

Zdaj je Zaplotnik njega bolj pazljivo pogledal, češ: kak človek si in česa pravzaprav iščeš?

„Z ljudmi?" je zategnil; a potem je pogledal Jesenku naravnost v oči in je rekel odsekano: „Jaz mislim, da je vse tako kvečemu za kako Kranjsko, kjer ni zunanjega sovražnika, če že mora biti; a tu za nas, kjer imamo krutega tujega tlačitelja, ki živi samo od naše nevednosti, in kjer bo konec njegove vlade, ko spregledamo, tu vse to ni za nas in gorje mu, ki . . ."

Jesenko sam ni rad govoril o politiki in tudi nameraval ni zavrteti Zaplotnikovih govorniških koles na to plat. Zato ga je hitro prekinil:

„Dovolite, Štefan, nisem mislil tako. Hotel sem le vprašati, ali bi bilo mogoče začeti kaj na prosvetnem polju, na gospodarskem . . ."

Zaplotnik ga je vzradoščen pogledal.

„Tu ste mi vzeli pa kar besedo iz ust, gospod učitelj!" je krepko rekel. „Že v nedeljo pri maši, ko sem vas gledal, sem si dejal: Ta bi lahko če bi hotel! Saj sem jaz, revež, že nekaj začenjal, a saj veste tisto: Nihče svojcem prerok! Meni so se ljudje vedno le smejali. Menda imam pa že res nekaj takega na sebi."

Jesenko je zmajal z glavo.

„Pa tudi če bi imeli!" je rekel. „Ljudje bi morali videti vendar ta vaša sadna drevesa, vaše trte . . ."

„Ah, to gledajo samo z zavistjo in z neumno mržnjo!" je živahno odvrnil Zaplotnik. „Saj tudi čakal nisem drugega. Toda mislil sem, da jim celo stvar porinem lahko še bolj pod nos: nalašč sem se pogovoril s kupci, ki so prišli iz Gorice po sadje, da mi izplačajo denar šele gor na vasi, vpričo vseh ljudi; da prav vse vidijo in slišijo, za koliko draže prodam jaz; pa so rekli le, da imam boljši jezik in da znam bolje barantati. In so hudobno zrli na moj lepi pridelek, kakor da delam jaz njim škodo, ne oni meni. Zakaj razumete, gospod: da so me hoteli poslušati, imeli bi danes že na stotine in stotine kvintalov najlepšega sadja in bi si lahko sami uredili izvoz, da bi šel dobiček v naše žepe. Poganjal sem se torej

tudi za lastno korist; zakaj samo radi mojega sadja, ki je res edino za svetovni trg, se seveda ne izplača poseben izvoz. Tudi s šparglji sem poskusil, in imenitno se je bilo obneslo; a niti na jezik jih ni hotel nikdo deti, in sama z župnikom sva jih morala snesti. Drugo leto sem pa vse pustil."

Jesenko je bil postal ob teh besedah poparjen in zamišljeno je gledal v tla.

„Da, potem, ljubi moj Zaplotnik, če je ljudstvo tako: kje in kako potem začeti?" je rekel malodušno.

„S kraja, gospod učitelj!" je odgovoril Štefan in udaril rahlo po mizi. „Skraja in z lepa! Z muziko še polha vloviš, pravijo pri nas. Zato najprej petje! Lepa pesem srce preorje, potem pa lahko seješ. Gospod učitelj, saj ste muzikalični? Ne zamerite, da vas vprašam! Pa kot učitelj seveda ste!"

„Sem!" je pritrdil Jesenko. „Že na učiteljišču sem imel svoj zbor in pravili so, da sem bil na mestu. Toda bo li pevcev in pevk?"

„Kar jih boste hoteli, gospod! Ali niste opazili, da ta kraj kar zveni od samega petja? Ali ne pojejo naši kosci in grabljice lepo? To vedno pravim: Koder sem hodil po svetu, nikjer lepših zvonov in nikoder lepšega petja! Ne, ne, za pevce in pevke bodite brez skrbi; te vam jaz zbobnam skupaj, ko vem kam poseči!"

Umni čitatelj je gotovo že uganil, da Jesenko in Zaplotnik nista ves ta čas stala ko dva štora na balkonu ali v sobi, nego da je gostoljubni gospodar postavil pred gosta, kar je imel najokusnejšega v kleti in shrambi. In tako je zdaj, na te zadnje Zaplotnikove besede Jesenko počasi dvignil svojo kupico, jo približal Štefanovi in rekel s skoro svečanim glasom:

„Ljubi Zaplotnik, zdi se mi, da sva se danes v ti uri našla dva orača te lepe strniške ledine! V to pomozi Bog!"

In sta veselo trčila.

In pomenila sta se še to in ono: kako bo zdaj obema lepše življenje in krajši čas, ko bosta imela lepo družbo; ko bo med petjem in po petju padla marsikaka poučna beseda v srca krepkih mladeničev — „in lepih deklet!" je pomežiknil Štefan, — ko se polagoma napravi lahko tudi malo čitalnice in nabavi nekaj knjig, — Štefan je pokazal celo polico čedno vezanih bukev, ki jih rad posodi; kako ju bo tudi gospod župnik gotovo rad podpiral, posebno če bo Jesenkó mislil malo tudi na cerkveno petje. In sta lepo razpredla ves načrt . . .

Pa je tam gori iz zvonika dol milo zapelo Ave Marijo in se razleglo po vsi topli dolini in po vseh mehkih senožetih, da so kosci povesili svetle kose in grabljice svoje rosne glave. Z Rogarskega vrha dol in s Kuma in s Kozarja sem pa kliče glasno in jasno troje malih zvonov, kakor da želi troje otrok lahko noč dobri materi, farni cerkvi.

Moža sta stala že pred hišo, ko je odzvonilo. Samo slap je še pel in šumel. Stisnila sta si prisrčno roke, in Jesenko jo je krenil veselih korakov v breg.

V. poglavje.

Kako se Štefan Zaplotnik po svetu gor in dol izprehaja, se domov vrne in se v past vlovi.

Štefan Zaplotnik se je narodil svojim revnim, a poštenim staršem na praznik svojega patrona, po katerem je dobil krstno ime, leta 18**.

Že v zorni mladosti je kazal lepe duševne zmožnosti, zato so ga dali, — posebno še, ker je imel že starejšega brata za dom in gospodarstvo — čevljarju Jernejčku v šolo. Po treh letih mu je izdal Jernejček izvrstno ustno spričevalo; in ker ni bilo doma ne dela ne jela za četrtega čevljarja, se je napotil Štefanček ž njim v svet, iskat si vsakdanjega kruha, in urit se dalje v rokodelstvu ter učit se jezikov.

Od tu dalje je imelo življenje Štefana Zaplotnika do tam, kjer smo ga videli v prvem odstavku, troje poglavij: Prvo do takrat, ko se je vrnil s potovanja zopet domov drugo dotlej, ko je prišel učitelj Jesenko v Strnišče; tretje od tedaj naprej.

Tudi to kaže pomenljivo, kak mož je bil Štefan Zaplotnik, da je pričelo srednje poglavje s prihodom vrlega narodnega prebujevalca Jesenka in ne tam, ko se je poročil, dobil prvega otroka ali kaj takega, družinskega.

Najlepše poglavje, pravi on sam, da je bilo prvo, prežvižgano in prepeto zunaj v širokem, belem svetu, v revščini in težavah, v mrazu in gladu, v prešernih družbah in grešnih priložnostih, po vsem Nemškem, v Švici in celo doli po globokem Laškem.

Kar naenkrat, ko je korakal ravno še dalje proti severu, ga ustavijo gori nekje pod Berlinom in mu položijo pismo od doma v roke. Pismo piše, da je umrl brat Tone hude smrti v gozdu, da

z očetom ni nič več in da mora zdaj on domov, ko ni nič več delavne moške roke pri hiši.

Obrnil se je na peti nazaj in korakal na jug z istimi koraki, kakor je korakal prej na sever.

In čez tri tedne, v sveti božični noči, že blizu polnoči, je dospel na vrh hriba, odkoder se je spuščala v tistih časih mesto sedanje položne ceste strma, razdrapana pot navzdol. Sneg je pokrival breg in dol, in tisočere zvezde so migljale na nebu. Tamle onstran, že v dolenji polovici rebra, so brlela okna ljube domače vasice; proti nji s hriba navzdol in iz doline gor pa so se pomikale stotere plamenice, vse hiteče proti farni cerkvi kraj vasi, kakor rdeče piške h koklji. In visoko praznično zvonenje se je razlivalo okrog in okrog čez beli kraj.

Štefanu se je storilo čudno milo . . . „Pastirčki pojejo pobožno, lepo.“ Potem pa ni čutil nič drugega, samo navzdol se je spustil čez zmrzlo drčo, da ga je gnala strmina sama naprej in naprej, dokler ni dospel do mosta na dnu in se prijel za ročaje.

Onstran je čepela njegova hiša, vsa črna, ker je bil tu doli sneg že večinoma skopnel, in je sijalo v stisnjeno kotlino le malo zvezdic z vrha neba. Hitel je tja, postal pred vrati in poklical. Ampak nihče ni odgovoril. Samo voda je šumela temno in tako polno, kakor bi zvonilo tudi globoko na dnu z vsemi tremi kakor gori v vasi . . .

Oba sta šla k zornici, oče in mati, si je mislil Štefan in se je obrnil. Takrat pa je zagledal za hišo rajnkega brata, kako se je stisnil za vogel, postal za hip in izginil potem počasi v grmovje, kakor senca. Po hoji ga je bil spoznal.

Štefan se je pokrižal in je skoraj stekel po oni strani proti vasi navzgor, naravnost proti cerkvi.

Že z vrha klanca so zabučale orglje in tenek glas zvončka pred oltarjem je poklical do sem dol.

Ko je prišel Štefan do cerkve, je zadonela ravno prelepa stara božična pesem s kora. Kar skozi se je ril med ljudmi, ki so ga začudeni spoznavali, in je hitel, ne da bi pozdravljal, na kor, med pevce in se pridružil s svojim globokim glasom. Vsa cerkev je pela; ali še izpod zvonika, ki je bil čisto v kotu, petnajst korakov proč, so se ozrli ljudje gor, ko se je on oglasil.

Po končani maši pa ga je že čakala mati pod stopnicami, in vse oči je imela polne solz, ko mu je stisnila roko.

„Kdo vam je pravil, da sem prišel?“ je vprašal tiho.

„Oh, ali te nisem slišala peti? Izmed sto bi te bila razločila. Da si le prišel, da si le prišel! Kako težko smo te čakali! Delati nima kdo; in pa tako strašno žalostno je, odkar ni več Tona!“

Tako je ostal Štefan od takrat doma. Tožilo se mu je hudo po svetu in po njegovih belih cestah, ampak kaj je hotel. Spomladi je umrl še oče, in matere same ni mogel pustiti. In ko se je še oženil . . .

„Pravzaprav so mene drugi oženili. Še vprašali me niso!“ je omenil Jesenku, ko je nanesel nekoč pogovor na take stvari.

„Mati?“

„Ne mati. Župnik! Kar oklical me je, gospod Jože, pa je bilo.“

„Ne razumem.“

„Seve, to so bili drugi časi takrat. Gospod Jože, — takrat smo jih klicali tudi pri nas še samo po imenu, pisal se je pa za Lapanjo, — gospod Jože je gospodaril, kakor je hotel. Ljudje so se bali takrat duhovnih gospodov še vse drugače“.

„A! Gospod Jože? Slišal sem že marsikaj o njem. To je bil tisti, ki je podil ljudi kar na glas od spovednice?“

„Tisti. Ali veste, da sem šel pred veliko izpovedjo, ko sem videl, kako je, skrivši prat svoje nemške grehe celo v Idrijo, osem ur hoda daleč. Prišlo je sicer take dni po več izpovednikov od drugod; ampak ko je odpravil gospod Jože stare ženske in ni hotelo biti nobenega več k njegovi spovednici, je stopil kar ven, pa gnal eno vrsto ljudi, ki so se gnetli k drugim gospodom, v svoj kot. Potem je bila šele šola! Samo enkrat sem poskusil, pa vem še danes, kaj je izpoved!“

„No, in kako vas je oženil?“ je vprašal učitelj, lomeč se od smeha, ker je imel oni še danes ves preplašen obraz, ko je govoril o tistih časih.

„Kako? Čakajte no, pa vam povem. Iz sveta sem bil prišel in vajen sem bil smeha in šal. Nič hudega, ampak človek je le enkrat mlad.“

Štefan je govoril tiše in se je sklonil niže čez mizo in nekoliko zardel je bil pri teh besedah.

„Razumem, razumem. Moj Bog!“ je vskliknil Jesenko in se je nasmehnil.

„Tako je, kakor pravim. Tu je bilo pa vse drugače. Če si jo le pogledal, pa je bilo že tisto: „Če povem to gospodom pri izpovedi — — —!“ Pa tudi ljudje! Nisi smel govoriti z dekletom,

pri belem dnevu ne! In jaz še posebno, zaradi tistega cilindra namreč."

Zasmejal se je prekanjeno in zamahnil z roko po zraku.

„Kakega cilindra?"

„Saj ste jih videli? Na slikah ste jih videli znabiti? Rokodelci, posebno popotni, smo nosili takrat visoke cilindre na glavi, malo na levo uho. Doma pa niso bili tega vajeni. Ali naj ga vržem pod jez, ko je bil še skoraj nov? Mati me je prosila vsako nedeljo, naj ga pustim doma; celo z glave mi ga je klatila in me lovila. Eni so se mi smejali, drugi so se hudovali. Jaz sem stal pa vseeno za Petrovo hišo sredi fantov ž njim in se nisem zmenil, če se mi smejejo, ali če se jeze. Dvakrat je šel gospod Jože iz cerkve, ko sem ga imel na glavi; pa ko sem vedel, kak je gospod Jože, sem ga snel že bolj od daleč dol in se le počasi spet pokrival, da bi šel oni prej mimo. Tretjo nedeljo se pa kar naenkrat ustavi in zakriči, da se je vse ogledalo: „Kak dimnik pa štrli tam doli v zrak? Ti, Zaplotnikov, če ne vržeš še danes tistega kanona stran, ti ga zbijem jaz z glave! V koruzo ga nesi, preklja neumna! Kaka lutrska streha je to?"

Mene pa je prijelo in prav tako glasno sem odgovoril: „Če je hiša kristjanska, tudi streha ne bo lutrska!"

Da ste videli, kako me je pogledal!

Rekel pa ni nobene več in samo puhal je, ko je odhajal proti domu.

Eni so rekli, da sem prav storil; še večim pa sem se bil zameril, ker sem odgovarjal.

„Cilinder ste pustili pa vseeno rajši doma, kaj ne?" se je zasmejal Jesenko.

„Sem. Vrh smreke pod potjo sem ga nesel, da ga je moral videti tudi on, če je šel po gorenji cesti. Pa so mi tudi to za zlo vzeli nekateri. Drugi so me pa radi imeli, ker sem znal kako povedati; zapeti pa po naše, po nemško in po laško. Pisal sem vsem ljudem pisma in prebiral odgovore, razlagal sodnijske spise in svetoval, kjer sem znal. Tudi gospodarstva sem se oprijel, odkar ga je odložila mati na moje rame."

„In zdaj je bilo treba gospodinje?" se je nasmehnil Jesenko. Vedel je, da Štefan rad drobi, če ga ne potegne včasih naprej.

„Nič je ni bilo treba, meni že ne. Ampak mati je silila, in tudi jaz sem videl, da ne more več vsega. Sam pa sem le vedel, da sem tako veliko bolj prost . . . Včasih sem mislil, da bi še prodal

ali oddal, če bi mati umrla, in šel spet malo po svetu. Njej se je morebiti zdelo tako in mi ni dala miru. Pa še ne vem, kako bi bilo, čeprav bi se bil lahko oglasil skoraj, kjer bi bil hotel, da me ni vrag peljal tisto nedeljo popodne mimo Skriljčevih. To je tista hiša na oni strani vode, če se gre proti Slapu. Opravek sem imel spodaj in doma nisem vedel kaj početi, če ni bilo dela. Pa zagledam pred Skriljčevo hišo to, ki je zdaj moja žena. Bila je najlepša v fari, to lahko rečem. Tu vendar ni župnika, si mislim; in če poreče kaj, radi izpovedi, ji svetujem, naj gre še ona v Idrijo. Tako sem stopil brez slabih misli gor. Ona se je pa kar obrnila in hotela v škedenj. Dvakrat sem skočil, pa sem bil tam.

„Kaj se skrivaš? Ali sem taka zverina?“ pravim in jo primem za podbradek.

„Motovilo neumno si!“ se zasmeje in mi da eno po licu, pa plane pred mano v škedenj in tišči vrata.

Pritisnem, da je odletelo, pa sem jo imel. Vrgel sem jo v slamo in jo ščipal, ko se ni mogla braniti od smeha. Vrata pa ves čas odprta.

Ali mu je šel pravit berač, ki je gledal sem izza grma ali kali, — drugo nedeljo, ko sem iskal po stari pesmarici, kje bomo peli in na oklice še pazil nisem, ko niso ljudje nič govorili, — takrat zaslišim naenkrat svoje ime.

„Ženin je Štefan Zaplotnik, zakonski sin rajnkega Antona in Jere Zaplotnik, v Mlinu, petindvajset let star, samskega stanu. Nevesta: Katarina Laharnar, zakonska hči — — —“ kakor gredo te reči.

Ali sem gledal! Drugi mene pa še bolj. Vse vprek je šlo . . . Jaz, mati, Skriljčevi, sosedje. Nič pripravljeni, nič dogovorjeni.

Kar v farovž grem!“ sem rekel in sem šel.

„A! Ali si se vlovil, dihur, a? Ali si mislil, da boš še naprej zapeljeval poštena dekleta in jim jemal po škednjih deviško čast? Zdaj jo boš imel doma, zdaj se znesi, ti nemarnež lutrski!“ me sprejme gospod Jože.

Govori sem, govori tja, — vse zastonj; on je gnal le svojo. Pa še take vmes, da jih ni ponavljati, ker ni izbiral in je imel rad močne besede.

Mi pa smo vedeli, da nima pravice, in smo rekli, da se bomo branili. Grdó je bilo vse skupaj in po nepotrebnem sramota in govorjenje.

Že smo se napravljali v Trg, ko se oglasim jaz, kakor že sem: „Ti Tinica, zakaj se pa tako ustavljamo in branimo? Saj bi se pa le lahko vzela?“

„Ej, saj res,“ pravi rajnki Skriljič. „Če je vama prav, zakaj pa ne?“

In tako sva se vzela.

„In sta zadovoljna vi in ona!“

„Hm, zadovoljna . . . Včasih je tako, včasih pa tako, kakor že so take reči na svetu. Ampak saj veste, jaz nisem človek, ki bi si belil glavo s stvarmi, ki so. In potem je, če pogledamo tako počez, na kmetih povsod precej vseeno. Samo, da si ohrani človek do smrti kožo gladko, kakor je pel Prešeren.“

Jesenko se je zganil in je hotel nekaj reči, zastran citata namreč, ampak poznal je Štefana zdaj že dodobra in se je samo nasmehnil.

(Dalje prihodnjič.)

Janko Samec:

Trst.

Na dalnjem vzhodu dneva rdeči smeh
kipi v vsemir in gričkov dolga vrsta
se prebudila je . . . A tam od Trsta
blestenje bajno razgorelih streh

v purpurju solnca v molk jutranji tli
in se razliva v morje globočine,
dokler tja čez Italije daljine
se nekam kakor sen ne izgubi.

V pristanu tisočerih vêsel šum
in vrisk vetrov, ki vprti v jadra bela
ne morejo prevpiti pesmi dela
širokih prsi milijonskih trum.

Dr. Ivo Šorli:

Štefan Zaplotnik.

Povest veselega človeka.

(Dalje.)

VI. poglavje.

Kako Štefan Zaplotnik pod križi pada in vstaja.

Dasi je človek sam zase soliden, se mu vendar ne posreči, da bi stal vedno le na strani vseskozi solidnih in spoštovanja vrednih oseb.

Toliko laže je v našem slučaju govoriti za Štefana Zaplotnika, kakor stoji namreč vsaj do te dobe pred nami; zakaj o njem pravzaprav se niti ne more trditi, da je bil nesoliden človek. Ni bil brezveren, ni klel, ni izostajal od maše, lepo je spoštoval svojo mater do njene smrti, skratka: poslušal je vse božje, cerkvene in človeške postave.

In nasprotnega mu pravzaprav tudi nihče očital ni. Dražilo je vrle Strniščane le to, ker je od takrat, ko je pričel učitelj poučevati petje, naravnost ponorel. Skoraj vsak ljubi večer je bil v vasi, zbiral fante in dekleta in ni nehal prej, dokler ni spravil vseh v društvo.

Mladim bi človek ne zameril toliko, dasi vse to ni nič za kmeta, ki naj gre spat, ko je delal ves dan in je truden, da drugo jutro lahko vstane. Ali če počenja star človek take otročarije . . .!

Zaplotnik je dobro vedel, kaj ljudje mislijo in govorijo, ali ni se brigal. Hodil je k vsaki pevski vaji in je dajal dober zgled. Po vaji pa je stopil navadno z učiteljem in še nekaterimi drugimi v gostilno, izpil svojo četrtinko vina, se kaj pomenil in je odšel potem domov.

Tu pa ga je čakalo vedno isto: ploha očitanj in hudih besed.

„Nehaj, žena, nehaj, ali pa povej že enkrat kaj novega!“ je mrmral, ko se je razpravljal.

Šele, ko je bila prišla ona takrat z najhujšim na dan, da pojde v nedeljo kar nad učitelja in da ga ošteje vpričo vseh ljudi, zakaj ji zapeljuje moža in ga spravlja v greh, še le tedaj je privzdignil svoj glas in zagrozil tako:

„Tisto pa le poskusi, sem ti že rekel enkrat!“

Nazadnje se je vendar malo bal, da bi res ne naredila škandala.

V takih hipih je globoko v srcu začutil veliko grenkost. Kako lepo bi bilo, če bi imel ženo, ki bi razumela in bi ga sodila drugače nego drugi ljudje! Ali glej, tudi ona je rekla, da pohajkuje, če je stopal pod svojimi drevesi in gledal skrbno od veje do veje; tudi ona je rekla, da zapravlja čas, ako je kopal ozke rove od vode na vse strani čez travnike in pobiral kamenje in zagrebal krtine, da bi ne bilo pege madeža na njihovem svetlem licu; in naravnost zdivjala je časih, če je zalival pod noč nasade ter povezaval in podpiral cvetice.

Ali res ni videla ali ni hotela videti, kako je plačal upnika za upnikom, kako si je širil posestvo na vse strani in preobračal prej puste grive, da je pognala že drugo spomlad bujna trava na njih, ali zažarelo kar naenkrat bogato klasje tam, kjer je prej prilezlo skozi leta in leta kvečemu nekoliko borega krompirja iz zemlje?

„Kdo je pa delal?“ se je razsrdila, ko je pokazal z roko tja in jo pogledal. „Ali si že pozabil, koliko si plačal delavcem, da so ti znosili gnoj gor in razkopali? In kdo ti je nasejal in oplel? Ti si polegal spodaj po sencah, mi pa smo se pekli v solncu in delali. Kar molči rajši, da te ne bo še bolj grdo gledati!“

Kaj bi na to? Skomizgnil je in odšel molče po ravni poti čez travnik in krenil potem navzgor v brdo, kjer so bile njive.

Pravilno, kakor na papirju, je bil izrezal pred leti iz zelenega brega dolgo in široko zaplato sveta na solnčnem kraju in se lotil obdelovanja. Ena vrsta je bila graha, druga, enako široka, konopelj, tretja pšenice, četrta koruze, potem ena rži, naslednja detelje in tako po redu druga nad drugo.

Zaplotnik se je ustavil na ovinku, odkjer se je videlo najlepše. S tem, kako se najbolje in najumneje obdeluje, ni mogel vedno pretolči ne pri ženi, ne pri ljudeh; ali razvrstitve in množine vsakega pridelka, tega bi ne bil prepustil za nobeno ceno drugemu. V nekaterih stvareh je bilo ž njim vse zastonj, čeprav se ni rad prepiral. Zato pa mu je bilo tako veselje, gledati ravne vrste od enega konca lepo vzbočenega brda do drugega, kakor bi imel človek stran pestro tiskanih mašnih bukev na oltarju od daleč pred seboj, da se vidijo vrste samo še kot pasovi od enega kraja do drugega.

Časih je potegnilo malo vetra in je šlo hitro tja čez žito, da se je prelivalo klasje in se zasvetilo po brazdah v širokih plasteh, zdaj tu zdaj tam, kakor poletu, ko letijo oblaki mimo solnca . . .

Tako je postalo Zaplotniku zopet čisto in lahko pri srcu. Lepo bi bilo seveda, si misli zopet, če bi imel žensko, s katero bi se lahko kaj pomenil, s katero bi prej pretresla vsako novo njegovo misel in ki bi mu dala tudi sama kak nasvet. Spočetka bi ne mogla zadeti vselej pravega. Nikjer ni bila po svetu in nobenega pouka ni imela ne z doma, ne iz šole; ali to je čutil, da bi se lahko polagoma uživila v njegove namene, umela, kaj je njegov cilj in obrnila potem še svoje misli na tisto stran, da bi šle njegove in njene vštric po isti poti. In potem bi mu ona povedala od tam sem, kam se že vidi zdaj, kakor če gre kdo pred drugim po cesti iz Strnišča v Hruškovje in pride prej na ovinek za Ravnarjevo hišo, odkoder se odpre pogled na ono stran.

Prav tako ji je bil tudi povedal to stvar takrat, pred kakimi šestimi leti, ko je bil sedel dolgo časa gori na brdu, gledal dol proti domu, premišljeval vse to in prišel potem k njej pred hišo, kjer je držala v naročju Zorko in jo dojila, še vsa mlada in lepa, da se mu je zganilo v srcu, ko ji je zrl od strani v zdravo, lepo belo in rdeče lice. Ali ona ga je samo gledala, ko ji je govoril kakor še nikdar prej. Celo za roko jo je bil prijel. Ali, ko je bil končal, je rekla tako:

„Meni se zdi, da danes nisi bil samo gori na brdu, ampak še malo naprej. Zato te pa tudi ni bilo toliko časa od nikoder.“ Tako je rekla in s hudobnim smehom je vstala.

„Kaj hočeš reči?“ je vprašal temno.

„Če bi bil popolnoma trezen, bi vendar ne preganjal praznih kvant. To začneš zmerom, če prideš opit odkod.“

„Ali si me videla kdaj opitega?“

„Opitega! Ne rečem, da se ravno valjaš, ali privoščiš si ga le. No, pa saj pri tebi je vedno isto: ti misliš, da si rojen samo za dobro, delo in trpljenje je za druge.“

Ostal je sam pred hišo in lotila se ga je zopet potrtost.

„Saj je vse zastonj!“ je vzdihnil. „Če ne govorim ravno o senu ali živini, sem ji pijan!“

Pa tudi to bo prešlo. Že zdaj čutim, da bo prešlo . . .

Ali ta ženska res nima srca? . . . Nazadnje imajo le prav mestni pisatelji, ki pravijo, da kmečki človek nima srca . . . Če ga imam jaz, pa bi mi odgovorili: „Saj ti nisi pravi kmet, ti si bil po svetu, si videl in čital in mislil.“ Toda ne, ni to tako! So tu tudi še druga dobra, mehka srca, leže razmetana kakor med kamenjem . . . Tale Ravnarica tu gori za brdom. Ona tako dobra, krotka, pametna in

tako drobna ženska, da bi se jo človek bal dotakniti, on pa jo suva skoz življenje kakor birič obsojenko.

In zopet jo vidi pred seboj, ko je stopil lani po opravkih v hišo in jo je našel jokajočo na stopnicah v veži z otročičkom v naročju, tako še mlado in lepo, kakor je bila takrat, ko je imela sedemnajst let . . .

Odtakrat je stopil večkrat gor, da jo potolaži in da sta se pomenila. In Štefan je gledal rad v njene tihe, žalostne oči in je rad poslušal njen mehki glas.

Videl je dovolj po svetu, slišal je dovolj in bral dovolj, da je vedel, kaj ju vleče drugega k drugemu. Časih, ko je sedel sam na brdu ob svojih njivah in gledal dol na svojo hišo, ki je kipela njena rdeča streha iz živega zelenja, si jo je mislil, kako hodi spodaj pod njegovimi jablani in breskvami, in sebe ob njeni strani. In kako mu je dobro pri srcu, ko se veseli z njim vred blagoslova božjega, kakor se veseli sirota zdaj celo svojih bornih cvetlic na oknih; in mislil si je, kako lepo bi bilo, če bi bila ona tam, kjer je zdaj tale osorna, njegovemu srcu tuja ženska, ki je njegova žena . . .

Ali če je postala slika pod njim le preveč lepa, če so se zasvetile tam spodaj z vseh vej breskve in jabolka in hruške kakor da so iz čistega zlata, če se je razlilo iz lepih oči njegove prijateljice tu gori za brdom le preveč globokomodre, tihe luči čez vse njegove njive in vse njegove travnike, če se mu je razširilo srce le preveč sladko v prsih, — tedaj je hitro vstal in se napotil po klancu navzdol, ker je vedel, da je tako njegova usoda in da ne more biti nikdar drugače. Tu spodaj pod to rdečo streho bo živel do smrti, kakor živi zdaj; in nekega dne pridejo, ga zabijejo v krsto, ga vzdignejo in ga ponesejo po oni strani hriba gor proti cerkvi.

Nekoč, ko je bil dolgo časa gori pri prijateljici in sta se pogovarjala posebno toplo, — same navadne stvari, ali v njeni družbi je bilo vse prisrčno in gorko, — in ko je prišel potem na brdo nad svojo hišo ter začul že od daleč, kako je kričala spodaj žena s svojim odurnim glasom nad otroci, tedaj ga je zgrabilo tako, da se je zgrudil na parobek in si pokril z obema rokama obraz. In videl je čisto natanko to dolgo pot tja v daljo in sebe vsega sključenega na njej; in tam zadaj na obzorju kupček zemlje in črn lesen križec na njem, sredi drugih bornih črnih križcev, vse tako natanko, da bi bil pokazal s prstom tja . . .

In prišla mu je zopet na um pesem, ki jo je nekoč čital nekje, in ki se je tako prilegala njegovemu srcu:

Raz drevje list za listom trudno
na pot pred mano naletava . . .
Ko vmirajočih šepetanje
skoz gost samoten plaho plava.

Težko vmiranje to je zreti . . .
Naj vihra rajši bi prihrula,
in v eni sami divji noči
besneča sila gozd osula!

Težko vmiranje to je zreti,
pogrezovanje to v temoto . . .
Strt rajši v eni sami vihri,
strmel v življenje bi praznoto!

*

Ali Štefan Zaplotnik je bil preveč otrok življenja, da bi mogla dolgo ležati žalost na njem. Če se je tudi za trenutek stemnilo nad njim nebo, kar naenkrat se je razpočilo gori nekje, je zažarelo, se zasmejalo svetlo in veselo prav do njega.

Človek bi rekel, tolažba! Ali tolažba bi bila, če bi bil našel izhod, da bi mu ne bilo treba več tja, kamor ga je tiralo. Če bi bil sklenil zdajle v srcu, otročji kakor je časih bil, da izpuli jutri ali pojutranjem naenkrat usodi svojo roko, ko bi najmanj mislila, jo ubere potem naravnost tja čez senožeti tako hitro, da ostane ženska s svojimi slonastimi, nerodnimi nogami že čez hip daleč za njim in da ji pomiga končno izza obzorja sem celo z roko, predno izgine — to se pravi: če bi se bil Štefan Zaplotnik odločil, da jo mahne pogumno, skoro tako nag in bos kakor nekoč, zopet ven v svet, krpat čevlje za par grošev, da more z njimi zopet za prihodnjo brdo, rajši, nego da bi gnil, vržen na dno te ozke dubline; če bi bil storil Štefan Zaplotnik tako, bi rekel človek: spomnil se je, da vendar ni priklenjen in se je zasmejal, kako da se ni spomnil prej. Toda vsega tega ni bilo. Ne, so ljudje, ki se nasmehnejo brez vsakega vzroka in jim ni treba pokazati nič veselega. Žalost sama se jim zazdi naenkrat vesela, in celo taki so, da ti rečejo kar v obraz: Čemu bi človek posedal z žalostjo ob studencu solza, ko radi tega ne bo nič manj žalostno in ti zagrne celo še tesneje

svoj črni plašč okrog pleč? Nobene pameti ni v takih besedah, ali njim je pomagano.

Tako si je rekel Štefan Zaplotnik: Kaj bi strmel v križce na obzorju? Seveda so tam in čakajo; ali pot je vendar še dolga, in bogve, ali bo res tako prišlo, kakor se zdi odtod. Od daleč sem zagledal široko belo pego čez senožet in sem mislil, da je goličava in pesek na njej; pridem tja, pa vidim, da je samo belo cvetje, kamor ti seže oko. Tako se človek moti iz daljave.

Pri vsem tem pa je dobro del, da so sanje sanje. Kajpada takrat, ko je odhajal z osemnajstimi leti ven v beli svet, takrat še ni bilo izključeno, da bi se ne zaljubila zlatolasa tujka zunaj kje v neznani daljni tujini vanj. Ali pa bi se mu primerilo kaj drugega čudovitega in samo v sanjah pričakovanega. To se pravi: človek niti v sanjah ne pričakuje, ali krasno je, da vendar lahko sanja o tem. Stopa po cesti, po sredi duhtečega gozda. Kdo pravi, da je čevljarski pomagač? Kaj bi torej bil? Recimo general, slaven vojskovodja. Vsa obleka se mu sveti zlata; ostroge zvene na nogah, časih udari sablja ob nje: del si je bil kljuko svoje palice v levi žep. Zadaj korakajo polki v dolgih vrstah, da se trese zemlja. A še bolj se trese pod njegovimi koraki. Prsi so mu napete in glavo ima nagnjeno ošabno nazaj. Čuj! Za brdom je nekaj zagrmelo. Sovražnik! Vojskovodja Štefan zgrabi z desnico sabljo, jo potegne skozi palec in kazalec leve roke in jo dvigne visoko nad glavo. Čete obstoje kakor pribite. On pa se obrne in pogleda čez nje, da se zganejo pod njegovim ostrim pogledom . . . Na to zavihti zopet sabljo nad seboj, krikne med trume silno besedo in divja pred njimi po lahko se vzpenjajoči poti navzgor, da vidi z vrha, kam naj se navale.

Evo, in zdaj je gori . . .

Toda tik pod njim leži zelena tiha dolina, vsa posejana z belimi mirnimi vasicami in na prvem zvoniku bere že lahko, koliko je ura. Uh, zopet ljudje, zopet hiše! . . .

Štefan Zaplotnik se je spomnil vsega tega, vseh teh sladkih ur po belih samotnih cestah in čudil se je, da se jih ne spominja večkrat. Pa zdaj pojdi in sanjari, če moreš tako! Tudi zdaj koraka rad še sam po tihi cesti, stokrat rajši nego v vsakdanji družbi. In lepe, prijetne misli ga spremljajo, da se tudi zdaj zdrzne, ko pride zopet med ljudi; ali kaj bi si rekel, če bi zdaj potegnil prekljo iz plota, jo potisnil za pas in mislil, da je general? Še premišljuje lahko

prijetne stvari, ali kako bi pozabil, da je Štefan Zaplotnik in da ne bo nikdar nič drugega?

A zakaj bi tudi pozabljal! Saj tu je njegova moč. Štefan Zaplotnik in nič več in nič manj! Kaj bi njemu bogastvo! Dovolj ima, kolikor je in še od tega daja. Kaj njemu čast! Da je hotel, davno že bi bil župan in tudi deželno poslanstvo so mu ponujali! Toda Štefan Zaplotnik vsega tega ni hotel za nič. Dva, tri dni te veseli, potem si zopet kakor prej. In ker veš to že naprej, se ne pehaš, da nisi drugim na poti, ki iščejo svoje sreče zunaj po cestah.

Tako živiš pravzaprav vsak dan posebej in vsakega zase. Nazaj ne gledaš, naprej ne gledaš, in če se odpro proti tvoji volji duri za teboj ali pred teboj, se ti zgodi le redko, da se nasloniš za hip čez plot in se zagledaš ven v dni, ki so bili ali pa, ki bodo.

Zato torej se je vsakokrat razpočilo nekje gori nad Štefanom Zaplotnikom, ko se je bilo za hip stemnilo v njegovem srcu, in je zažarelo in se je zasmejalo; in zato se je tako hitro in lepo zopet umirila njegova duša.

VII. poglavje.

Štefan Zaplotnik poje.

Županova hiša v Strnišču je bila zidana v strmini tik ob poti, tako da je moral iti po majhnem klancu navzdol, kdor je hotel v izbo, v nadstropje pa se je stopilo kar s ceste; in sicer najprej v vežo in iz te naravnost v pevsko sobo. Župan je bil podedoval po stricu v mestu velik star harmonij in je zdaj rad dovolil učitelju, da je poučeval fante in dekleta na njem.

Jesenko je vedel, da je treba pričeti z nekoliko politike. Lotil se je zato kmalu latinske maše za prihodnje božične praznike; pri tem je skušal razložiti pevcem vsaj glavne pojme o notah in pavzah. Ali kako četrt ure je porabil na večer tudi za posvetne pesmi.

No, veliko truda je bilo treba spočetka. In morda bi bil Jesenko le opešal, da ni stal tam Štefan Zaplotnik in pomagal z vsemi svojimi močmi, da bi spravili v pravi tir vse te na vse strani, pod cesto in nad cesto okorno se opotekajoče, zaman trdnih tal iščoče, same nad seboj obupajoče glasove.

In glej, polagoma se je res posrečilo. Kakor pastir sredi črede je bil kmalu Štefanov bas, in kakor bič je švigal njegov pogled na levo in desno.

Vsi: „Kyrie“, — eden, dva, tri — „kyrie“ eden, dva, tri „kyrie“ — — Tu je imel zdaj zapeti najprej samo tenor; Štefan je pogledal tja in dal znamenje.

In Jesenko je sedel zdaj lahko mirno pri harmoniju in samo spremljal.

Le časih, na težjih mestih je Štefan pogrešil in potem je popravil učitelj, ne da je kdo zapazil. Štefan pa je vedel, kdo je bil kriv, da se je ustavilo, in se je pripravil doma za prihodnjič še bolj skrbno. Ko je omenil Jesenko nekoč, da si ustanovijo v dveh letih lahko celo tamburaški zbor, če pojde vse tako lepo dalje, si je kupil Štefan nemudoma bisernico in je hodil odslej tri mesece vsak dan pol ure k učitelju, da mu je kazal.

Zdaj je bilo lahko premagati doma vse težkoče in pevci so po pravici strmeli, kako da poje Zaplotnik kar z not.

Ne le svojega, tudi po več glasov je znal, tako da je šla maša že pričetkom adventa gladko in popolnoma ubrano.

Velika je bila torej radovednost vse strniške fare in še sosednih vasi, kako bo nocoj pri maši, ko je prišla slednjič sveta božična noč.

Štirideset let sta opravljala stari organist Luka in njegov brat Peter sama latinsko petje pri slovesnih in mrtvaških mašah. Nekoč sta pela pač lepo; posebno Peter je imel baje sladak in prijeten glas. Ali kje so časi! Zdaj so nadušljive celo nekdaj lepo zveneče orglje, in še pri velikih mašah, ko se pred oltarjem v stoterih lučih vse sveti zlata in srebra, noče biti pravega veselja in prave slovesnosti v cerkev. Kako bo danes?

Pevci sami so bili nocoj radostno razburjeni in s ponosnimi glavami, a vendar z nekoliko sramežljivim nasmehom so stopali iz lope po stopnicah na kor. Dekleta pa so prišla vsa šumeča in prijetno dehteča — po svetli, beli noči tam zunaj in po svežem, skrbno izlikanem perilu. In lahke kakor srnce so stekle po strmih stopnicah navzgor.

Pri orgljah je že čakal Jesenko. Poleg njega je stal ves skljućen in morda tudi ves žalosten stari organist, — po tolikih letih prvikrat, da le posluša. Zdaj se je sklonil šepetaje k učitelju in mu pokazal eno izmed sprednjih tipk. Jesenko se je nasmehnil in prikímal. Potem se je moral premisliti, kajti vstal je in potisnil Luko na sedež.

Vedno novi ljudje so prihajali. Tudi še kak pevec se je prikazal vsak hip znova skozi zagrajo okrog orgelj. In stiskali so si

roke s svetlimi prazničnimi obrazi in voščili: „Vesele in srečne božične praznike!“ najprej učitelju in potem po vrsti drug drugemu.

Jesenku je bilo dobro in bolj in bolj svečano pri srcu. Bal se je bil še prej pri dnevu, da mu bo pusto ta večer med temi mrkimi ljudmi in dolgčas po mestu ob vseh teh vedrih spominih na srečne mladostne dni. Ali kakor hitro je bil začel padati nad dolino mrak in so zažarele lučke, pokojno in blaženo pozdravljajoč z vseh slemen v dolino navzdol, ga je objela vsa čudovito sladka poezija te bele gorske tišine. Stal je dolgo ob oknu in gledal ven. In vsak hip se mu je zdelo, da je šlo nekaj svetlega mimo okna. Kakor da je vsa dolina polna belih angelov s širokimi snežnimi krili, ki plavajo s hriba v hrib. Šele streljanje in zvonenje ga je zbudilo iz omotičnih sanj.

In zdaj je stiskal roko za roko in čutil v prsih lepo gorkoto, da ima rad te ljudi in da jim hoče podariti vse moči.

Tedaj je zazvonilo spodaj pred oltarjem in Luka se je zganil. Priklonil se je, se prikrižal in pri tem je pritisnil z nogo najnižjo tipko. In iz orgelj, za to noč skrbno popravljenih, je zabobnel globok glas, in šipe na bližnjem oknu so strepetale in se tresle dalje, kakor da jih je groza svetosti trenotka. To je bil hotel revček, stari Luka: samo dvakrat na leto, o polnočnici in ob vstajenju je pozdravil mašnikov prihod pred oltar tako.

In držal je dolgo časa samo to tipko, dokler ni bil župnik gori na zadnji stopnici in ni odprl mašnih knjig. In ves čas so šklepetala okna, iz orgel je grmelo votlo in globoko, zvonenje je prihajalo skozi strope kakor od daleč, in vmes so veličastno udarjali streli.

Tu šele je zgrabil Luka z obema trepetajočima rokama v orglje, da je napolnil cerkev star lep in dolg akord. Potem je pomignil Jesenku, naj prime zdaj on.

„In nomine Patris“ se je zaslišalo izpred oltarja, ko sta se menjala.

In potem je pričela maša. Pevcem so se napele prsi in zadonelo je krepko in zmagoslavno po cerkvi, da se je ozrlo sto glav na kor. Celo župnik se je zganil, kakor da ga je zdramil ta jasni klic iz vse njegove bolehnosti in omrtvelosti.

Sredi maše je imel Zaplotnik solo. Jasno in čisto je zapel in vedno bolj mu je kipel glas.

„Pokoncu narodi iz sanj se zbudite!
Prenehal Gospod je od jeze srdite — —“

In ko se je obrnil župnik in je zapel „Dominus vobiscum!“ so rekli ljudje, da ni še nikdar tako lepo zapel.

Vse je bilo zadovoljno in veselo. Ko so prišli po končani polnočnici pevci in pevke s kora, jim je prijazno prikimal ta in oni.

Odšli so vsi skupaj v gostilno na kozarec kuhanega vina, ki so si ga bili naročili že prej. In ves čas so razpravljali važno in resnobno, kje je pogrešil ta ali oni glas.

Kar naenkrat se odpro vrata in v sobo stopi sam gospod župnik.

„Hvala vam lepa, gospod učitelj! In tudi vam vsem, fantom in dekletom, srčna hvala, da se ste toliko potrudili in nam napravili tak lep sveti večer. Za novo leto popoldne vas vabim vse na kozarec vina in košček potice k sebi, da vam pokažem vsaj malo, kako sem vam hvaležen.“

Jesenko je bil teh besed iskreno vesel. Zdaj, ko je pokazal tudi župnik, da je z njimi, nehajo gotovo mrmrati še zadnji, ki so doslej te novosti grdo gledali. In tako so se tisti večer vrnili vsi srečni in veseli domov in ni jim bilo žal truda in poti.

(Dalje prihodnjič.)

Fr. Albrecht:

Notturno.

Sladko zvenijo ure polnočne,
v srcu zvenijo, v dalje šumijo,
tiho, da tvojih sanj ne splašijo,
ki jih premišljaš, ljubica moja.

Bela kot tvoje telo je blazina,
temno blesteči kot letni mrakovi
padajo čez oči ti valovi
las, ki kot tvoje sanje dehtijo.

Glej, in jaz pridem: da te ne vzdramim,
bele blazine narahlo razgrnem,
tiho pogreznem v mraku se črnem . . .
K svatbi zvenijo ure polnočne.

Dr. Ivo Šorli:

Štefan Zaplotnik.

Povest veselega človeka.

(Dalje.)

VIII. poglavje.

Štefan Zaplotnik govori.

Zaradi župnikovega povabila se je bilo treba naučiti še nekaj pesmi in zato so prihajali vse te dni fantje in dekleta vsak večer k pevskim vajam.

Ni torej čudno, če je bilo potem na novega leta dan v župnišču tako veselo kakor pač še nikdar poprej. Župnika pa ni bilo spoznati več, tako se je bil razvedril in pomladil. In v lepih besedah se je Jesenku še enkrat zahvalil za trud.

Ali najbolj mlad in najbolj vesel izmed vseh je bil Zaplotnik. Pel je tako lepo, da je slednjič župnik vstal in napil tudi njemu:

„Naš spoštovani Štefan je sicer tak lisjak, kar ga je, da človek često ne ve, kam bi ž njim," je pričel in mu smehljaje zapretil. — Aha, gospod menijo volitve! si je rekel Štefan. — „Ali česar se oprime res z veseljem in sam od sebe, to mu zraste kar samo pod rokami. Tako je tudi s petjem in z vsem, kar se je lepega izvršilo zadnje čase pri nas v Strniščih. Ko sem se prej zahvalil gospodu učitelju, bi bil moral imenovati takoj za njim ali še bolje: takoj z njim tudi njegovega vrlega pomočnika, in moja hvaležnost bi ne bila izražena, ako bi ne dvignil sedaj svojega kozarca in vzkliknil z vami vsemi: Bog živi našega ljubega Štefana!"

Ko se je poleglo žvenketanje čaš in veselo vzklikanje, je Štefan naglo vstal. Govoril je dolgo tja in sem; ali če bi človek zbral in uredil bisere, ki so padli teh dvajset minut pred poslušalce, bi imel pred seboj to-le: On da je res časih lisjak, kakor je bil omenil gospod župnik; ali vsakdo se sme tuintam malo pošaliti, posebno če ne napravi pri tem nobene škode. Tu se je Štefan spomnil tiste zmage „nasprotnega kandidata" z enim glasom in v duši ga je rahlo pošegetalo, ali predno je prišlo do obraza je bilo že zatrto. Nadaljeval je z vznesenim glasom, da tam, kjer gre res za pravo blaginjo, sleče tudi ón, Štefan Zaplotnik, svojo lesičjo kožo in pokaže svojo pravo postavo. Hodil je veliko po svetu in v čim lepših

krajih je bil, toliko bolj so se mu smilili njegovi zanemarjeni in nepoučeni rojaki, kakor pravi Jenko („Stritar!“ je šepnil Jesenko, ali Štefan se ni ozrl tja). Ali le še bolj so se mu smilili, ko se je vrnil med nje in primerjal, kako živijo ljudje drugod in kako tu. Sam je pač poskusil, kako bi dal čim več dobrega vzgleda, ali rojaki so se mu smejali. In res: kaj bi kmet učil kmeta, ko je sam neveden in neumen? Treba je bilo učenega moža, do katerega bi imelo ljudstvo zaupanje in pred katerim bi imelo spoštovanje. In treba ga je bilo tem dalje bolj, čim bolj je hitel svet naprej in je zaostajal ta kraj za njim, kakor zaboj, ki pade vozniku z voza in obleži na cesti. „Treba ga je bilo in naše izpite, izsušene, razpokane njive so kričale k nebu ponj kakor po hladilni, krepilni rosi,“ je vzklikal Štefan z vedno večjim zanosom. Že ko je sedel in si sestavljal v hitrici obrise svojega govora, je imel namen reči, da bi ne bil le lisjak, ako bi hotel iztrgati gospodu učitelju kar polovico zaslužene časti, ampak požrešen volk, ki pride iz hoste po plen. Ali zdaj, prav ko je hotel izustiti te besede, mu je naenkrat nekaj obrnilo, ne v srcu nego v glavi, in hudomušna misel mu je hušknila čez vso svečanost. In tako je nadaljeval potem s temi besedami: „Dobro nebo je nas uslišalo in nam je poslalo take rose. Prišel je končno med nas težko pričakovani mož, in kamor je stopila njegova blagoslovljena noga, je pognalo samo živo cvetje iz zemlje. Kakor bi se dotaknil čudodelnik mutastih ust, je izpregovorilo, kar je prej od vekov molčalo in se je odprlo, kar je bilo vse čase trdo in mrko zaprto.“ Tu je nalašč še malo postal in pogledal v kozarec pred seboj. Ali potem je vrgel naenkrat glavo nazaj in je hitro vprašal: „In komu se imamo zahvaliti za vse to, predragi? Komu na čast naj dvignemo svoje kozarce.“ Prijel je počasi svojega in zopet počakal, da so se iztegnile vse roke in čakale trenutka, da trčijo z učiteljevim kozarcem. Ali Zaplotnik se je bliskoma obrnil proti gospodu župniku, da je ta sam široko odprl oči. „O dovolite, prečastiti gospod župnik!“ je kriknil s čudovito ginjenim glasom. „Dovolite, da vam danes izrazim v imenu vse te cenjene družbe in lahko rečem: tudi v imenu vse fare našo hvaležnost, zahvalo za vse, kar ste storili v tej kratki dobi svojega blagega bivanja med nami ter da vam iz dna svoje duše zakličemo: Bog živi našega velikodušnega, prečastitega gospoda župnika!“

Veselo so zopet zazvenele čaše in vse je odobrujoče prikimovalo Zaplotniku, ne samo radi njegovega lepega, učenega govora, kakor ga ni nihče od njega pričakoval, ampak še bolj, da je izkazal

župniku spodobno čast. Celo Jesenko, ki je bil najbolj presenečen, kam se je bil Štefan zapotekel očividno šele zadnji hip in ki bi se bil najrajši na glas zasmejal, je bil vesel, da se je spomnil Štefan najprej gostitelja.

„Vi ste res vražji lisjak, Štefan!“ mu je rekel, ko so prišli na cesto in sta ostala sama zadaj. „Povejte odkrito, ali niste mislili izprva meni napiti? Meri in meri pol ure na sever, potem ustreli čez hrbet?“

Ne kakor bi Jesenku ne bil zaupal, nego tako je navadno prišlo Štefanu, da ni mogel drugače odgovarjati, nego je odgovoril sedaj:

„Bolj dolgo ko človek meri, bolje izmeri, gospod učitelj,“ je rekel in je pomežiknil. „Kličeš in kličeš Rdečko, da bi ji dal pest soli, pa ga daš Sori, ko pridete obe. Brez zamere, gospod učitelj — lahko da je Sora bolj potrebna.“

Jesenko se je zasmejal. „Oho, prijatelj, primera je le za silo. Recimo rajši tako: Vi delate meni obleko, a jo daste potem Žalnikovemu Jerneju, ki ga je pol več, ali pa staremu Jurčku, ki ga je pol manj od mene.“

Štefan se je ustavil in je vzdignil roko poševno proti Jesenku. „Ne, gospod učitelj, obleka se ne da širiti, ne krčiti. Besede pa so kakor stara plahta, da zaviješ lahko Jerneja ali Jurčka noter. Ali se vleče potem po tleh ali gledajo spodaj noge ven, to je vseeno. Tako sem spoznal, da je z besedami. Samo na barvo gledajo ljudje in nekoliko še na novost in na starost. Tudi učeni ljudje in doktorji govorijo tako na shodih in ko si napivajo. Slišal sem jih in se izprva čudil.“

Jesenko se je nasmehnil.

„Tisto je res. In reči moram še to, da ne govori vsak tako lepo, kakor ste vi govorili. Če človek pomisli, da niste bili po nobenih šolah . . . Če bi vi študirali, Stefan, bi bilo postalo nekaj čudovitega iz vas!“ je pristavil hitro in vzhičeno.

Stala sta že pred gostilno, sama v temini, nekoliko pordečeni od treh oken, izza katerih se je slišalo vrvenje kakor iz panja.

Dobro jima je dela mrzla sapa, ki je vela čez cesto, zakaj bila sta nekoliko razgreta od starega župnikovega vina in nehote sta se bala slabega zraku v gostilniški sobi.

„Kaj mislite, da bi bilo iz mene?“ je vprašal Štefan prežeče.

„Bogve kaj . . . Vsekako je velika škoda za narod, če se mu izgube taki možje tu gori za gorami.“

Zaplotnik je ves strepetal.

„Samo za narod menite? Meni, meni je škoda, gospod učitelj! Saj vi ne veste, kako trpi neuk človek, ki je začutil, koliko lepih stvari je zadaj nekje, zunaj njegove lobanje. Tako je, kakor bi padel v hribih popotnik v prepad in bi štrlelo na vseh straneh golo skalovje proti nebu. Z vrha gori nad teboj pa se vidi daleč okrog . . . Tudi vi ne veste vsega, kakor ne ve nihče vsega. Vem to, gospod učitelj; ali vam so že pomagali više proti zadnjim čerem in imate pikon in vrvi v rokah in železje na čevljih, in če hočete, splezate lahko gor. Jaz pa vzamem knjigo o fiziki v roke, pa naenkrat ne razumem več. Računam, pa se mi zmede. Čitam zgodovino in se trudim, da bi videl stopati može drugega za drugim pred seboj, pa se mi naenkrat pomešajo kakor ljudje na semnju. In potem so še druge težje stvari . . . Poslušam besede, pa pogledam po življenju. Tako in tako nas učijo, pa vidim, da je drugače; zakaj če denem štiri in štiri jabolka skupaj, jih je osem ne deset. Ali je beseda narobe ali je stvar narobe, ker beseda ni taka, kakor vidiš stvar sam na svoje oči. Tako se človeku vrti v glavi in nima, kamor bi se prijel . . . Če bi bil študiral, bi bil gori vrh slemena in bi videl. Ne videl bi vsega, a videl bi vsaj toliko, ali je kaj ali ni.“

Jesenko je bil zelo presenečen in ni vedel, kaj bi rekel. Ali potem se je nasmehnil.

„Kaj mislite, da se izobraženci res trudijo s takimi stvarmi, ljubi moj Štefan?“

„Vem, da ne, vem, da ne! O, ali mislite, da ne vem? Grem v trg, v mesto, pa jih gledam. Človek bi vzel palico! Ima pa noče! Po mazilih diši in gleda kakor tele . . .“

„Toda kaj me brigajo drugi!“ je naenkrat vzkipel. „Dobro njim, če ne čutijo potrebe. A jaz jo čutim! Zato pridite, gospod učitelj, pridite včasih dol k meni in pomagajte oslu iz jame. Dobro delo storite, ki je bilo pri Izraelcih še ob sobotah dovoljeno!“

Zasmejal se je in je odprl vrata. Ali na pragu se je ustavil še enkrat in se obrnil k Jesenku.

„Toda ne mislite, da ga spravite naenkrat. Samo tako gre, kakor je napravil Ribničan, ki je metal toliko časa škopnike dol, dokler se ni uhač sam skobacal na njih iz jame. Že res, da bo veliko truda, a potem bo vam osel tudi vse žive dni hvaležen.“

IX. poglavje.

Štefan Zaplotnik in njegovi otroci ter nekaj teorije.

Tako se tekli Štefanu Zaplotniku ure in dnevi in leta. Časih, ko je bil gori na svoji njivi nad bregom, odkoder se je videlo natanko na zvonik, je opazoval velika črna kazalca, kako sta šla svojo pot vedno dalje in dalje. Pri tem se mu je zdelo, da je tudi za njegovim življenjem, kakor tam za jeklenimi urnimi kolesi pritrjenega nekaj trdega, kar se vedno obrača in vendar nikdar ne izpremeni.

Ali kakor udari kladivo ob zvon in se napolni vsa dolina z ubranimi glasovi, ki se razlijejo in poizgube med hribovjem na vse strani, pa se poležejo naposled po srcih prebivalcev, tako so napolnili Štefanovo srce zvoki veselega petja v ljubi družbi gori v vasi, ki se je zbirala že vsako nedeljo popoldne pri čaši vina. Ves teden je bilo potem laže živeti; pol, ker se je človek še vedno spominjal, kaj je povedal ta pametnega ali norčavega, pol zato, ker si se že naprej veselil prihodnje nedelje, petja in šal in resnih besed.

Jesenkova setev je že poganjala in vedno več je bilo fantov in mož, ki so se zbirali okrog njega. Če je pomislil Štefan, kako je bilo nekoč, ako je stopil v gostilno, ali pa danes med istimi ljudmi! Že na zunaj se je videla vsa lepa izprememba. Govorjenje je bilo tiše, brez kletvic in surovosti. Nevede kdaj so se bili pevci popolnoma odtujili fantom iz tujih vasi. Nič več ni prijalo tem v družbi onih in ne več onim v družbi teh. In ker so zbudili s tem veliko zavisti in mržnje proti sebi, so se čutili vedno bolj eno družino. Oče tej družinici pa je bil, in tudi klicali so ga tako, Štefan Zaplotnik. In Štefan je bil ponosen na to ime in zadovoljen, da so mu ga dali, ker je tako marsikoga lahko poučil in opomnil, kadar se mu kaj ni zdelo prav, češ: očetu otroci ne smejo zameriti, če jih pokara in posvari.

„Če bi me le tudi lastni otroci poslušali tako kakor tile tu!“ je opomnil enkrat Jesenku, ko sta se vračala od petja in poskusil je, da bi se nasmehnil.

Jesenko ni vedel, kaj bi odgovoril.

„Tako bi rad, da bi imel vsaj katerega domačega okrog sebe, da bi se kaj menil, če pridem truden odkod,“ se je oglasil Štefan zopet čez nekaj časa. „Ampak nič ne bo, kakor vidim. Okrog vogla pogleda, pa me vpraša, če sem že položil Rdečki in potem zopet gre . . . Tako dela Tine že tri leta, tako je pričel zdaj tudi že Janez.

Okrog vogla bomo govorili in še to le o Rdečki; — zdaj mi pa povejte, kako naj vem potem po srcu, da je to moj otrok. Samo Zorka bo drugačna, mislim. Zorka bo moja, ko neha biti otrok . . .

Jesenko je molče prikimal. Kaj je hotel reči? Čutil je sam, da je tako.

„No, vidite!“ se je grenko nasmehnil Štefan, ko je videl, da oni molči. „Kaj pomaga, da bi se človek sleparil. Taki so, kakor je njihova mati. Oprostite, da rečem tako. Njihova mati ni samo mrzla, ampak v svoji nevednosti tudi ošabna ženska. Njej se zdi neumno vse, česar ne ume ona, in še na misel ji ne pride, da bi skušala razumeti še kaj drugega.“

Bilo je prvikrat, da je omenil Štefan sam tudi svojo ženo. Jesenko je ni videl skoraj nikdar. Časih sta presedela po dve, tri ure pred hišo, a slišati jo je bilo samo iz kuhinje. Spočetka se mu je zdelo, da bi se vendar spodobilo pozdraviti tudi gospodinjo, a ko je spoznal, da ona sama ne mara in da se mu rajša izogne, se ni hotel več siliti. In čutil je, da je tudi Štefan nima za nič drugega, nego za to, kar je: ženska, ki opravlja gospodinjske posle v njegovi hiši, in s katero niti enkrat na leto ni prisiljen govoriti, ker je njegova žena in je ni treba ne plačati, ne delati obračunov ž njo. Stroj, kateri vrši zvesto svojo dolžnost po kuhinji, po polju, v hlevu. Štefan prejme denar za pridelek, plača delavce, kupi, česar je treba v hiši, poravna davke, poskrbi, da je vse lepo v redu in sede potem na klopico pred hišo. Zadaj nekje za njegovim hrbtom pa se vrši vse drugo tiho in samo po sebi. Ti nasuješ žita in poženeš kolo, potem se samo vrti in melje.

Tako si je mislil Jesenko. Časih, ko sta sedela s Štefanom pred hišo, jo je videl spodaj na vrtu ali kje zadaj za hišo, precej nemarno oblečeno in z jeznim, polprezgodaj starim obrazom. Če je pogledal potem Štefana od strani, si je pač rekel, kako lepo bi bilo, če bi imel vedri mož tudi tako ženo, ki bi prišla zdajle gor k njima, prijazno pozdravila in se malo pošalila in nasmejala; ženska, ki bi znala ceniti, kaj je njen mož, kak gospodar in kak človek; toda ker je Štefan sam niti omenil ni, se je privadil tudi on, da si še misliti ni mogel, kako naj bi pomenila le najmanje v življenju tega moža, tako daleč proč od njenega življenja. „In če bi ne bilo dovolj poeta, bilo bi dovolj kmeta v Štefanu, da ni mogel videti v njej drugega nego gospodinjo,“ si je rekel Jesenko.

Na te Štefanove besede se je odprlo Jesenku zdaj nekaj čisto drugega, novega pred očmi. Hodila je morda pač pet, šest, deset

let po Štefanovi hiši in po Štefanovih poljih, godrnaje in temno se ozirajoč nanj; ali Štefan je hodil prav tako svojo pot, kakor da je ni. Ko je bila namreč še sama . . . Toda nekega dne je človek naenkrat opazil, da ni več sama . . . In tu se je prestrašen ozrl okrog sebe in obstal: obkoljen je bil naenkrat od vseh strani od skoro samih takih temnih in sovražnih obrazov. Kakor sen vscvete iz zemlje šopek prijaznih, drobnih cvetov, ki te gledajo s svojimi dobrimi očkami. Že si hotel iti in položiti glavo zaupljivo tja, — naenkrat se nekaj premakne, izza peres se izvijejo obrazi tvojih lastnih otrok, a trdi in ostri in sovražni, in pomikati se začne vse to proti tebi . . . Bodi junak, kolikor hočeš in tak, da bi se ne stresel pred železnimi oklepi, pred temi sovražniki si se zapotekel nazaj in se umikaš nekam, kjer je groza in mraz; in bo vedno bolj groza, čim bliže prihajaš severu, kjer stanuje smrt . . .

Jesenko je gledal še dolgo nepremično pred se in Štefan je čakal, kaj poreče.

„Že vidim, da me razumete," je rekel, ko je videl, da ne bo ničesar. „Saj mi ni za zdaj; ali ko se človeku pregne pot navzdol, se spomni vendar večkrat, kako bo na stare dni."

„Vam nič hudega, Štefan" se je nasmehnil Jesenko. „Vi gotovo ne boste tako neumni, da bi dali svoj hleb drugemu, naj vam ga reže. Tako boste imeli vse lepo na vrvici. Kar se pa drugega tiče, se bo našel vedno prijatelj, ki pojde rad pogledat, kako se kaj godi staremu Štefanu v mlinu."

Jesenko mu je ponudil roko. A Štefanu je moralo priti na um nekaj zelo veselega, ker je dvakrat pomežiknil s svojim prekanjenim nasmehom na ustnicah, ko je prijel Jesenkovo roko in jo gorko za hip pridržal, kakor da ga hoče še ustaviti.

„Čakajte, gospod učitelj, še eno vam moram povedati, ko že o tem govoriva: kako sem profesorju Žaklju s svojim Tinetom in Janezom njegovo teorijo razbil!" je rekel in se je zasmejal.

„No?"

Imel sem namreč oba svoja fanta po nekaj mesecev v Gorici na gimnaziji."

„Tako?" se je začudil Jesenko. „Ne bi bil mislil."

„Kaj ne, da se jima prav nič ne pozna?" se je zopet zasmejal Zaplotnik. „Pa sta bila oba študenta. Prej sta bila celo oba vsak po dve leti na trški šoli, ko ni bilo prave šole pri nas. In pa radi tujih jezikov seveda. Potem sta res napravila oba sprejemni izpit

za gimnazijo in poslal sem ju v mesto. Prvo leto Tineta. Poskusim najprej s tem, sem si rekel."

„Veste, da sem se že sam enkrat v mislih začudil, zakaj niste pustili enega svojih sinov izštudirati, ko morete," ga je prekinil Jesenko.

„Dovolite, gospod učitelj! Ravno vam hočem povedati, kako sem poskusil; pa se je vse skupaj ponesrečilo, — ob profesorjevi teoriji!"

„Prej ste pa rekli, da se je profesorjeva teorija ponesrečila," se je zasmejal Jesenko.

„Drugo na drugem! Dovolite torej, gospod učitelj: Najprej pošljem Tineta in čakam. Fant piše večkrat domov in pripoveduje razne stvari o šoli. Razrednik Žakelj poučuje latinščino in nemščino in je strahovito strog. Vse trepeta pred njim. Nič dobrega si ne mislim, a počakam še malo. Pred koncem semestra stopim sam v mesto in grem na hodnik pred razredom. Pozvoni in pride najprej fant ven; ker je bila o Božičih huda zima, ni mogel domov teh deset ur daleč in tako ga od jeseni nisem videl. Vstrašil sem se ga. „Ali si bolan, Tine?" ga vprašam. Fant pravi, da ne, a shujšani in bledi obraz pravi drugače. Iz razreda prihajajo otroci in strašni kriči kakor govedar na paši, si mislim. „Ali je to profesor Žakelj?" vprašam. Fant potrdi. Zdaj pride gospod sam ven in me grdo pomeri skozi velika očala. Stopim tja in povem, kdo in kako. In ali bo kaj s fantom? Profesor odmaja, požene fanta proč in pravi: „Nič ne bo!" „Ali je tako trde glave?" — „Ni ravno trde glave, toda . . ." Prijel me je pod roko in me je začel voditi gor in dol po hodniku in je počasi govoril: „Vidi se vam takoj, Zaplotnik, da ste razumen mož in zato boste razumeli, kar bom vam zdaj povedal. Vidite, jaz imam teorijo, ki se imenitno obnaša in ki jo bom sploh enkrat opisal. Po ti teoriji ločimo gosposke in kmečke otroke, ki hočejo študirati. Prvi takorekoč morajo študirati, ker se sicer pogube, a ti vas tako ne zanimajo in jih zato lahko črtava. Kar se tiče pa kmečkih, jih razlikujem zopet: telesno pridne in duševno pridne na eni strani, telesno pridne in duševno lene na drugi strani, telesno lene in duševno pridne na tretji strani ter telesno lene in duševne lene na četrti strani. Otrok iz druge in četrte kategorije kmečki starši navadno ne pošiljajo v šolo in jih lahko tudi črtava." Hvala Bogu sem si mislil, da bo kmalu vse prečrtano; zakaj kar vrtelo se mi je v glavi. „Ostane nam torej samo še prva in tretja kategorija," je nadaljeval profesor. V tretjo kategorijo vaš fant ne spada, zato ga tudi črtamo. Ostane še prva: telesno in duševno pridnih. Ti bi bili po svojem razumu za šolo, a jih telo umori;

njih telo zahteva namreč pregibanja, dela, porabe energije, a to večno sedenje ga ubija: fant začne najprej telesno hirati in to vpliva tudi na duh. Pa tudi, ako bi ne: duša ne more živeti brez telesa in če umre telo, je prizadeta tudi duša. Skratka: ako hočete fanta rešiti, vzemite ga domov!“

Kaj sem hotel! Teorija me je podrla. In proti teoriji, ki ji je oče razrednik mojega fanta, se že celo ne da boriti. A težko mi je bilo vseeno in prijelo me je, da bi se vsaj malo maščeval. In zato sem kar povedal, kako je pisal fant domov o njegovi strogosti in sem še več sam dodal. Ali pri moji veri še nikdar se nisem bil nikomer bolj prikupil, ves obraz mu je zažarel in kar zavriskal bi bil. Tako da je pisal fant? Da sem strog? O, to pa je, to pa že! Bati se ga pa morajo. Take discipline nima nobeden drugi! In tako dalje; in pri tem je fanta, ki je stal tam na koncu koridorja, preljubeznivo gledal in kakor bi mu bilo že skoraj žal, da je sam odgnal takega občudovalca.

Videč pa, da sem se nepričakovano in nenadoma tako hudo prikupil, in ko mi je bilo vendar težko, da bi ravno moji otroci spadali v to najbolj nesrečno kategorijo, sem se naenkrat spomnil tretje, že prečrtane in sem napravil še en poskus:

„Kaj pa, gospod profesor, če bi z drugim mojim sinom poskusili? Imam namreč še enega, Janeza; ta je pa tako len ...“

„Kako len?“ je zarenčal in me je sumljivo pogledal.

Popravil sem obraz in sem nedolžno rekel: „Seveda samo telesno len. Duševno pa je tako čil, da je kaj! Tudi njega imam v zadnjem razredu v Tolminu in bi bil letos zrel za sprejemni izpit. Ta bi spadal, mislim, v tretjo kategorijo. Ko sta prihajala fanta iz Tolmina domov, je starejši tekel vedno precej na polje in k živini, ta pa je rajši polegal po sencah.

Zdaj me je profesor pa naravnost zarotil, naj mu Janeza za gotovo pošljem, jako da ga zanima. Čim več ima gradiva, več ima tudi možnosti, da preizkusi moč svoje teorije. Ko vidi, da sem tako razumen mož, niti ne dvomi, da sem prav presodil in fanta po pravici postavil v pravo kategorijo.

Vprašal sem ga še, če bo imel prvi razred tudi drugo leto on, in je živahno potrdil. On da najrajši prevzame vedno prvi razred, da razvrsti in potem malo izbere in izčisti; zato da se ne vlačijo potem po šolah ljudje, ki niso zanjo, sebi in drugim v nadlogo.

„Ali greš rad domov, Tine?“ sem vprašal potem fanta.

„Rad, oče.“

„Boš rajši kmet?“

„Rajši, oče!“

V jeseni sem peljal profesorju Janeza in sem ga prosil, naj mi sporoči čim prej, kako bo.

Že čez mesec sem prejel dopisnico: „Fant spada res v tretjo kategorijo. Naravnost vzorec!“

O Božiču dečka ni bilo domov in kakor lani sem šel o pustu sam dol.

Profesor je bil nekam v zadregi. Da ga študira in študira fanta, a samo le še ne ve, kam bi ž njim. Brezdvomno da spada bolj v tretjo kategorijo, kakor mi je bil pisal, a nagiba se vendar že tudi proti četrti . . .

„Torej je len in se ne mara učiti?“ sem udaril med to učenost. „Potem pa ga denimo kar celega v četrto votlo kocko in jaz ga vzamem še danes ž njo vred domov!“

Profesor je še nekaj mencal, da je fant le precej nadarjen, toda jaz sem stopil še k drugemu profesorju, ki so mi rekli o njem, da je domač človek; in ta mi je po pameti povedal, da otrok res ni za šolo, ker je čisto navaden lenuh in nemarnež.

„Pa zakaj se nisi hotel učiti?“ sem vprašal Janeza, ko je prav tako zadovoljen sedel poleg mene na vozu kakor lani Tine.

„Ko pa ni nič pomagalo! Saj skraja sem. Ali razredniku ni bilo nikoli po mislih.“

Razumel sem ga in ga nisem več kregal.

Sicer pa sem danes, če pogledam ta dva, profesorju Žaklju naravnost hvaležen: kaj bi bila danes, tudi da sta doštudirala? Dva vsakdanja opirača, meni nič manj tuja nego tako, drugim ljudem pa še naravnost v škodo.

Jesenko je samo skomizgnil. Potem je rekel počasi in previdno:

„Pa malo je le čudno, da niti k petju ne prihajata. Tudi drugim se čudno zdi“ . . .

Štefan se je nasmehnil.

„Hm, enkrat sem jima rekel, a Tine je izrazil, kdo da bo potem delal, če vsi pohajamo; Janez pa je rekel, da bo že pod zimo. Sicer pa ju nič preveč ne silim,“ je pristavil živahno in se zasmejal. „Vsaj v vasi sem brez policije . . . In saj je drugih dovolj.“

„Ali Zorka bi pa le lahko, tak krasen alt ima.“

„Zorka je bila doslej še preveč otrok. Ali zdaj pod zimo jo pripeljem. — Nje se ne bojim!“ se je zasmejal in se je naglo spustil po stezi proti domu navzdol.

(Dalje prihodnjič.)

Dr. Ivo Šorli:

Štefan Zaplotnik.

Povest veselega človeka.

(Dalje.)

X. poglavje.

Štefan Zaplotnik kot ženitni mešetar in oče.

Če je Štefana časih zabolelo zaradi njegovih otrok, se takrat ni bal zanje, češ, kaj bo z njimi, ampak le radi sebe, kaj bo z njim ob njih . . . Zakaj, kar se njih samih tiče, za bodočnost so bili že danes lepo preskrbljeni.

Tine je delal pridno noč in dan, in nihče ni dvomil, da bo on gospodar.

Janez se je bil izučil v trgu za mizarja in je bilo le čudno, da se ni hotel tudi nastaniti tam, čeprav je moral vedeti, da se mu ni treba bati nobenega tekmeca, tak mojster je bil. Ali on je rekel tako, ko je bil prišel domov: „Čemu naj plačujem drugje drago stanarino, ko je tu dovolj prostora za vse? Če sem res kaj vreden, me že pridejo iskat. Saj nosijo v naš mlin iz petih fara.“ Oče je molčal, Tine je nekaj zamrmral, a Janez je ostal. In res je imel kmalu toliko dela, da ga je komaj zmagoval.

Toda naj so ga ljudje še tako priganjali, kadar se je razlilo solnce čez polja, je pustil vse skupaj in hitel ven ter delal in kopal, dokler ga ni prišel kdo klicat.

Tudi Zorka je hodila dve leti v trške šole in potem je bila še tri leta pri prvi šivilji. Nato pa je morala domov. — „Zdaj pridejo najnevarnejša leta“, si je mislil oče. „Zaljubi se mi kam . . . in bogve . . . tu v tem otroku je moja kri!“ . . . In Štefan je poznal svojo kri.

Rezika je bila edina, ki ni hotela nikdar niti za teden dni z doma. In je dorasla tako. V zadnjem času je imela vedno več vprašanj. Zakaj bila je močnih udov, pa rdeča in bela v lice.

Pridnih in zalih fantov se je obilo oglasilo, toda vsak ji je bil premalo. Nekoč pa je stopila kar pred očeta in je zahtevala, naj ji pove vendar vsaj približno, koliko bo imela dote, da bo vedala kaj in kako. Štefan se je nasmehnil in je rekel. Prikimala je zadovoljno

in odšla. Ni pa preteklo še mesec dni od takrat, ko je prišel nekega dne visok, bradat kmet, že bolj v letih, v velikih škornjih in v debeli domači obleki k Štefanu v izbo ter je glasno pozdravil.

Štefanu se je zdelo, da ga takole na pol pozna. Na sejmu v Podselcih so mu ga enkrat pokazali, ko se je pretepal z mešetarji zaradi kupčije.

„Bog daj, Bog daj!“ je pozdravil Štefan. „Kaj ste pa lepega prinesli?“

Kmet se je zasmejal.

„Prinesel, dà, prinesel! Še vzel bi, če mi boste dali. Slišim praviti, da imate tri gospodinje v hiši, eno staro in dve mladi. To ni pravica, sem rekel in sem prišel pogledat, ko nimam jaz še ene ne.“

Štefan ga je debelo pogledal. Kaj ima nazadnje snubača v hiši? Kar tako skozi velika vrata in naenkrat?

„Vi ste Gantar z Gabrovega brda, če ne zamerite?“

„Gantar, Gantar! Saj me poznate. V trgu sem bil, pa sem si mislil, da bi se obrnil malo pri vas. Če je, je, če ne, ostanemo vseeno prijatelji.“

Štefan gleda, gleda.

Oni je nekoliko v zadregi.

„Saj sem ji rekel, naj vam pove, da pridem danes ali jutri.“

Štefan gleda.

„Meni ni nobeden nič rekel. Kaj Rezika?“

„Pa res ne vem prav, kako ji je ime. Tista je, ki je bila v nedeljo v Gabrijah. Bo že Rezika . . . Pri Matičku sem jo videl.“

„Rezika je bila v Gabrijah, seveda Rezika, pa da sta se že domenila, pravita?“

„I, moj Bog, saj sem ji sam povedal, kako je. Vdovec sem; pa zaradi tistega ni nič hudega. Fant ima tako že pet let in bo kmalu za kako korist. Sile jej ne bo pri meni, ko je premoženje veliko in ni dolga.“ Star pa tudi še nisem preveč.“

Štefan še zmerom ne more priti k sebi. Kar takole sta se domenila, na semnju. Pa potem pride domov ženska in še ne omeni . . .

Ali Gantar si razlaga molk drugače in za malo se mu zdi.

„Se ni treba bati! Če ravno hočete, jo pa intabuliram. Ze sama hiša je vredna dvakrat več, nego dajate vi. Saj se mi je zdelo tako premalo; pa sem si rekel: ko je deklica pridna in vajena dela, kaj boš gledal na vsak krajcar.“

Zdaj se je zazdela Štefanu kar naenkrat stvar zelo zabavna in v očeh se mu je zabliskalo.

„Kdo vam je pa povedal, koliko da mislim dati? Ona sama?“

„I, sama je nekaj rekla. Pa saj pravim, da je premalo. Petsto če da več, sem rekel, pa naj bo vseeno.“

Štefan je gledal svečano skozi okno in je potem zmajal z glavo.

„Tudi enega vinarja ne več. Pa pustimo! Huđo je, ko se imata dva tako rada; ali če vi ne morete, jaz tudi ne morem. Kar sem rekel, sem rekel!“

„Pa nič ne zamerite!“ je rekel Gantar in je hotel skozi vrata.

Toda Štefan ga je ustavil.

„Še sto dam vseeno. Naj bo, no, če ni drugače! Več pa res ne morem.“

Gantar je držal že za kljuko, počasi se je obrnil.

„Dvesto!“

„Ne. Naj bo sto petdeset, če plačate notarja vi.“

„Pa naj bo, no!“ je rekel Gantar počasi in se je vrnil spet k mizi. Še eno junico daste na vrh, pa naj bo.“

Štefan ni rekel, da ne in tako je bilo opravljeno.

„Zdaj se spodobi, da pokličemo še mater in nevesto noter in da vas malo pogostimo!“ je rekel Štefan in je poklical skozi okno na vrt.

„Saj ni treba, saj ni treba, nisem potreben,“ se je branil Gantar, kakor človek, ki ve, kaj se spodobi. Ali Štefan je že hitel v shrambo in je narezal. Tudi steklenico pijače je prinesel, tisto, ki je bila pol iz sadjevca, pol iz vina.

V tem so prišle ženske. Lepo so se pozdravili in potem so trčili vsi skupaj.

Gantar je jedel in pil z veliko slastjo; in vedno bolj mogočno je pripovedoval. Po dvajset do petindvajset goved redi, po tri pare konj, po šest prašičev, trideset ovac. Hlapca in pastirja ima in dve dekli. Pa tuji ljudje so le tuji. Tako da bi bilo najbolje, če bi s poroko ne odlašali preveč.

Pozneje sta prišla še Tine in Janez od nekod. Pozdravila sta tudi onadva bodočega svaka ter sta ga poslušala z velikim spoštovanjem. Zakaj časti vredna stvar je toliko travnikov, njiv in senožeti in poln hlev živine.

Potem pride končno še Zorka. Toda komaj ji povedo, kaj dela bradač tam v kotu, ko se spusti otrok v tak smeh, da mora zbežati iz sobe.

Reziki vzplamtijo v srdu oči in krikne nekaj za njo; mati pa jo opravičuje, češ, da jej ni zameriti, ko je še cel teliček.

Tako potem celo Gantar sam pripomni nekaj besed, ki kažejo, da je tudi v tem razumen mož; ali nekoliko ga je moral Zorkin smeh vseeno oplašiti, ker je veliko bolj tih kot prej. Končno pogleda na stensko uro in se prestraši. Še dobre tri ure hoda in je že skoraj trda tema. Pogovorili so se zdaj itak, kar je bilo treba. Čim prej naj prideta stara dva z nevesto na ogled, potem pa stopijo k notarju in takoj po košnji bo lahko poroka.

Drugi se poslovijo v sobi, le nevesta ga spremi pred hišo.

Ali že čez hip je Rezika zopet tu in žene Zorko pred seboj kakor žandar zločinca.

Zaloputne vrata, da zašklepetajo stekla v oknih in potem se ustavi trdo pred sestro.

„Kaj misliš, da boš dobila ti, bledica gosposka? Kakega lačnega financarja! Za drugega tako nisi! Le čakaj, boš še prišla pred moj prag! Pa te zapodim kakor psa!“

In tako gre dalje. Ali ne samo Rezika, tudi vsi drugi vpijejo nanjo in jo zbadajo in zaničujejo. Zorka stoji preplašena sredi njih in bolj in bolj ji gre na jok. Kaj je storila? Spomnila se je bila tistih naslikanih mož v komedijah v mestu, ki jim merijo s kroglami v usta, ko je videla prej onega človeka tam v kotu, kako je zijal vsakokrat, predno je kaj povžil ali povedal, pa ji je ušel smeh. Ali žaliti ni hotela nikogar.

Toda tu je bilo, kakor da je treščilo med nje.

Štefan je bil zamahnil z vso silo po mizi, da je počilo. In stal je visoko vzravnan in s srdito bliskajočimi se očmi sredi sobe.

„Tiho!“ je prekinil že tretjikrat s svojim mogočnim, v srdu se lomečim glasom.

„Kaj jo boste morda vi učili manir, vi rovtarji? Ti deklina morda tam, ki si šla se prodajat na javen semenj kakor živina, in to človeku, ki ga prej še videla nisi nikdar? Sama si mu povedala celo, kakšen kup si, sedaj je prišel, da sklene kupčijo še z menoj. In vas vseh, kar je vas tu, ni sram, da se priklati tuj človek v našo hišo in da se je smel bahati dve uri pred vami samo s tem, koliko krav in konj ima? In vi se boste postavljali za sodnike nad ubogim dekletom, ki se ji je zazdela smešna ta vaša kupčija, ker še ne razume, kako je tudi gnusna.“

Vsak je ostal nem na svojem prostoru in nihče se ni upal izpregovoriti. Samo težko Štefanovo dihanje se je slišalo in Zorkino ihtenje.

Šele čez nekaj časa se je oglasila žena, a skoraj plaho, in kakor da je je same sram:

„Zakaj nisi pa sam govoril? Zakaj nisi rekel ti, da ga ne maraš?“ —

„Jaz? Jaz za vas? Nobene besede! Stal sem vse svoje življenje tuj med vami kakor samotno drevo sredi kamenja; in če bi Bog ne bil dal v oporo, v tolažbo na moje stare dni tega otroka, bi me bili nesli nekoč tja gor po klancu, kakor če bi bili prišli po hlod. Vse moje delo je bilo za nič in vsaka moja beseda neumna, — in zdaj naj bom še tak norec, da bi vam, vam pridigal, kaj se spodobi in kaj ne? Ne, dragi moji, vi hodite svoja pota in jaz bom hodil svoja . . . In če bi bila tudi ta tu taka, kakor ste vi drugi, vaš oče je že toliko moža, da bi ne bil potožil niti enkrat. Samo zato sem rekel te besede, da boste vedeli, kaj ste mi. Pojdi otrok!

Prijel je Zorko mehko za rame ter odšel ž njo v drugo sobo in zaprl rezko za seboj.

Tam pa ga je premagalo. In vzel je to ljubo, zlato glavico in si jo naslonil na prsi.

„Samo to mi je hudo, da izgubim tudi tebe, otrok, in bom potem čisto sam,“ je rekel s trepetajočim glasom.

Dekle se je streslo.

„Jaz ne pojdem nikoli od vas, oče!“

„Pojdeš, Zorka. In prav je, da pojdeš, ker tu ti ne bo prostora, kadar mene več ne bo. Ali tudi če pojdeš in ne bova skupaj, bom vedel, da si vsaj ti moj otrok.“

Ali zdaj je bilo že dovolj te mehkobe, in Štefan je stopil ven na hodnik nad vrtom.

„Treba bo skrbeti za Rezikino perilo,“ je rekel. „Kaj če bi si vzela kako pomagalko, Zorka? Sama ne boš mogla.“

„O bom, oče bom. Saj je dovolj časa. Tako lepo bom napravila, da še Rezika ne bo več huda name,“ je hitelo dekle in si je brisalo oči.

XI. poglavje.

Štefan Zaplotnik začne delati račune.

Rezika je bila že na svojem novem domu, velikem in bogatem domu. — Štefan je moral sam priznati, da se Gantar ni le hvalil.

„No, nazadnje . . . dva vpirača, dva stiskača: tekmovala bosta, kdo več podela in manj poje, pa najdeta tudi srečo . . . Sicer pa . . .“

Tako si je rekel Štefan in skomizgnil, češ: nazadnje to ni več moja stvar. Vsekako je spravljena in en neprijazen obraz manj v hiši.

Ali kmalu nato je zapazil nekaj, kar mu je napolnilo srce s čudnim nemirom.

Jesenko je prihajal nekaj časa sem še bolj pogostoma dol nego prej. Ali ko ga je doslej iskal povsod, če ga ni našel že pred hišo, je odšel zdaj vselej naravnost v sobo in ga je čakal pri Zorki. Pa tudi to bi ne bilo še nič čudnega; Zorka je bilo dekle, ki se je res lahko pomenil tudi izobražen človek ž njo. Šele to mu je odprlo oči, da je bil tako odveč, če je prišel k onima dvema v sobo . . .

„Tako, tako!“ je mrmral, ko je bil prvikrat to popolnoma jasno občutil ter je potem naglo odšel ven pod svoja drevesa in hodil tam zunaj s povešeno glavo in počasi gor in dol. V prvem hipu je bil celo malo užaljen; užaljen in žalosten, da mora tako naenkrat stopiti nekaj med človeka in človeka in celo med srce in srce . . . Toda že je ta občutek sam izginil in Štefanu se je tiho dvignila v prsih mehka toplota, skoro ginjenost . . . Zgoditi se mora nekoč, a komu bi to svoje ljubo dete rajši izročil? . . . Mlado je še in nežno kakor rožni popek, a zato ga bodo sprejele dobre in ljubeče roke . . . „Bog čuvaj nad vama!“ mu je strepetalo srce in se je vdalo . . . Vdalo se je in se je takorekoč za spoznanje umaknilo, čuteče, da mora za toliko nazaj, ker je tako zakon teh stvari na svetu . . .

In potem je čakal, kdaj mu poreče Jesenko besedo.

A čakati je moral še čudno dolgo. Bilo je, kakor da se Jesenku prav nikamor ne mudi. Prišli so celo trenutki, ko sta se Štefanu njegovo vedenje in ta njegov molk čudna zdela. Ne za drugo, nego nerodno je bilo to njuno občevanje, ko ni bilo prave odkritosti v njem. Reci, če misliš, — brez vzdihovanja in drugega se opravi; ali kak smisel je pogovarjanje o vseh oddaljenih stvareh, če leži to vmes? . . .

No, ko je prišla ura in je bila izrečena beseda, se je Štefanu vendar čudno milo storilo.

„Samo enega otroka sem imel in zdaj izgubim še tega!“ je vzdihnil in je pogledal v tla.

Jesenko se je v zadregi ozrl nanj. A da bi ne bilo mučno, se je posilil in se je zasmejal:

„Kaj bi govoril o izgubljenju!“ je vzkliknil. „Jaz bi rekel, da celo še enega dobite zraven . . . če vam je prav . . . Doslej prijatelj, zdaj takorekoč otrok . . .“

Tu je Štefan naglo oživel in je rekel:

„Nič! Za otroka vas ne maram. Ostaniva le lepo prijatelja še nadalje. Večkrat je prijatelj več od otroka.“

In pomenila sta se še druge stvari, ki so potrebne ob takih prilikah. Potem je rekel Jesenko:

„Ali zdaj vam moram povedati še to, zakaj sem toliko časa odlašal. Ni bilo namreč lepo, da sem jaz sedel v izbi, ko ste morali vi po vrtu hruške in breskve šteti. Pa sem si rekel: Kaj bi prezgodaj o tem govoril, ko je nimaš kam peljati. Zdaj pa se mi je le posrečilo izberačiti. Spomladi se sezida v Strnišču nova šola in prihodnjo jesen se prične pouk že v njej. Politiko sem delal in nisem maral govoriti o tem, ko bi bilo lahko izpodletelo. Zdaj je zagotovljeno in se v kratkem razglasi. Seveda ima besedo še ta in oni; a mislim, da ga ne bo, ki bi trdil, da je Drenjarjeva lopa primeren kraj za šolo.“

In res so se začeli že drugi teden pogovori za šolsko poslopje.

Edino stari Drenjar je bil proti; od drugih občinarjev se ni hotel nobeden zameriti, že ker je bil tudi žnpnik zelo vnet za stvar. Večina pa je bila že sama od sebe vsaj zaslutila velike koristi šole. A mora se še reči, da so vsi brez izjeme že Jesenku samemu na sebi privoščili dostojen dom. „Župnik ima cel farovž, učitelj še ene sobe ne. Tak razloček pa vseeno ni med njima.“ — „Sami bi mu morali postaviti malo stanja, če bi mu ga že drugi ne!“

Toda ko se je razneslo, da se Jesenko zdaj poroči, so pa vseeno ostrmeli. Tako jim je postal z leti, da niso več mislili na to. Seveda so vedeli, da se lahko, če se hoče. Izpočetka so celo čakali, kdaj se bo. Ampak polagoma so se bili popolnoma privadili, da živi učitelj prav tako kakor duhovnik . . . In skoro, skoro bi bil rekel kdo, da se niti ne spodobi, če bo živel zdaj kakor kateri izmed njih in imel nazadnje celo otroke . . . Ni greh, kdo pravi, ampak posvetne stvari so to . . . In učitelj je skoro ravno tako postavljen za dober izgled in vspodbudo . . .

In še celo eno tako . . . Je že, kar je, ampak nazadnje je le Zaplotnikova. Če ne bo nosila klobuka, ni gospa; če ga bo, je pa prevzetnost. In potem, — tako mlada stvar! Če prideta dva skupaj, ki sta oba mlada, sta vsaj tudi oba nedolžna; ampak s takim človekom, ki je že malo v letih, je vse drugače . . .

Skratka: ni jim šlo precej v glavo in treba je bilo, da se misli šele privadijo.

*

Take reči, kjer je kdo, da plača, gredo same od rok. In tako je stala šola kar naenkrat spodaj pod cesto na Drenarjevem svetu, kakor bi se bila prej skrivala na njivi in zdaj naenkrat vstala.

Potem se je še malo posušilo. Nato je bila poroka. Samo petje, — le skupaj se je držalo, v cerkvi, v krčmi in potem do jutra v novi šoli. In Štefan je kajpak vstrajal do konca. Svetel dan je že bil, ko je stopal počasi proti domu.

Prišel je vrh brega in se je prestrašil, ko je zagledal hišo; — tako pusto se mu je zazdelo zdaj tam spodaj . . .

Takrat je tudi začutil naenkrat in prvikrat, da prihaja že star. Ustnice so mu strepetale, noge so se mu ušibile in sklonil se je globoko proti zemlji, ki jej je bil ta grenki hip zapadel v zadnji obrok . . .

Moral se je skriti za veje starega jesena, da bi ga kdo ne videl. In tam se je zjokal kakor otrok, — o, kakor star človek, ki je spet otrok, a otrok brez sreče in ljubezni vse okrog sebe . . .

Ozrl se je še enkrat tja gor, kjer je kipela ponosna bela šolska stavba v zrak, in potem se je spustil nizdol in je sedel na klop pred hišo.

Iz kuhinje je prihajalo zamolklo ropotanje.

„Mati kuha zajutrk“, si je rekel. In čudno, kakor že od davnih, davnih časov ne več, se je zganilo zdaj nekaj v njegovih prsih celo do nje. Nazadnje sta preživela vendar dolgo, dolgo vrsto let skupaj in pred njunimi očmi so vzrastli vsi ti otroci, ki se trgajo zdaj drug za drugim od domače hiše . . . Ali bi ne bilo bolje, da bi si podala vsaj zdaj in prav to jutro roko v spravo in poskusila živeti še zadnje dni v miru in prijaznosti?

Premišljeval je še nekaj časa tako, a potem vstal in šel noter.

Stala je pri ognjišču in je podtikala.

Ali ko ga je ugledala, se je obrnila proč. Vsakdanji in navaden je bil njen obraz in ni ga vprašala po otroku, po Zorki.

Samo to je rekla:

„Zdaj napravi pa kar hočeš. Jaz se ne bom več tako ubijala, to ti povem!“

Vsakdanji in navaden je bil njen glas.

„Kako misliš?“ je rekel in je sedel truden na klop ob ognjišču.

V tem hipu je prišel Tine iz hleva sem in je stopil z golido mleka v kuhinjo.

Štefanu je bilo neprijetno, da ju moti v tem pogovoru; a upal je, da pojde zopet ven.

„Kako mislim? Ali ne vidiš že sam, da ne morem več sama vsega. Dokler je bila še Rezika doma, je opravila ona za dve. In celo Zorka je nekaj pomagala, vsaj v kuhinji. Zdaj pride vse na moja ramena. Pa tebi je seveda vseeno; samo da si ti sit in spočit.“

Štefan je vzdihnil bolestno in ob enem nevoljno.

„Pa kdo pravi to? Kaj ti nisem rekel že stokrat, da si vzemi deklo? Za božjo voljo, ženska ne bodi taka! Še tak dan ni mogoče govoriti mirne besede s tabo. Tudi če bi Boga odnesli, ti bi se pet minut pozneje že spet kregala.“

„O potem pa ne, če bi tebe nesli, potem bi se pa že ne kregala!“

In kakor, da je nekoliko pomirjena, ker se ji je posrečila ta šala, ji je zadobil obraz veliko bolj prijazen izraz.

„Morda se ti zgodi želja, predno si misliš. Ampak zdaj mi povej, kaj hočeš pravzaprav?“

„Kaj hočem? Ali ga ne vidiš tam? Ali misliš, da ti bo vse življenje zastonj robotal in da boš ti le pohajal in ljudi za norca imel? Saj ima kmalu trideset let! Ali ni sramota?“

Z roko je pokazala Tineta, njega pa je srdito gledala.

„Kaj je s Tinetom?“

„O, ti štor ti, kaj je s Tinetom, vpraša? Povej mu ti sam, Tine, jaz mu vržem drugače še lonec kropa na glavo, če se preveč razjezim.“

Štefan je gledal zdaj enega zdaj drugega.

„No, kaj je, Tine? Povej pa ti, kaj je vaju prijelo.“

Tine se je počasi okrenil; obraz mu je bil zelo hladen.

„Kako mislite zdaj, oče? Ali boste dali premoženje meni ali ne?“

„Komu pa? Kaj te moti? Saj ni drugega; komu bom dajal? Po moji smrti bo vse tvoje.“

„Slišite, oče; nikar ne mislite, da sem tako neumen, kakor se vam zdijo vsi ljudje razen vas. Če vi umrjete tako, se jaz lahko obrišem za vse skupaj.“

„Ne, Tine, ta pa ni taka,“ je mirno odgovoril Štefan. „Moj testament je lepo spisan in lepo shranjen. Kar se tiče tega, se ti ni treba bati. In če misliš, da bi ne bilo kaj prav, greva lahko v trg, da boš sam slišal.“

Tine se je porogljivo zasmejal.

„V trgu sem bil že jaz sam in so mi vse lepo razložili in me poučili. Testament, so rekli, testament lahko prekliče oče vsak dan

in še na smrtni postelji ga lahko kdo premoti, pa se lahko prekrižaš. Pripelji ga dol, so rekli, da naredi pogodbo; pogodba drži in se ni treba bati potem ničesar več."

„Tisti, kdor ti je rekel tako, že ve, zakaj je tako govoril!" se je razjezil Štefan. „Jaz ti pa toliko povem, da do smrti ne dam premoženja iz rok."

Tinetu se je videlo, da želi ostati miren, dokler je mogoče.

„Ni treba, oče, da bi dali iz rok. Tako mi je rekel tisti kancelijski gospod, ki sem ga bil vprašal za svet: Oče da še le po smrti in ostane, dokler je živ, sam gospodar. Ti boš živel pri njem, ne on pri tebi, in on bo ukazoval pri hiši. Samo tisto je, da ne more dati potem več komu drugemu, če nisi tudi ti zraven. In to hočem, da bom vedel, ali se mi izplača ubijati tu pri vas ali ne. Zakaj drugače grem rajši danes v svet nego jutri!"

„Aha! In ti bi se potem oženil, če ti dam tako?" je rekel Štefan počasi in oprezno.

A tu je posegla mati vmes. In zdaj je videl Štefan, kaj hoče: da ona ne bo dekle redila in še plačevala. Če pride nevesta, prinese nekaj v hišo in še dela zastonj.

„In kaj pa jaz, če bi ti zdaj naenkrat umrl s tistim tvojim testamentom!" je vsklikala vedno bolj besna. „Recimo, da se nisi zlagal in res dobi vse Tine po tebi, — kam pojdem potem pa jaz? Tista moja dota še zavarovana ni na premoženju. O, takrat nisi hotel, ali zdaj se ne dam več imeti za norca. V pismo mora priti vse, kako in kaj. Ali boš naredil tako, kakor se spodobi, ali pa mi odštej že prej, kar mi gre."

Tako se je bila zagnala, da ni mogla več naprej.

Štefan pa je ostal miren in mirno se je obrnil proti njej in potem ji je razložil:

Toliko in toliko je imela dote. Toliko in toliko bi znašalo obresti. Toliko in toliko ji je določil še na vrh, ali je zadovoljna?

Vidi se ji, da je nad vse presenečena. Saj je celo bogastvo! In pozna ga, da ne laže.

Štefan opazi to in se zadovoljno nasmehne.

„Glej, mati, saj želim vsaj odslej živeti v miru s teboj. Kar se tiče tebe, vem tudi, da je moja prva dolžnost, preskrbeti za vsak slučaj zate še prav posebno. In če hočeš, greva v trg, da narediva tudi pismo midva. Premoženja pa ne dam iz rok — radi sebe in tudi radi tebe ne!

Zunaj pred kuhinjo je poslušal Janez ves ta čas in Štefan je videl, kako je šel zdaj njegov klobuk mimo okna.

Poklical ga je, a oni se je potuhnil in ga ni bilo noter. Ko je videl, da ga ne bo, je rekel Tinetu še to:

„Tako je ljubi, moj Tine! Delaj, kakor si delal doslej, saj delaš le zase; od mene pa ne zahtevaj, da bi dal krono z glave, dokler jo lahko nosim sam. Sicer si pa še pol otrok in se ti nikamor ne mudi. Jaz sem se moral zgodaj oženiti, ker sem bil sam; ti pa še lepo počakaj kak čas!“

„In mati se bo upirala do osemdesetih ali pa do sto let sama?“ je oni temno odgovoril in je mater od strani pogledal, kakor bi hotel, naj zdaj zopet ona izpregovori.

Toda ona je zdaj že tam v kotu nekaj ropotala s posodo in ni bilo videti, da se še misli za onega potegovati. In to je sin brzo spoznal in jo je s sovražnim pogledom premeril rekoč:

„Ali je zataknil usta tudi vam, mati, s tistimi groši, a? O, sta že oba enaka, že! Le lepo skupaj držita, vsaj proti otrokom, in vi le garbajte, mati, da boste še bolj skrvenčeni!“

Obrnil se je počasi in je s hudo kletvico odšel ven.

„Tisto glej, da bom imela kmalu deklo v hiši, drugače ti vse skupaj pustim!“ je zagodrnjala zdaj ona s tako osornim glasom, kakor da hoče takoj pokazati, češ: s tistim „skupaj držanjem“ že ne bo nič!

„Če Bog da, še ta mesec jo boš imela! Takoj zdaj stopim gor k Ravnarici. Ona gotovo ve za katero, ko hodijo ljudje mimo!“ je odgovoril Štefan, ne meneč se več za njeno neprijaznost. Zakaj tako se mu je zdelo, da si jo je zdaj pridobil vsaj proti temu, da bi kdo trgal stol izpod njiju.

Zadovoljen se je odpravil tja gor k svoji stari prijateljici.

(Dalje prihodnjič.)

Dr. Ivo Šorli:

Štefan Zaplotnik.

Povest veselega človeka.

(Dalje.)

XII. poglavje.

Štefanu Zaplotniku računi nagajajo.

Rajnki Ravnar se je bil vdajal proti koncu življenja vedno huje pijači. Ko je lani umrl, je zapustil vdovi premoženje tako zadolženo, da je reva že komaj vlekla dalje. Skrivala je, kolikor je mogla in plačevala oderuškim upnikom tudi po deset in še več od sto; toda zdaj je spoznala vseeno, da pojde tako počasi še to, kar je ostalo.

Tudi dela ni mogla zmagovati več. Delavcev skoro ni bilo in z gotovim denarjem zanje je šlo tudi vedno trda. Tako se je morala ubijati od zore do mraka, čeprav ji je pridno pomagala Anka, nezakonska hči njene pokojne sestre, ki jo je po njeni smrti vzela k sebi in jo imela kakor za svojo. A vedno bolj je čutila, kako ji od dne do dne pešajo moči, telesne in duševne.

In tako je čakala že dalj časa prilike, da se o vsem posvetuje z Zaplotnikom.

Pozdravila ga je torej s posebnim veseljem, ko je stopil v hišo in ga je takoj peljala v sobico poleg izbe. Tam mu je vse odkrito razložila kakor pri izpovedi in je čakala, kaj poreče.

Vzel je molče košček papirja in svinčnik iz žepa in je računal. A ko je končal, je zmajal z glavo in ji je povedal, da bo že v dveh letih brez strehe, ako čimprej ne uredi. Najbolje stori, če proda toliko, da izplača vse dolgove in ji ostane vsaj dom in kar je okrog njega. Veliko ne bo, a živela bo že. To bi ji vse on pošteno opravil in kak kos bi tudi še sam kupil, če bi ne bilo dovolj drugih.

„Potem pa ne bo več za dve, Štefan, ne dela, ne pridelka. In kam naj spravim Anko?“ je bolestno vprašala Ravnarica.

„Ej, saj res!“ je vzkliknil Štefan. „Na to še mislil nisem več, pa sem vendar zato prišel. Saj vidiš, kako je zdaj pri nas. Ona pravi, da ne more več vsega in tako sem prišel vprašat tebe, ali veš ti kako deklino, ki bi bila za nas. Ko je zdaj pri tebi tako, mi

boš pa kar Anko dala. Pri nas bo kakor doma, saj veš. In še pri rokah jo boš imela, če jo boš kaj sama potrebovala. Poprašajva še njo. Če je zadovoljna, bi rekel, da ni nobenega zadržka več.

Poklicala sta dekle v sobo. Štefanu je bilo toplo pri srcu, ko je stala pred njim krepka, življenja in zdravja kipeča, z veselimi, dekliškimi očmi in jamicami v ličkah, čisto taka, kakor je bila v davnih, davnih časih njena teta . . .

Anka je bila razumno dekle in ko je čula vse, je vdano privolila. Saj je morala razumeti, da ni mogoče drugače; tudi če bi bila tetina prava hči, bi bila v teh razmerah morala iti iskat kruha drugam. In nazadnje ji je bilo tako vendar še ljubše, nego da bi bila morala iti v mesto ali drugam po svetu. Saj je ostala teti v bližini in je prišla k domačim ljudem. Zaplotnice same se je sicer malo bala, ker je bila znana za bolj ostro žensko, a hudega ni pričakovala niti od nje. Če bo pridno delala, kaj ji bo mogla? In tako se ji je zdelo, da bi jo potem vsaj gospodar branil. Zakaj od tete je tolikrat čula, kako je takrat, ko je bila po materini smrti sirota ostala sama na svetu, ravno Zaplotnik še najbolj pregovoril rajnkega Ravnarja, da je dovolil ženi vzeti jo v hišo. Že zato je čutila globoko hvaležnost in vdanost do njega.

Ta njena čustva do njega pa so se nekoliko izpremenila, takorekoč premaknila, ko je začela zahajati tudi ona k petju. Ko se je bil namreč Zaplotnik lotil nabiranja pevcev in pevk, je prišel tudi k Ravnarici in jo je naprosil za Anko. Ravnarici je bilo malo nerodno, ker jo je res rabila doma; toda Štefanu ni mogla odreči, ker se je celo ponudil, da bo Anko, če se petje kdaj zavleče posebno pozno v noč, sam spremljal sem do Hruškovja, ko mu ta ovinek domov ni skoro nič daljši.

In tam v pevski sobi je zagledala Anka, kakor so ga zagledala tudi druga dekleta, Zaplotnika v neki novi, posebni luči. Sicer se jim že prej ni zdel samo kak „star dedec“, kakor drugi možje v njegovih letih; toda zdaj, ko so ga videle tako živahnega, veselega in porednega, se jim je kar pred očmi pomlajal. Če je sčasoma kateri malo predolgo ovijal po zimi veliko ruto okrog pleč in jo pri tem malo preveč stisnil k sebi ali ji pomežiknil preveč blizu v oči, se ni nobena hudovala; da niti od sebe ga niso odrivale, kakor bi se bile one same bale za njegovo čast, ako bi še kdo drugi opazil, da je z ženskami še vedno malo preveč norčav . . . In tako je nastala med njim in dekleti neka posebna skrivna zveza in tajen sporazum. Vse so rekle, da imajo Zaplotnika rade in so se smejale,

a vsaki se je zdelo, da sta si ž njim še posebna prijatelja. In Štefan je bil dovolj prekanjen, da ni nobene zanemarjal, ker je slutil, da se mu sicer vsa ta topla dobrodejna vez okrog teh čednih stvaric in njega polagoma lahko zopet razdere — na škodo društva in njega samega . . . Vsaki je šel ljubeznjivo nasproti, ko je stopila v pevsko sobo, ji je vzel dežnik iz rok, ji je sam prinesel note, — je opravil vse one malenkostne uslužnosti okrog nje, ki ženski vsake starosti in vsakega stanu enako laska. In vsaka je kar čakala, kdaj ji poreče Štefan čisto na tihem in tajno kako onih ljubeznivosti, ki so jim tako dobro dele.

A če so druge čutile, da so si z Zaplotnikom dobre, Anka je vedela to. Z njo je bil vedno še posebno ljubezniv in poreden in niti enkrat ji ni pozabil povedati, da ima „zobčke ko deklíč in očke kot srnič“. Če ji je pred vratmi, ko jo je bil spremil do sem, pogladil obrazek in jo prijel za bradico ali ji del celo roko okrog ramen, se mu je samo zasmejala, ga je prijela za roko, mu jo je stisnila in stresla in je odhitela v hišo.

Tako se ji torej zdaj ni zdelo prav nič hudega, ko jo je povabil, da pride pod njegovo streho.

„Saj boš čisto naša, Ankica!“ ji je pomežiknil.

„Da, ali k petju pa le ne bom smela več,“ se je spomnila in povesila glavico. Zakaj v hipu je spoznala tudi to: zdaj se bo tudi na zunaj videlo, da sem postala dekla.

„Kdo pravi, da ne!“ je živahno ugovarjal Štefan. „Svojo delo opraviš, pa pojdeva. Jaz tako že rabim malo palice, posebno po zimi, ko je zmrznjena pot in Zorko sem zdaj izgubil. Me boš zdaj pa ti vodila, da mi kam ne zdrsnejo stare kosti. Kar nič se ne boj, Anka, tudi zaradi tega ostane vse pri starem. Na Zorkino mesto stopiš in konec besed!

Tako se je vračal Štefan Zaplotnik domov. Dobro delo je bil napravil in še prijazen obraz dobi v hišo.

Zaplotnica pa ni bila tako vesela te vesti.

„Sama imenitnost jih je bila vedno teh Ravnarjevih. Zdaj bo mislila, da je še zmerom gospodična, čeprav mora iti služit,“ je godrnjala.

Toda Štefan je pokazal zopet enkrat moža in ker so ji šli še vedno davi obljubljeni tisočaki po glavi, vsaj danes ni hotela delati prevelikih sitnosti.

„Če ne bo, jo že spravim!“ si je mislila.

*

Ali spraviti je ni bilo več mogoče. Anka je pela in se je smejala po hiši, dela'a je od zore do mraka za dve in še slišala ni, če se je Zaplotnica hudovala nanjo. Potem pa sta se odpravila z gospodarjem po klancu k petju in sta se vračala šele pozno po noči domov.

Ne da bi Zaplotnica kaj mislila, ali silno za malo se ji je zdelo, da se vede gospodar z deklo, kakor bi bila domača. In ko ji je celo Jesenko zadnjič omenil, da bi ljudje lahko govorili zaradi tega, ni mogla več molčati.

„Meni je prav; če drugim ni, se tolažim, da jim še marsikaj ni bilo, kar je bilo meni v korist," se je zasmejal Štefan. Neumno se mu je zdelo samo to, da govori Jesenko take besede.

Toda neko drugo in res rezko bolečino so mu prinesli ti časi.

Sedel je sam v sobi in je brenkal na tamburico, ko vstopi Janez in se prijazno, a ob enem čudno žalostno nasmehne. Potem se prične po ovinkih pritoževati zaradi Tineta. Tako oduren in neprijazen človek da je; bogve zakaj da celo njega grdo gleda, ki mu ni ničesar storil, pač pa mu pomaga če le more.

Potem čez nekaj časa, on da bi mu tudi ne dal premoženja, če bi bil na očetovem mestu. Še iz hiše bi človeka gonil na stare dni, če bi imel enkrat moč v rokah. Sicer pa . . . ali mora biti res ravno Tine gospodar? . . . Kmetija sama dandanašnji itak človeka več ne redi in vsak zaide le v dolgove. Kdor zna pa še kako rokodelstvo zraven, da človeku v deževnih dneh in po zimi ni treba držati križem rok, tak si lahko vse drugače pomaga.

Ali tu je fant že naenkrat nehal. Štefan si samo misliti ni mogel, da je kaj takega mogoče, zato ga je pustil govoriti. Zdaj pa so mu naenkrat zagorele oči in bliski so švigali iz njih, da je Janez strepetal pred njimi.

„Tako, tako! Zato torej si se priklatil in se tiščal tu okrog, ti kača gladka ti. Poberi se, slepar! Zapomni si, da ti ne boš nikdar gospodar na tem mojem svetu in v tej pošteni hiši. Ti že ne, če imam vzeti prvega popotnika, ki pride mimo! Če Tine ni nič drugega, vsaj hinavec ni in nikdar ni ruval proti tebi. Poberi se takoj, da te ne vidim več!"

„O, me ni treba goniti!" se je nasmehnil Janez in obraz mu je bil bil ves spačen sovraštva. „Samo izplačajte, kar mi gre . . ."

„Kadar hočeš, čeprav ti nisem dolžan. Če hočeš jutri. In ne samo to: vse orodje ti kupim, vso pripravo, samo da se rešim takega gada! Kar račun prinesi in zdaj pojdi! Z Bogom!"

Janez je res odšel še tisto uro. Čez tri dni se je vrnil in je položil pred očeta dolg račun.

„Prav!“ je rekel Štefan kratko. „Jutri me počakaj v trgu, da mi narediš križ, in potem Bog s tabo! Padel si mi popolnoma od srca.“

„To mi je čisto vseeno!“ se je zasmejal Janez in odšel nazaj v trg, ne da bi se poslovil.

Drugi dan sta opravila. Še nekaj se je Janez obotavljal, a ko se je Štefan hladno obrnil in hotel skozi vrata, je Janez zaklel, vzel denar in podpisal.

„Tako, zdaj bo vendar že enkrat mir!“ si je rekel Štefan, ko se je bližal domu.

Toda ali mu je kdo ženo nahujskal ta čas ali kali, — komaj je sedel, že je bila tu in je zahtevala, naj se spravi Anka nemudoma iz hiše. Zraven je stal tudi Tine in je temno gledal.

Ali tu se je Štefan odločno uprl. Odkar ni bilo Zorke več, je bila samo še ona, ki je mislila nekoliko nanj. Ona mu je prinašala zajtrk na posteljo, kajti Štefan si je v zadnjem času privoščil rad tuintam tudi zjutraj malo počitka. Ona je skrbela, da je dobil popoldne točno svojo kavo; ona mu je osnažila obleko in ona mu je zlikala ovratnike, da niti Jesenko ni imel takih. Kakor hitro bi odšla še ona, bi bil popolnoma zapuščen . . .

To je povedal tudi njima.

In potem je rekel počasi in vsako besedo posebej:

„Reziko in Zorko in Janeza sem odpravil. Tebi, mati, sem zapisal desetkrat več, nego si sama pričakovala. Toda zdaj me pustite pri miru živeti, kakor hočem jaz, drugače vas vse skupaj zapodim. To je moja zadnja!“

In zaloputnil je trdo za seboj, kakor ni imel navade.

Ali zdaj je bilo, kakor da so postala vsa vrata obsedena. Ves dan so treskala zdaj v kuhinji, zdaj gori kje na vrhu, zdaj v shrambi ali izbi, vsepovsod, da človek še vedel ni, ali je samo ona ali oba skupaj.

Kar naenkrat je stopil zopet Tine ves trepetajoč pred njega.

„Zdaj vem, kaj mislite. Prišel sem vas vprašat še enkrat: Ali gremo k notarju ali ne?“

„Ne!“

„Tudi prav, potem z Bogom!“

„Kam greš? Kam hočeš iti?“

Štefanu niti neprijetno ni bilo.

„To je moja reč. Za delavnega človeka je povsod prostora. Torej da ali ne?“

„Oho! S silo pa že celo ne! Ali hočeš, da odštejem tudi tebi?“

Tine se je zakrohotal.

„Kaj mislite, da sem res tudi jaz tako neumen kakor so bili drugi in vam bom delal križe za par goldinarjev, da boste dajali drugo lahko za svoje . . . Niti krajcarja nočem! Že pridem nazaj, kadar bo moj čas; nič se ne bojte! Zdaj se pa le lepo naprej . . .“

Tine je rekel tu vmes dvoje besed, ki so Štefanu jasno pokazale, kaj oni misli. In bilo je tako, da je kar okamenel.

Da ima to dekle rad, kakor bi bila njegova, saj ne taji; ampak da pride taka gnusna misel — — —!

Skočil je na noge, ali Tine je bil že zunaj. In je res tudi on odšel.

V Štefanu je vrelo še en dan in eno noč; ali potem se je samo še smejal. Bilo mu je zdaj res že vseeno. Poiskal si je mlinarja in hlapca in se je sprehajal mirno pod svojimi drevesi, kakor da se ni nič zgodilo. Samo to se mu je čudno zdelo, kako da se tako drugo za drugim hiša prazni . . .

Pogovorili so se. Prisiliti me hočejo zdaj tako. Pa me ne bodo! Če bi imel drugačne ljudi okrog sebe morda, ampak takim se ne dam pod noge.

In končno, ali sem res tako star, da me hočejo vreči že med šaro? Jaz vsaj se ne čutim. Ej, še marsikako bi jim lahko napravil!“

Nasmehnil se je in je pomislil.

Spomnil se je zopet, kaj mu je bil rekel Tine . . . Ne, ne, tak pa vendar še ni . . . In zdi se mu, da bi tudi žena ne bila sama prišla na take bedaste misli, da je ni kdo nahujskal . . .

Kakor je divjala zadnje dni vedno huje in huje, ni bilo mogoče več prenašati. Da, če človek pomisli, potem verjame že tudi ona, kar mu je rekel Tine. Saj kriči nad ubogim dekletom, kakor da ni več pri čisti pameti. In naposled se punica res naveliča in pojde!

Štefan se je prestrašil, zakaj to se ne sme zgoditi! Treba je, da govori čim prej ž njo, da jo potolaži.

Hitel je nazaj in je prišel ravno o pravem hipu, da je slišal iz huhinje psovko petkrat, desetkrat po vrsti in prav tako, kakor mu jo je bil zabrusil Tine v obraz, in ki mu je povedala vse.

Zdaj pa je planil besno v hišo. Pred ognjiščem je stala žena s kleščami v rokah, v kotu pa je trepetalo dekle in strmelo prestrašeno v njo, kakor da ne ume te grde besede.

Štefanu se je brezmejno zastudilo Prvikrat v življenju ga je prijelo, da bi stopil tja in udaril, udaril tako, da bi ne ostalo nič več od tega hudobnega in sirovega bitja, ki ni imelo v vsem svojem življenju niti ene lepe misli in ki je videlo povsod le blato in podlost, ker samo ni poznalo drugega.

„Ali pustiš dekle pri miru?“ je kriknil nanjo, da se je stresla pred njegovim nenavadnim glasom.

Toda le za hip.

„Ali si jo prišel branit svojo — — — Ven, ven, kuga iz hiše . . .!“

In sledile so besede, ki se jih ni upal ponavljati pozneje niti v mislih. Anka je zbežala zdaj skozi vrata bleda kakor smrt.

In vedno znova:

„Ven, ven iz te hiše jo spravi! Drugače grem jaz, še to uro grem!“

Štefan ni prišel do besede. Šele ko je ponovila že neštetokrat, da pojde, se mu je posrečilo.

„Pa pojdi no, pojdi še ti kamor hočeš, in Bog vas nesi!“

Ali tedaj je ona naenkrat skremžila obraz in se je čudno zvila pred njim.

„Ali misliš, da nimam iti kam? Ali misliš to? Na, na, tu imaš, tu beri!“

In srdito mu je pomolila zmečkano pismo pred oči.

Štefan je bral. Janez jo prisrčno vabi, naj pride k njemu na stare dni, če se godijo pri hiši take stvari. Še ta mesec se poroči in priženi poleg drugega tudi lepo hišo, prostora da je še preveč. Kaj bi se uboga reva še naprej mučila in delala za „tuje ljudi“, saj je bil oče sam rekel tako. Pri njem je vsega dovolj in bo lahko v miru živela še kak dan; cerkev je pred pragom, vsak dan bo lahko pri maši . . .

In tako dalje. Štefan je umel takoj. To je torej zato, ker ji je izgovoril tak denar . . . Ta Judež že ve, kaj dela . . . Po kom neki se je vrgel ta nesramni špekulant? Saj niti ona ni imela teh grdih lastnosti.

Štefan je še vedno zamišljen držal list v rokah, ona pa je uživala njegovo osuplost, češ: „Aha, ali sem te?“

Štefanu zdaj vendar ni bilo tako. Zdaj si sicer še ni mogel prav misliti, kako bi bilo, če bi šla; ali čutil je vseeno, da bi bilo čudno, zelo čudno, če bi ne bilo nobenega domačih ljudi več v hiši. Kaj bo s samimi tujci? mir bi seveda bil, popolnoma mir. —

„Kaj si mislil, a?“ se je oglasila zopet in ga je gledala. „Da si sam pameten na svetu? Ej, ljubi moj, nismo še tako ne! Zdaj naredi pa le kar hočeš. Ali gre ta hudič še danes po klancu domov, ali pa pojdem jutri zjutraj jaz.“

Tu je pa že vedel Štefan, pri čem da je. Saj tako ne pojde. Vse življenje je vajena dela in drugega še ne pozna nego svoje sklede, pa bo hodila po svetu! No, če hoče, naj gre poskusit za kak dan drugam, da se vsaj prepriča, kje je bolje. In če se on zdaj ukloni, potem bo mislila, da je res bogve kaka sreča, če je tu in da se brez nje vse podere.

„Stori, kakor misliš. Anka pa ostane tu, dokler bo pridna in poštena!“

Pričakoval je novega izbruha. Ali čudno: nobene več ni rekla, — kar obrnila se je in je odšla po stopnicah v gornje prostore.

Štefan je šel pred hišo.

Toda komaj se je ozrl okrog vogla, že je zaslišal korake po stopnicah. Hip pozneje se je prikazala žena v praznični obleki in s košarico na rokah iz veže.

„Pa sam pogini tu, živina!“ še je rekla in odšla naglo mimo njega.

Štefan je gledal začudeno za njo, ali potem se je skoro na glas zasmejal.

„Prav, da se ti jeza malo ohladi, kar ob vodi hodi ves čas. Prideš že še rada nazaj!“

In pričakoval je res, da bo že v soboto ali vsaj v nedeljo zopet razbijala po hiši, in tako naprej, dokler ne ponesejo enega ali drugega.

Potem je šel tja gor v šolo in je veselo smejoč pripovedoval, kako je mati odšla.

Toda zadel je s svojim smehom ob čudno trde in resne obraze. Tudi Zorki se ni hotelo smejati.

Jesenko pa je rekel:

„Ne zameri, oče, ampak to tudi ni prav, da jo dražiš ravno s tem. Ljudje govore to in ono, to ti moram že povedati. Čemu se jim dajati še bolj pod zobe?“ . . .

Zorka je zardela in je šla ven.

To je Štefana še huje razdražilo.

„Pa kaj mislite pravzaprav?“ je rekel.

„Nič ne mislimo. Mi že vemo, pri čem smo; ali zastran ljudi je. To sam veš, da ne moreš živeti spodaj tako. Če ne bo matere

do nedelje nazaj, grem jaz po njo in ji porečem, da si poslal to žensko proč, kaj ne?“

Štefan je slišal vse te besede čudno od daleč in ko se je ozrl proti Jesenku, se mu je zazdelo naenkrat, da gleda nekam nazaj.

Hodila sta bila s človekom dolgo časa skupaj. Tako dolgo sta bila hodila in tako lahko sta skupaj zmagovala pot navkreber, da se Štefan še spomnil ni, da bi gledal, ali je oni še zraven njega ali ne. Ampak zdaj se ozreš in ga vidiš že daleč tam zadaj. Kdaj je bil tako zaostal, kdaj izginil? Ali bi ga počakal? Kaj bi ga čakal! Sedel je in ne misli iti več naprej! Naveličal se je najbrže poti navkreber, pa se vrne spet v dolino. Bog tudi ž njim!

„Štefan je vstal, pa se je ozrl vseeno še enkrat Jesenku v obraz. Resen, možat je bil ta obraz, vsako zvezo s pogrešnimi in nedostojnimi stvarmi odklanjajoč. In če bi postal Štefan res nedostojen, — prijateljstvo gor, prijateljstvo dol! — mazal se ž njim ne bo; za vsak slučaj je bolje, da mu ne stisne roke ne premalo, a še manj preveč.

Ali pri tem čaka Štefan Zaplotnik že pri durih in ima že kljuko v rokah pa se drži tako, da je Jesenko skoraj v skrbeh, ali ni rekel preveč, kar bi vplivalo lahko neugodno na tastovo pisanje, če bo rekel še kdaj kaj važnega glede na to ali ono, tega in onega . . .

„Ni treba zameriti, no, saj nisem mislil nič hudega. Ampak človek včasih sam najpozneje izve, če brusi kdo jezik obanj,“ pravi in sili Štefana nazaj k mizi, kjer ga čaka še poln kozarec.

Čez Štefanov obraz gre miren nasmeh.

„Saj nisem zameril. Vidiš, nisem več tako mlad, da bi mogel še kaj zameriti. Samo čudno se mi je zdelo, da ti tako govoriš, razumeš . . . ti! Pa lahko noč za nocoj! Pridem še kaj pogledat!“

In nato zapre za seboj, pozdravi zunaj Zorko in gre.

(Dalje prihodnjič.)

Dr. Ivo Šorli:

Štefan Zaplotnik.

Povest veselega človeka.

(Dalje.)

XIII. poglavje.

Štefanu Zaplotniku se računi zmešajo.

Jesenko je šel res po taščo v trg, toda nazaj je ni pripeljal. Janez je znal govoriti lepe besede, če je hotel in tudi snaha je bila prijetna ženska in pametna: obložila je taščo z vsem težkim delom in ta natovorjena, kakor je bila vajena celo življenje, se je dobro počutila . . .

„Za enkrat še ne pojdem," je rekla. Naj poskusi nekaj časa sam, kako se živi brez gospodinje. Bo že še prišel prosit.

Jesenko je še omenil, da je zdaj še bolj nevarno, ko je pustila Štefana samega z mlado žensko v hiši; ali Zaplotnica ga menda res še vedno ni umela in je obrnila njegove besede le na zapravljanje. To je videl, da ima moža vsekakor za bolj starega, nego se zdi Jesenku. Preveč jasen pa tudi ni mogel postati, ker je težko kaj reči, predno nima človek dokazov v rokah. Celo njegove lastne misli o ti stvari so njene besede nekoliko popravile: končno ga ona, njegova žena, mora le bolje poznati v tem oziru in mogoče da so Štefanova čustva proti Anki vendar le bolj očetovska.

Tako je odnehal in je šel sam povedat Štefanu, kaj pravi mati.

„No, vidiš!" je rekel — „kaj boš pa zdaj začel, oče?"

„Kaj bi začel?"

„Čudno je slišati, da je vse zbežalo in da nimaš nobenega svojih več okrog sebe. Najbolje bi še bilo, če bi hodil gor k nam vsaj spat in jest in bi bil le čez dan spodaj."

„In puščal hišo samo celo noč in še po dnevi, da me nazadnje kdo okrade? Le pustite mene lepo pri miru in nič se ne bojte zame. Nisem še tako star, da bi si ne znal pomagati!" se je zasmejal Štefan.

In ko je odšel Jesenko, je stopil v izbo, kjer je slišal Anko.

„Mati noče priti več nazaj," je rekel.

Dekle ga je pogledalo in se je nehote kar glasno oddahnilo.

„Ej, ti porednost ti! Ti se lahko smeješ. Potem me pa še ti pustiš!" ji je zapretil skoraj bolj zares nego za šalo.

„Kaj bi vas pustila, ko se mi ni še nikdar tako dobro godilo!“ je rekla odkritosrčno. Štefan se je nasmehnil.

„Samo preveč dela bo. Treba bo poiskati še eno za druge stvari, ker ti boš imela z gospodinjstvom dovolj opraviti.“

Ali Anka ni hotela. Rajši naj najme eno dninarico več, kadar bo zunaj več dela, doma že sama opravi.

„Kupite rajši meni včasih kako krilo!“ se je zasmejala.

„Kar boš rabila, Anka, samo če mi ne utečeš. Če bi tebe ne imel, bi pa res ne vedel kako.“

„Pa kaj imate s tem, da vam utečem? Kam pa naj pojdem?“ ga je vprašala drugi dan.

Anki se je res čudno zdelo, kako da ne razume. Saj mora sam videti, da bi bila več nego neumna, če bi šla.

„No, no, Anka! Tako lepe dekle! . . . Če boš hotela, dolgo ti ne bo treba čakati.“

Anka je švignila s svojimi porednimi očmi čezenj in se je zasmejala.

„A, na tisto mislite? Če bi bila hotela, bi ga morebiti že imela.“ Pogledala ga je tako, da je zaslutil takoj, ali nima kaj posebnega v mislih.

„Veste kdo?“

„Kako hočem vedeti?“

„Vaša dva! Oba. Najprej Janez in potem še Tine.“

Štefanu se je zganila čudna skrb v prsih.

„In kaj sta hotela?“ je vprašal zateglo.

„Jaz že vem, kaj sta hotela. Mogoče, da le zato, da sta mislila, ali bi vi potem ne privolili prej . . . zastran premoženja, ko sta videla, da se še najbolj neveste bojite, mene pa ne tako hudo.“

„No in zakaj nisi hotela?“ jo je vprašal skoraj sovražno. In potem je dostavil zbadljivo: „Saj nista napačna fanta.“

„Naj bosta kakor hočeta, zame že nista bila. Bi pa že rajša celo vas!“

In zopet se je zasmejala; njega pa je pogrelo. Nazadnje ve sam, da ni več mlad, ali že starejši in grši so izbirali . . . Če bi bil on recimo vdovec . . . Hotel je že nekaj reči, a tu se je naenkrat oglasila zopet ona, prav tako nedolžno, kakor prej.

„Vi ste, kakor stara Jurčkovka.“

„Zakaj?“

„Pri njej so tudi rekli, da je še zmerom lepša, nego hčere, Marička in Francka, obe skupaj.“

Štefan je zardel. Dasi ljub, mu je prišel ta poklon vendar prehitro.

„Ti, ti . . . ali mi boš šla!“ se je razsrdil in se je delal, kakor bi jo hotel udariti. Veselo se je zasmejala in zbežala ven.

Ti vražji deklič ti! Kakor kanarček žgoli ves dan.

Hodil je gor in dol po sobi in se je smehljal pred se. Potem se je spomnil zopet njene primere z Jurčkovko. Takrat je prišel mimo ogledala . . . Pravzaprav res . . . Kaki so njegovi sovrstniki gori v vasi! Vsi sključeni, sivi in izsušeni. On pa hodi še vedno čvrsto pokoncu, čez pleča ga je, kakor bi imel trideset let in enega belega lasu ni v bradi, komaj na sencih. In po žilah prav čuti, kako se pretaka gorka živa kri. V prsih pa je toplo, čudno sladko toplo . . .

Star da! Takrat ko se je vračal od Zorkine poroke, se mu je naenkrat zazdelo tako. Ali kaj takega se začne oglašati od časa do časa, ko je človek čez štirideset. Star pa je človek takrat, ko občuti to v kosteh, ne samo, če se mu za hip tako stori v srcu.

Zunaj v kuhinji prepeva Anka:

„Lun'ca, al' ne veš nobene,
ki bi rada vzela mene,
mene star'ga dohtarja?“

„Kaj, hoče dražiti mene? Čakaj, čakaj!“ se zasmeje in jo gre pokarat.

In tako Štefan zaradi sebe in res po srcu ne pogreša prav nobenega. Anka dela kakor mravlja, vse se sveti, vse je v najlepšem redu. In zraven tega še polno petja; zdaj iz kuhinje, zdaj iz tega razora, zdaj izza onega grma. Res kakor ptička. In Štefan jo mora časih prav resno posvariti, naj ne draži ljudi, ki so vajeni opravljati svoje težke posle mrko in molče.

Časih gre Anka tudi gor k teti in ji kaj pomaga. Lepo zaokroženo in čisto ima zdaj Ravnarica svoje majhno premoženje, na Štefanovo meječe, in če gre plug že čez Štefanovo njivo, se zareže sam od sebe dvakrat, trikrat še naprej, pa je tudi njena njiva zorana.

Ljudje govore to in to. „Najbolje, da bi pometala Štefan in Ravnarica mejnike v stran,“ pravijo nekateri. Reči pa se mora, da ne mislijo nič grdega pri tem. Preveč strašen je greh, da bi se bil že kdaj zgodil v teh poštenih krajih; in zato, ker ga ne poznajo, ga tudi ne slutijo. Morda v vsej fari samo Jesenko, ker pozna svet tudi onkraj Rogarskega vrha in tudi Štefana samega.

Ampak tako so odločili ljudje: Ravnarici je tekla voda že v grlo, pa je znala preprositi Štefana, ki je preveč dober človek, — komu še ni pomagal? — da jo je izvlekel iz jarka. In še to deklino mu je znala vsiliti v hišo, da ga vodita zdaj obe babnici na povodcu, ko ga je njegova pustila. „In zakaj ga je pustila? Samo

zato, ker ni bil tako neumen, kakor tisti, ki je vrgel konju vajeti, češ, zdaj pa ti vozi in glej, da me ne vržeš pod cesto," je rekel stari Podoreh, ki tudi ni hotel dati premoženja iz rok.

Tako so stali ljudje bolj na Štefanovi strani; celo taki so bili, ki so mu radi Ravnarice prišli oči odpirat kot odkritosrčni prijatelji.

Ali Štefan ni bil mož, ki bi ljubil nepotrebno odkritosrčnost in je rekel Zalokarju, ki je prišel že tretji, tako-le:

„Le nič ne skrbite zame, Zalokar, in povejte tudi drugim tako! Za mojim hrbtom je dovolj prostora, tam se pomenite in nič me ne bo bolelo, v obraz pa še solnce ni dobro!"

Tudi Jesenku je povedal tako, ko je poskusil pozneje še enkrat.

Tako je imel mir pred vsemi. In hotel je imeti mir za vsako ceno, tem bolj, ker bi mu bile zdaj take opazke še posebno mučne, ko res ni bilo več vse tako, kakor bi pravzaprav moralo biti . . .

Sicer kaj bi mu mogla vest očitati naravnost slabega? . . . Z Anko sta si bila čim dalje boljša, toda res hudega se ni dogodilo nič. Toda, če bi začel kdo dregati v to stvar, bi občutil nehote, da to vendar ni popolnoma v redu, ko sede Anka vedno k njemu na posteljo, ko mu prinese zajtrk — prvikrat jo je bil potegnil on sam k sebi — in da potem vendar ni vse tako, da bi smel vsakdo gledati skozi okno . . .

Toda koga to kaj briga, če njegove žene ne, ki ga je pustila samega z mlado žensko v koči! . . . On hoče mir in konec besedi!

In imel je mir . . . Še celo potem je imel Štefan mir, ko je morala Anka oditi gor na tetin dom in je kazala že vsa fara za njo.

„Hlapec je, tisti Čotarjev, ki ni bil nikdar nič prida, ali pa kak drugi. Za tako vse tišči, ko nima ne očeta ne matere. Štefan pa je bil gluh in slep, kakor da bi imel bogve kako alelujo spodaj . . ."

Tako so sodili skraja ljudje. Toda prišel je Čotarjev in je kričal v Ankini hiši; dati mu je morala vpričo prič izpričevalo, da on ni. Za njim Zalaznikov, ko so deli nanj, potem Jernejčkov, dokler ni priklel Juštov v hišo in je vpil, da se je slišalo skozi okna na cesto.

„Kaj boš spravljala ljudi v sramoto in skrivala? Zdaj bom pa jaz povedal: Stari sam, Zaplotnik je, nobeden drugi. Saj je hodil za tabo kakor senca. Sama sta bila spodaj, sama sta skuhala, pa še sama snejta!"

Anka je pozabila ugovarjati . . .

Zdaj, — ali je bilo res tako, ali ne: dovolj, da so se ljudem široko odprle oči, prestrašila srca in da so potem glave počasi razumele. Ti usmiljeni Bog! Mogoče je . . . In če je mogoče, se je

lahko zgodilo. Nikoli ga nisi videl pri križevem potu in prevzetnost se je držala vsake njegove besede, še celo dobre in pravične. Z brezverci v trgu se je bratil, vsakemu beriču se je odkrival; celo učitelj se je bil umaknil v zadnjem času od njega, odkar je bil vzel to deklino v hišo.

Gospod župnik je rekel:

„Saj sem vedel, da ne bo nič dobrega iz tega! Celo sam sem bil stopil enkrat k njegovi ženski v trg in dejal: „Dober človek in pameten mož je vaš Štefan in v vseh stvareh poučen; ali posebno trden ni videti ne v teh ne v drugih krščanskih stvareh. Naj se zgodi, kar se hoče: žena ne sme od moža, dokler ju ne loči smrt!“ Toda ona me ni poslušala, in zdaj ima sramoto ona in mi pohujšanje za deset rodov naprej.“

O, bolj in bolj se je zdaj vse odvračalo od nesrečnega Štefana. Lastna hči ga ni več pogledala in zet mu v nedeljo ni dal not v roke. Odslej je ostajal Štefan zunaj pred cerkvenim zidom kakor očiten grešnik, zdaj pred lopo, zdaj pred zakristijo, tako da še gotovo ni bilo, ali prihaja vsako nedeljo k maši ali ne. Pa še od tam so ga pregnali! Pod velikim križem je sedel med pridigo pred lopo nekoč on na levi strani, pijanček Petrov Peter na desni. Pa se zasmeje Klančev Franc v lopi in reče tako na glas, da ga je slišalo vse okrog: „Ali ju vidite tam razbojnika: Petrov Peter je desni, Zaplotnik pa levi.“ Vse se je zasmejalo ž njim in po vsej fari je šla beseda. Tako Štefan tudi pred cerkev ni hodil več. Trije so manjkali vsako nedeljo: on, Ravnarica in Anka.

Anko je videl časih kdo na njivi, drugače ni prišla iz sobe. Srepo je gledala, in če si postal in gledal tja, se je naenkrat vzravnala in te merila, dokler nisi šel rajši dalje.

„Kakor da ni pri čisti pameti!“ so rekli. „Najboljše bi bilo, če bi jo vzel Bog, njo in otroka!“

Ali vzel ni Bog ne nje, ne otroka. Tak fant je, da bi ga bilo veselje gledati, če bi ne bilo tako.

„Bogve, kaj pravi zdaj Štefan?“ se je spomnil marsikdo.

Štefan si je bil našel neko gluho žensko iz Robov, tri ure daleč, ki ni spregovorila z nobenim človekom, njega samega pa ni bilo več na spregled. Še hiša je bila večinoma zaklenjena. Ko je prinesel človek mlet, je videl samo hlapca. (Konec prihodnjič.)

Dr. Ivo Šorli:

Štefan Zaplotnik.

Povest veselega človeka.

(Konec.)

XIV. poglavje.

Štefan Zaplotnik uredi račune z ljudmi in z Bogom.

Trije meseci so prešli, odkar je bil otrok na svetu, ali Štefana še vedno nikamor ni bilo, tako da je rekel že ta in oni:

„Večno se pa tudi ne bo mogel skrivati.“

„Tistega čaka, da bi ljudje malo pozabili, nič drugega ni!“ je mislil drugi.

„Pozabili! Pozabi se kaj takega nikdar ne, ampak moj Bog...!“

Da, to je bilo: Polagoma se je pričel ljudem že smiliti. Že druge stvari je napravil eden ali drugi, — Močnikov Tone je bil pet let zaprt, ker je ubil Kuščarjevega Matička; o Smrekarju je vedel vsak otrok, da je po krivem prisegel in da mu le dokazati niso mogli; pa sta se vseeno šopirila okrog. Seveda ni prav, kar je napravil Štefan, ali hujše tudi ni. Še Bog odpusti!

Če bi ga bil srečal na cesti, bi ga bi že skoraj vsak prijazno ogovoril.

Pevci pa so ga naravnost pogrešali. Naj reče učitelj, kar hoče: tistega ni več, kakor je bilo. Uči, uči, potem se zvije pa vse skupaj, da ni nikamor podobno, ko sam ne more biti povsod.

Nihče ni rekel, a čutili so tako. In Kosov Pepč, ki se je Štefan vedno še najrajši šalil ž njim in ga zelo spoštoval, je nosil že dolgo lepo besedo v srcu. In zdelo se mu je, da jo bo kmalu čas povedati. Zakaj, dejal si je bil: „Ne smeš prezgodaj, Pepč; človek bi se skoro prekrižal, če požene po zimi na jablani cvet. Ali kadar pride pravi čas, si vesel, da se je odprlo, ko je vse že težko čakalo.

In tako so čakali vsi, kdo poreče prvo besedo, in zdaj jo je Pepč izrekel.

„Jaz bi dejal celo, da bi stopil kdo dol k njemu in mu rekel, naj pride. Učitelja še vprašati ni treba,“ je pritrdil mladi Drenjar.

Ali fisto je bilo: težko je iti, ko ne veš, kaj poreče Štefan sam. In tako odlašajo, odlašajo ...

Kar naenkrat, tisto nedeljo potem po maši, ko stoje na trgu za Hvalovo hišo — i, kaj gledajo? Res, Štefan, Štefan — sam Štefan je! Bog vedi, kje je bil, da ga nihče ni videl v cerkvi. Ponosno stopa, raven kakor hrast in gleda mirno okrog sebe.

Fantje se zganejo. Mimo pojde kajpak! Če bi pogledal sem, bi mu morda vseeno kdo pomignil.

Ali nič ne gre mimo in tudi pogleda ne. Naravnost sem se je obrnil.

Fantje se zganejo še bolj. Mišelčkov Tone se nehote ugane malo bolj nazaj. Še Kosov Pepč bi zdaj tu vpričo vseh ljudi skoraj ne bil rad, če bi ogovoril njega prvega; nehote pogleda Skriljarja...

Toda Štefan je že tu in stoji pred njimi. Smehlja se, gleda jih vse po vrsti, potem se na glas zasmeje:

„Ali me gledate, a? Ej, fantje, fantje, ko boste imeli vi že čez šest križev na hrbtu, ne vem, če se vam bo treba skrivati zastran takih stvari! Veseli boste lahko, če boste mogli še ob palici hoditi. Pa mene poglejte!“

To vam je bilo kakor odrešenje, kakor bi bil kdo vsa ta srca odvezal! Vesel smeh se je razlegel vse tja čez in kar naenkrat so mu dajali in stiskali roko drug za drugim, kakor da se je vrnil po dolgem času od nekod. Vsi ljudje so videli, a za nobenega več se niso brigali.

„Ali veste, Štefan,“ je rekel potem Pepč, da smo hoteli priti že sami po vas. Kje se le tišči? smo rekli, saj ni nobenega ubil?“

„Ravno narobe celo, ravno narobe: ne le, da ni nobenega manj, še eden več je na svetu!“ pravi Štefan in pomežikne.

Vsi ljudje so videli tudi ta smeh in so se silno začudili, ali glej, tudi med njimi ni bilo spotikanja več.

„Prav je storil, da se ne skriva več!“ je rekel nekdo v gruči mož na dolenjem koncu. „Ali je res samo on kriv? Kaj ga je pa pustila baba tako!“

„Prav ji stoji!“ je rekel drugi. „Čeprav ni ona deklina tam veliko vredna, jim vseeno privoščim, da jih je tako nabrisala Zaplotnikove.

„Reci, kar hočeš čez njo, meni se punca pa še najbolj smili,“ je zmajal tretji premišljaje in stresal težko glavo.

„Kaj se ti bo smilila? Vjela ga je, vjela, le verjemi mi! Prava krivica ji je. Bogve, koliko ji je nasul. Stara in mlada sta zdaj lahko brez skrbi. Ali je še nisi videl, kako ga nosi tam okrog hiše pankrta? Ves je v špičkah, ves v trakih. Je že vedela, kaj je delala!“

In bilo jih je še veliko več, ki so mislili tako. In kakor bi Štefan to natanko čutil, ni branil očem, da so šle čez vso množico ljudi. In s tem in z onim je izmenjal prijazen pozdrav.

Od fantov se je odpravil naravnost v šolo.

Jesenko je bil doma in je ostrmel, ko ga je ugledal.

„Kaj si se že kaj potolažil?“ ga vpraša Štefan, ko sta se nekaj časa molče gledala.

„In ti?“

„Meni ni hudega, prijatelj. Ali od tebe je grdo, da si se pokazal tako, razumeš?“

Jesenka so te besede najprej zelo osupnile; a potem je rekel mirno in skoraj svečano:

„Dragi moj, če bi bil kdo drugi napravil kaj takega, in tudi če bi bil napravil, ampak, da bi jaz ne bil tvoj zet, bi se bil samo smejal. In še tako si včasih nisem mogel drugače. Toda, če sem pogledal Zorko . . .“

„Tako?“ vskipi Štefan. „Če si pogledal Zorko . . .“

Skočil je k durim in jih je odprl.

„Zorka, Zorka! Sem pojdi!“ je zaklical z močnim glasom.

Zunaj v kuhinji je nekaj jeknilo in potem je prišla Zorka noter, počasi, rekel bi tipajoč, kakor da ne verjame lastnim očem.

„Sem stopi!“ ji pravi Štefan jezno. „In zdaj vama povem obema: Sram vaju bodi, da sta me pustila tako, ko sta si morala misliti tudi vidva, kako sem sam in zapuščen tam spodaj. Kaj sta vidva poklicana, da me sodita, vidva, ki sem vaju imel najrajši? In ne samo zato. Veš, kaj je rekel zdaj tvoj cenjeni soprog, Zorka? On da bi se mi še smejal, ali če je tebe pogledal, da se mu je storilo tako. Ti, fant, jaz pa ti pravim: Če bi bila Zorka sama spodaj z menoj in bi ne bila moja hči, bi se bilo zgodilo najbrže tudi njej, kakor se je oni tam. Ampak še eno vama moram reči: Ko ste vsi mislili, da se morda samo jokam spodaj po hiši, sem se vam moral časih vendarle smejati. Vsem, vsem skupaj sem se vam moral smejati in skoro dobro se mi je zdelo, ko niste vedeli, kako bi . . .“

Prešerno so mu žarele oči in bilo je, kakor da ga ni čisto nič več sram.

Zorka je zaplakala.

„Kaj ti je?“ je vskliknil Štefan jezno.

„O saj ni res in da se nam niste smilili . . . Samo . . .“

„Eh, pusti to! Saj vem, kako so take stvari. Smilil sem se ti, pa vseeno te je bilo groza pred menoj. Tebi ne zamerim; ampak

ta hinavec tukaj — — — temu sem se pa res samo smejal, ko je bil tako v zadregi pred ljudmi."

Ali Štefan ni bil več jezen. Samo še delal se je tako.

„To sem vama hotel povedati, da bosta vedela za drugič!" je zaklical z močnim glasom.

„Kaj misliš še enkrat?" je bleknil Jesenko nehote.

„Pojdi k vragu!" se je zasmejal Štefan in je odprl vrata. „Ti, potem pridem zopet k petju! S fanti sem že govoril. Če te je sram, pa doma ostani!" je zaklical že s stopnišča gor.

In zvečer je res prišel. Vse ga je veselo pozdravilo, tudi dekleta. In pri tem so ga gledale, gledale . . . Seve, prej so ga videle vseeno še z drugačnimi očmi. Porednež že, navihanec, toda kaj takega bi le ne bile mislile! . . . Toda, seveda! . . . Nehote pretehta vsaka krivdo Ravnarjeve Anke še enkrat: na eni strani greh, na drugi Štefanova krepka postava, svetle dražeče oči, drzno vkrivljen nos, še vedno živordeče ustnice za črno brado . . .

Pojejo.

Potem pravi Kosov Pepč:

„Veste, Zaplotnik, kaj smo se še najbolj bali, če vas ne bo več nazaj? Kako bomo peli brez vas pri vašem pogrebu! Ker pet bi vam bili prišli vsecno, Štefan, tudi če bi vam niti zvoniti ne hoteli.

Šala ugaja in vse se zasmeja.

Ali Štefan zna dati urno nazaj:

„Kaj mislite, da bi bil jaz molčal? Iz desk ven bi bilo še bolj bobnelo."

Ena izmed deklet krikne prestrašeno vmes — Bog ve, kod je bila s svojimi mislimi, — in zopet napolni vesel smeh vso sobo.

Po petju gredo vsi v gostilno praznovat takorekoč Štefanovo vstajenje.

Ali od tam se Štefan kar naenkrat izmuzne. Noč je, si misli, in najbolje, če odpravim že danes še to!

Gospod župnik odpre roke, ko ga ugleda in odpre usta, kakor bi hotel zapeti „Dominus vobiscum". Toda pogled mu je trd.

„Gospod župnik! Izgubljena ovčica se vrača pred pastirja!" pravi Štefan s ponižno sklonjeno glavo.

„Ovčica, ovčica! Lepa ovčica!" vsklikne župnik jezno, ali oči se mu že smejejo, ker je preneumno, kako stoji Štefan skesano pred njim . . .

Štefan skomizgne z rameni in rokama, češ: tako je, kaj pomaga!

Ali to spravi gospoda proti njegovi volji v glasen smeh, ki ga ustavi šele hud kašelj.

„Vi ste velik galjot, Štefan!“ pravi župnik in skuša, da bi postal zopet resen. „Povedati vam moram, da sem zelo hud na vas. Ampak da se ne bova lovila za praznimi besedami, vam rečem za nocoj le toliko, da pridite čim prej enkrat k meni v izpovednico. Kaj ste storili pred svetom, veste sami, — tam se pogovoriva, kaj ste storili pred Bogom! Zdite se mi res prestari, da bi vas tu oštéval. Samo, da vas na kozarec vina pa vseeno tudi ne povabim prej, ker bi rekli ljudje: Župnik mu daje celo potuho!“ . . .

Nato ga je spremil gospod še ven pred hišo. Ali četudi je prišel Štefan v njegov dom še s premnogimi svojih hudičev hudomušnostmi in lahkomiselnostmi, komaj dobro pokritimi z nekoliko resničnega strahu, — župnikove dobrotne besede so ga bile ganile tako, da mu je zunaj v temi hotel gorko poljubiti roko!

Župnik pa ga je odrinil od sebe.

Tako se je vrnil Štefan ves veder v družbo. In pilo se je dolgo v noč. Šele ko so se vsi izgubili, drug za drugim, je ubogal Štefan Jesenka, da gresta še ona dva.

Počasi sta stopala dol proti šoli. Ali bolj ko sta šla, bolj je postajal Štefan potrt in malobeseden . . . Pusto je bilo iti nocoj domov, čudno pusto . . . Prej seveda je bilo temno in mračno in žalostno. Strah ga bo in njegovi koraki bodo odmevali votlo po veži in po praznih sobah.

Tik pred šolo se je ustavil, da se je ustavil tudi Jesenko.

„Ti prijatelj!“ je rekel Štefan. „Ali veš, kako je rekel oni, ko je stopil opoldne v hišo, kjer so ga bili povabili zjutraj na kosilo, pa ni maral? Kako ste že rekli? je dejal. In kako si že rekel takrat ti, ko si me povabil, naj pridem k vam?“

„Moja beseda še vedno velja, oče. In še z večjim veseljem zdaj, nego takrat.“

Štefan je nekaj časa molčal in potem je rekel: „Tako se mi zdi, da postajam vendarle truden. Dosti je potovanja in človek bi rad sedel v zapeček. Bogve kam bi drugače še prikolovratil in če bi se ne zvrnil naposled res še v kak jarek kakoršen sem . . .“

Zasmejal se je malo prisiljeno in je pogledal v stran.

„Hvala Bogu, da si prišel tudi ti enkrat sam do tega spoznanja!“ je rekel Jesenko.

„Veš kaj, kar že nocoj stopi k meni!“ je pristavil potem, kakor da se boji, da se oni zopet ne premisli.

„Ne, nocoj še ne!“ je zmajal Štefan. „Ampak kakor hitro pride Tine. Še danes mu pišem . . .“

In odšel je hitro navzdol in je pisal Tinetu dolgo pismo. Razmere da so se izpremenile, in če hoče priti, mu da premoženje že zdaj. Samo kot si izgovori za vsak slučaj, če bi se ga v šoli naveličali, in vinograd do smrti.

Dva tedna pozneje je prišel Tine, in Štefan se je preselil v šolo.

Proti večeru pa jo je mahnil večkrat tja po cesti proti Hruškovju. In čudna govorica je napolnila zopet strniško dolino: Štefan prihaja skoraj že vsak večer k Ravnarjevim in sedi pred hišo. Noter ne gre nikdar, za nobeno besedo ne, ali Anka in stara prideta k njemu ven. Mlada mu prinese dečka, in potem se pulita „stric Zaplotnik“ in otrok, da se sliši dečkovo vreščanje daleč okrog . . .

Ali ni to novo pohujšanje? Hm, prvi, drugi, deseti dan . . . Ali sčasoma pravijo ljudje tako:

„No, nazadnje . . . saj ni nobena skrivnost, da je otrok njegov, čemu bi se ga ogibal? Tako pride in gre, da ne more nihče reči nič slabega, — čemu bi ne imel malo veselja na stare dni? Spodaj v mlinu s svojimi ga ni imel veliko.“

Še Anke niso sodili več tako hudo. Pošteno je živela od takrat, vsakemu je dala le dobro besedo in stari Jeri je stregla lani celo zimo do smrti kakor Samaritanka.

In Štefan se vrača zdaj vselej ves veder domov.

„Toliko me je skrbelo in skrbelo, kam bi dal tisti kupček, ki mi še ostane, da bi bilo na vse strani prav, zdaj imaš res komu dati!“ govori sam s seboj in se smehlja pred se, kakor govore in se smehljajo stari ljudje.

*

Zakaj zdaj je bila vendar prišla starost tudi nad Štefana Zaplotnika. Ali nič zimskega še ni bilo na njej, — sama vedra in samo malo otožna jesen.

„Ti, s pametjo sva se danes srečala,“ pove nekega dne Jesenku s skrivnostnim glasom.

„Vendar enkrat!“

„Da, pa sva se pogodila: dal sem ji svojo norost, a pusti mi tiste muhe, ki so mi celo življenje brenčale okrog ušes. Zdaj na jesen bodo same polagoma cepale, a katera, upam le še ostane za mojo zadnjo uro.“

„Pa ti je res povedala tista, ki si jo srečal, da je pamet?“ Zdi se, da si zamenjal, se je zasmejal Jesenko.

Štefan se je resignirano nasmehnil in je šel sest pred hišo. Tam se je najrajši grel na solncu, časih vse popoldne, če ni odšel

v vinograd. Videlo se je lepo dol na njegov stari dom ... Gledal je rad tja dol, — vse spodaj je bilo zdaj kakor en lep spomin; hodil pa ni dol nikoli več, — pogled sama mehkost, pot dol sama trdost ...

Okoli Štefana so se veselo igrali njegovi vnučiči, Zorkini otroci.

A nekoč je pripeljal še malega Pepčka s seboj. „Strička sem jim pripeljal," je rekel potihoma Jesenku in Zorki, ki sta stala malo začudena tam kraj lope.

„Kakega strička!" je rekla Zorka v zadregi.

Ali Štefan ni hotel razumeti te zadrege.

„No, kaj ti nisi Pepčkova sestra: oba imata enega očeta pravijo, in Tvojim otrokom je Pepček torej stric!" se je veselo hihitel Štefan, a le kakor da razlaga.

„Oh, oče da vas ni sram!" je rekla Zorka, a ne da bi ga kregala.

„Eh, kaj me bo sram! Sram me je bilo že dovolj!" je odgovoril Štefan in je šel k otrokom, da jih sprijazni, ker so se še vedno le od daleč gledali.

Pod noč je spremljal Pepčka sam domov, češ da pogleda potem še malo k trtam.

„Zdaj šele vem, zakaj si je oče vinograd pridržal!" je rekel Jesenko Zorki. „Izgovor ima, da šiva ves dan sem in tja po cesti mimo Ravnarjevih."

*

Ali ravno v tem vinogradu se je bil Štefan na jesen težko prehladil. Moral je leči. Videti je bilo, da gre h koncu. Poslali so po duhovnika in po zdravnika.

Kaj ne, oče, k materi in Janezu, naj voznik tudi stopi, da ju pokliče gor?" ga je prišla vprašat Zorka.

„Ni treba klicati!" je odgovoril Štefan kratko. „Pove naj jima, kako je z menoj in bosta že sama vedela, kaj storita."

Ali mati je sporočila, da prideta z Janezom šele v nedeljo. Te dni da imajo največ dela doli.

Štefanu se je ob ti vesti za hip zelo stemnil obraz, potem pa se je malo premaknil na postelji in je pomežiknil Jesenku: „Škoda bi pa le bila, če bi matere ne mogel počakati do nedelje. Bojim se namreč, da bi se v nebesih zgrešila, ko se nisva videla že toliko časa."

„Vidi se, da ti še ni hudega, ko se ti ljubi take zbijati," je rekel navidezno prijazno, a v resnici resno in skoro s karajočim glasom Jesenko, češ, kako se moreš zdaj še šaliti, ko res ni več na mestu.

A Stefan Zaplotnik je pokazal, da ve sam najbolje, kdaj šala ni več na mestu. Ko je bil Štefan drugi dan popoldne malo zadremal, se je bil splazil Jesenko tiho ven in se je vrnil šele zdaj nazaj; in je videl na Štefanovem obrazu tisti izraz, ki ga je imel vedno, če je hotel opraviti kaj brez stranskih misli in s kom, ki mu ni bilo do norčij . . .

Jesenko ga je stresel. A je takoj spoznal, da je bil Štefan že odpotoval: nobenega ni bil počakal in sam je bil šel in brez dolgega poslavljanja, kakor je bila to vse življenje njegova navada . . . Samo črno razpelce je držal trdno v že sklenjenih rokah, zadnjo oporo na resni poti . . .

*

Toliko ljudi je na pokopališču, da se vse tare. In ko zapojejo pevci Štefanu Zaplotniku zadnji pevski pozdrav, je suho malokatero oko, srce pa je vsako potrto in žalostno . . . A zvonovi pojo, pojo, kakor da jih nekaj samo žene, in čudno se sliši bolestno škripanje iz lesenih jarmov nad njimi . . . In ko so se počasi in škripaje ustavili tolkači opotekaje se, kakor da jih je zlomilo, — brni še dolgo iz lin, brni in drhti . . .

Ljudje pa spejo v črnih gručah po beli cesti proti vasi. Tuintam tiha beseda, tuintam globok vzdih . . . pol zato, ker so jih že toliko od njih srca in bodo tudi nje same vse nekoč ponesli tu dol po ti poti, — pol zato, ker so danes enega pustili doli, ki ni nikoli nikomur storil krivice, a je premnogim pomagal živeti, in ki bo še med njihovih otrok otroci hodil njegov vedri spomin . . .

* * *

O, ne govoril bi resnice, kdor bi slabo govoril o naših ljudeh. Samo na vrhu je trdina, — pod tanko skorjo bijejo mnoga srca dobra in gorka . . .

In zato je dobro človeku, ko čuti, da se mu ni odvrnilo srce od njih, ko je bilo še nerazumno in mlado srce; in zato mu je sladko, ko ve, da ga nikdar več vse vihre ne odtrgajo od sladkega domačega drevesa, in da pade nekoč tudi on sam, list z njega, na rodna tla, ko pride ponj rosna sapa iz krajev miru . . .

O Bog, bodi nam vsem milostljiv tisto grenko-sladko uro! . . . Našemu narodu pa je ne pošlji nikdar!

Je ne pošlje nikdar!
Ivan Župan
18/10 16